

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZETÉNEK
KUTATÁSI JELENTÉSEI

26.

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZET

Igazgató:
Monigl István

Sorozatszerkesztő:
Káposztás Ferenc
tudományos titkár

Irták:
Hablicsek László
Monigl István
Vukovich Gabriella

Lektorálta:
Dányi Dezső
Vukovich György

SZIGORÚAN TITKOS!

005/85

A MAGYARORSZÁGI NÉPESSÉGFEJLŐDÉS KERETEI ÉS JÖVŐBENI LEHETSÉGES IRÁNYAI

1880—2050

Vasszombatka
Készült: 70 példányban

E kötet sorszáma: 58

Budapest, 1985. október 31.

1989.XI.15

TARTALOMJEGYZÉK

Oldal

I. BEVEZETÉS.....	11
II. A NÉPESSÉGFEJLŐDÉS ALAKULÁSA AZ 1980-AS ÉVEKIG.....	14
1. A XIX. század első harmadának demográfiai viszonyai.....	14
2. A demográfiai átmenet Magyarországon az 1960-as évekig.....	15
3. Népeességfejlődés 1960 és 1980 között.....	20
III. NÉPESSÉGFEJLŐDÉS 1981-2001 KÖZÖTT.....	25
1. Az 1981-2001 időszakra szóló népeességelőreszámítások hipotézisei.....	25
2. Az 1981-2001 közötti népeességfejlődés főbb jellemzői.....	27
IV. A NÉPESSÉGFEJLŐDÉS KERETEI ÉS IRÁNYAI AZ EZREDFORDULÓ UTÁN /NÉPESSÉG- PROJEKCIÓK/.....	31
1. A népeességprojekciók hipotézisei.....	31
2. A népeességprojekciók feltételrendszerének tartalma - bizonytalansági elemek	33
3. A népeességprojekciók eredményei.....	36
3.1 Népeességfejlődés 2050-ig az I. és a II. jelű népeességprojekciók alapján.....	37
3.2 Népeességfejlődés a VI. jelű népeességprojekciók alapján, 1985-2050.....	38
V. KÖVETKEZTETÉSEK.....	42
VI. ÖSSZEFOGLALÁS.....	44
VII. MELLÉKLETEK.....	45
VIII. ÁBRÁK.....	63
IX. TÁBLÁZATOK.....	87

ÁBRÁK

	Oldal
I.a A népesség számának alakulása 1880-2050.....	64
I.b A népesség számának alakulása 1985-2050.....	65
II.a Az élveszületések számának alakulása 1880-2050.....	66
II.b Az élveszületések számának alakulása 1985-2050.....	66
III.a A halálozások számának alakulása 1880-2050.....	67
III.b A halálozások számának alakulása 1985-2050.....	67
IV.a A természetes szaporodás /fogyás/ alakulása 1880-2050.....	68
IV.b A természetes szaporodás /fogyás/ alakulása 1985-2050.....	68
V.a A teljes termékenységi arányszám alakulása 1901-2020.....	69
V.b A teljes termékenységi arányszám alakulása 1985-2050.....	69
VI. Az anya korcsoportja szerinti élveszületési arányszámok alakulása 1921-2000.....	70
VII.a A halandóság alakulása korcsoportonként 1920-2020. 0 évesek.....	71
VII.b A halandóság alakulása korcsoportonként 1920-2020. 1-4 évesek.....	72
VII.c A halandóság alakulása korcsoportonként 1920-2020. 5-19 évesek.....	73
VII.d A halandóság alakulása korcsoportonként 1920-2020. 20-39 évesek.....	74
VII.e A halandóság alakulása korcsoportonként 1920-2020. 40-59 évesek.....	75
VII.f A halandóság alakulása korcsoportonként 1920-2020. 60-79 évesek.....	76
VII.g A halandóság alakulása korcsoportonként 1920-2020. 80-X évesek.....	77
VIII.a A különböző életkorokban várható átlagos élettartamok alakulása 1900-2000. Férfi.....	78
VIII.b A különböző életkorokban várható átlagos élettartamok alakulása 1900-2000. Nő.....	79
IX.a A születéskor várható átlagos élettartamok alakulása 1985-2050. Férfi.....	80
IX.b A születéskor várható átlagos élettartamok alakulása 1985-2050. Nő.....	81
X.a A népesség száma nem és életkor szerint 1930, 1980.....	82
X.b A népesség száma nem és életkor szerint 2000, 2030. II/2. változat.....	83
XI. A népesség számának alakulása nagy korcsoportok szerint 1880-2050.....	84
XII. A születéskor várható átlagos élettartamok alakulása néhány európai országban 1950-1980.....	85

TÁBLÁZATOK

	Oldal
1.1 A népesség számának alakulása, 1881-2050.....	88
1.2 Az elveszületések számának alakulása, 1881-2050.....	89
1.3 A halálozások számának alakulása, 1881-2050.....	90
1.4 A természetes szaporodás alakulása, 1881-2050.....	91
1.5 A nyers élveszületési arányszámok alakulása, 1881-2050.....	92
1.6 A nyers halálozási arányszámok alakulása, 1881-2050.....	93
1.7 A férfiak nyers halálozási arányszámának alakulása, 1920-2050.....	94
1.8 A nők nyers halálozási arányszámának alakulása, 1920-2050.....	95
1.9 A természetes szaporodási arány alakulása, 1881-2050.....	96
2.1 A teljes termékenységi arányszám alakulása, 1900-2050.....	97
2.2 A férfiak halandóságának alakulása kiemelt korcsoportok szerint, 1920-2050...	98
2.3 A nők halandóságának alakulása kiemelt korcsoportok szerint, 1920-2050.....	99
2.4 A születéskor várható átlagos élettartam alakulása, 1900-2050.....	100
2.5 Különböző életkorokban várható átlagos élettartamok alakulása, 1900-2000.....	101
3.1 Kiemelt összevont korcsoportok létszáma és aránya az össznépességben, 1880-2050.....	102
3.2 A népesség számának alakulása kiemelt korcsoportok szerint, 1920-2050.....	103
3.3 A népesség átlageletkora, 1880-2050.....	104
4.1 A teljes termékenységre vonatkozó hipotézisek a VI. jelű előreszámítás-változatokban, 1986-2050.....	105
4.2 A születéskor várható átlagos élettartamra vonatkozó hipotézisek a VI. jelű előreszámítás-változatokban, 1986-2050.....	105
4.3 A népesség számának alakulása a VI. jelű előreszámítás-változatok szerint, 1986-2051.....	106
4.4 Az elveszületések számának alakulása a VI. jelű előreszámítás-változatok szerint, 1986-2050.....	107
4.5 A halálozások számának alakulása a VI. jelű előreszámítás-változatok szerint, 1986-2050.....	108
4.6 A természetes szaporodás /fogyás/ alakulása a VI. jelű előreszámítás-változatok szerint, 1986-2050.....	109
4.7 Kiemelt összevont korcsoportok létszáma a VI. jelű előreszámítás-változatok szerint, 1981, 2001, 2021, 2051.....	110
4.8 A 0-14 évesek létszámának alakulása öt éves korcsoportonként a VI/2. és a VI/8. előreszámítás-változatok szerint, 1991-2051.....	111
4.9 A 15-59 évesek létszámának alakulása öt éves korcsoportonként a VI/2. és a VI/8. előreszámítás-változatok szerint, 1991-2051.....	112
4.10 A 60 évesek és idősebbek létszámának alakulása öt éves korcsoportonként a VI/2. és a VI/8. előreszámítás-változatok szerint, 1991-2051.....	113

5.1 A nyers élveszületési arányszámok alakulása Európa különböző régióiban és Észak-Amerikában, 1950-2000.....	114
5.2 A nyers élveszületési arányszámok alakulása néhány európai országban, 1950-2000.....	115
5.3 A nyers halálozási arányszámok alakulása Európa különböző régióiban és Észak-Amerikában, 1950-2000.....	115
5.4 A nyers halálozási arányszámok alakulása néhány európai országban, 1950-2000.....	116
5.5 A természetes szaporodási arány alakulása Európa különböző régióiban és Észak-Amerikában, 1950-2000.....	116
5.6 A természetes szaporodási arány alakulása néhány európai országban, 1950-2000.....	117
5.7 A születéskor várható átlagos élettartam Európa különböző régióiban és Észak-Amerikában, 1970-ben és 1980-ban.....	117
5.8 Különböző életkorokban várható átlagos élettartamok alakulása néhány európai országban, 1950-1980.....	118
5.9 A népesség megoszlása kiemelt összevont korcsoportok szerint az EGB-régióban, 1950-2025.....	119
5.10 A népesség megoszlása kiemelt összevont korcsoportok szerint Európa különböző régióiban és Észak-Amerikában, 1950-2025.....	119

I. BEVEZETÉS

A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet 1984-ben kezdte meg a különösen hosszú távu népességfejlődés jellemzőinek, tendenciáinak, irányzatainak, összefüggés-rendszerének kutatását. A 3-5 évre tervezett kutatás középpontjában az alábbi fő kérdések állnak:

- hogyan alakulhat a magyarországi népességfejlődés az előttünk álló évszázadban;
- hogyan alakulhat ilyen időtávlatban Európa, különösen pedig Kelet-Európa népességfejlődése;
- milyen hosszú távu társadalmi-gazdasági következményei lehetnek a népességcsökkenésnek, melyek a népességcsökkenés tartós megállításának demográfiai feltételei;
- hogyan változhat hosszú távon a népesség korösszetétele, melyek a demográfiai hullámok társadalmi-gazdasági következményei, hogyan alakulhat ki a mainál kiegyenlítettebb, kedvezőbb korstruktúra;
- melyek a 2000-ig, illetve az azt követő évtizedekben várható népességfejlődés főbb összefüggései, milyen hatást gyakorol a 2000-ig megvalósuló népességfejlődés a 2000 utáni népességfejlődésre.

Ez a tanulmány e kutatások első eredményeit foglalja össze. A további kutatásokban általában, a jelenlegi tanulmányban pedig különösen törekszünk, illetve törekedünk arra, hogy a XXI. századi népességfejlődés vizsgálatát szorosán összekapcsoljuk a hazai népességfejlődés XIX. és XX. századi alakulásának, a demográfiai átmenet egyes jellemzőinek, magának a demográfiai átmenetnek a kutatásával.

Az Intézet 1983-1984-ben kiadta az 1981-2001 közötti időszakra szóló országos és területi népességelőreszámításokat. Ezek kiinduló adataira, módszertanára támaszkodva és számítástechnikai rendszerét felhasználva az 1985-2001, illetve a 2001-2051 közötti időszakra több változatban - a területi összefüggéseket az időtáv miatt figyelmen kívül hagyó - népességelőrejelzéseket készítettünk. E tanulmányban ezeket közreadva és elemezve végsősoron - egymástól jellegzetesen eltérő hipotézisek alapján - a magyar népességfejlődés ezredforduló utáni évtizedekben lehetséges irányait, kereteit, különböző feltételezések mellett adódó alternatíváit írjuk le.

A tanulmányban elsősorban az alábbi konkrét kérdéseket vizsgáljuk:

- hogyan alakulhat a népesség száma és strukturája az ezredforduló utáni évtizedekben;
- hogyan alakulhat a népesség korösszetétele, ennek hullámozása a 2000 utáni évtizedekben;
- az egyes demográfiai folyamatok milyen mértékben, milyen súllyal befolyásolják az ezredforduló utáni népességfejlődést;
- milyen demográfiai feltételek mellett és milyen időtávon állhat meg a népességcsökkenés.

Az ezredforduló utáni hosszabb időszak népességfejlődésének vizsgálatát a közvetlen demográfiai-tudományos indítékok mellett indokolják a távlati tervezés és prognosztizálás által támasztott egyes igények /vizgazdálkodás, energetika, hírközlés, közlekedés, területfejlesztés, nem termelő jellegű infrastrukturális hálózatok tervezése, fejlesztése stb./ kielégítése is. Sajátos és meghatározóan fontos funkciója e kutatásoknak az is, hogy - a demográfiai folyamatok több évtizedes "átfutása" miatt - nagyobb távlatu előretekintéssel megalapozottabbá és mérlegeltebbé tegyék az 1981-2001 közötti időszakra szóló népesedéspolitikai elvek és döntések értelmezését és folyamatos korszerűsítését.

Az eredmények értelmezésekor abból kell kiindulnunk, hogy az e kutatás keretében kidolgozott népességelőrejelzések - különösen a vizsgált időszak utolsó 2-3 évtizedében - nem a népességfejlődés nagyobb pontossági, megbízhatósági követelményeket kielégítő számítására, hanem a népességfejlődés valószínű irányainak és lehetséges intervallumának tudományos igényű feltárására alkalmasak, tehát nem a szokásos népességelőreszámítások. Az utóbbi 15-20 évben a nemzetközi szervezetek és a fejlettebb statisztikával és demográfiával rendelkező országok általában 40-50 éves időtartamra készítenek és adnak ki népességprognózisokat. Az utóbbi évtizedben gyarapodott azoknak a demográfiai tudományos munkáknak a száma is, amelyek különösen hosszú időszakokra - esetenként egy évszázados időtávot is meghaladó időtartamra - vizsgálják egy-egy ország vagy régió népességfejlődését.

Általában elfogadott nézet azonban a demográfiai tudomány művelői között, hogy részletes és tudományosan megalapozott népességelőreszámítások 15-20 éves időtartamra, kevésbé részletező, a belátható demográfiai és társadalmi-gazdasági fejlődéssel csak részben megalapozható, részben technikai jellegű hipotéziseken alapuló előrebecslések 4-5 évtizedes időtartamra készíthetők. Az ilyen hosszú időtávra szóló népességprognózisok nagyrészt a népesség strukturájából következő és különböző hipotézisek melletti hatások jövőbeni számszerűsítését és tudományos igényű konkrét értelmezését jelentik. Az ilyen prognózisok önálló bizonytalansági eleme, hogy a társadalomtudományok különböző területein nem, vagy igen kevésbé vagyunk képesek a fejlődés minőségileg új elemeinek, mozzanatainak előrelátására.

A tanulmányban a hazai népességfejlődés elemzését az 1880-2051 közötti időszak tény- és előreszámított adatai alapján, összesen 170 évre végezzük el. Ebből az 1880-1980 közötti időszakot a ténylegesen lezajlott, az 1981-2001-es időszakot az előrejelzett, a 2001-2051 közötti időszakot pedig a demográfiai lehetőségekből körvonalazható folyamatok alapján elemezzük. Az elemzéseket a népesség alakulása szempontjából legfontosabb és közvetlenül ható demográfiai folyamatokra szűkítjük. A kutatásoknak ebben a szakaszában és ebben a tanulmányban nem volt célunk részletesebb nemzetközi összehasonlítások bemutatása; ezek a kutatások folyamatban vannak. A különösen hosszú távra készített és a tanulmányban elemzett népességprojekciók szervesen illeszkednek a rövidebb távú népességelőreszámítások készítésének rendszerébe. Ezért az 1980-as évek közepének, második felének tényleges népességfejlődése alapján néhány év múlva, kibővített tartalommal célszerű lehet a hosszabb távú népességfejlődést vizsgáló számítási-elemzési munka megismétlése.

A tanulmány az 1981-ben megkezdődött, az 1980-as népszámlálás adatain alapuló népességelőreszámítás-kutatás szerves része. Az 1981-2001 közötti időszakra szóló különböző prognózisokat 1983-1984-ben az Intézet "Közlemények" sorozatában közreadtuk /1/. A VI. jelű előrejelzések 1984-ben, az 1984 őszén a Minisztertanács által elfoga-

dott távlati népesedéspolitikai program előzetes ismeretében készültek. A különösen hosszú távu népességfejlődés kutatásának első átfogó eredményeit 1984 augusztusában, a hosszú távu népesedéspolitikával összefüggő politikai és állami döntések előkészítésének keretében, "A népességfejlődés keretei és lehetséges fő irányai 2001 után" /Szigoruan titkos, KSH NKI 0031/1984/ címmel közreadtuk. E dokumentumot az 1. sz. melléklet tartalmazza.

II. A NÉPESSÉGFEJLŐDÉS ALAKULÁSA AZ 1980-AS ÉVEKIG

A különböző népességösszeírások, népszámlálások adatai szerint a Magyarország mai területén élő népesség száma az utóbbi kétszáz évben az egymás utáni évszázadok alatt megkétszereződött. A népességszám növekedése mérsékelt ütemű, lényegében folyamatos volt, és hosszabb távon kiegyensúlyozottnak mutatkozott.

A II. József korában végzett, 1784-87. évi népszámlálás adata a jelenlegi országterületre átszámítva 2 682 ezer fő volt. A hivatalos magyar statisztikai szolgálat által 1869 végén megállapított polgári népességszám 5 011 ezer főt tett ki. Az ország népessége az 1980. évi népszámláláskor 10 709 ezer fő volt. Az időszakban átlagosan évi 7 ezreléknek vehető népességnövekedési ütem az európai népességszám-emelkedéssel összhangban volt. A népességnövekedés lényegében folyamatosan érvényesült, az 1880-1980 közötti száz évben természetes fogyás csak a két világháború alatt következett be.

A népességszám-emelkedés kiegyensúlyozottsága ugyanakkor csak látszólagos: a vizsgált időszakban a demográfiai folyamatok - az európai népességfejlődés fő irányainak megfelelően - alapvető változásokon mentek keresztül.

A népesség számát és strukturáját végsősoron és közvetlenül három demográfiai összetevő, a termékenység, a halandóság és a népesség mozgása /belső és külső vándormozgalma/ határozza meg. A belső és részben a külső vándormozgalom alakulása tükröződik az országos termékenység és halandóság alakulásában. Ugyanakkor Magyarországon a külső vándormozgalomnak a népességfejlődésre gyakorolt hatásai, a történelmi fejlődés során különösen egyes időszakokban, önmagukban is jelentősek voltak. A mai országterületen 1880-tól óvatos becslések szerint is 300-400 ezer főre tehető a vándorlási veszteség, nem szólva a ki- és bevándorlási hullámok, ki- és betelepítések, a területváltások további demográfiai hatásairól. Bár a következmények teljesebb feltárása ma még a tudomány előtt álló feladat, állithatjuk, hogy a népességfejlődés fő irányait, a népszaporodás, a népességszám és a népesség korösszetételének hosszú távú változásait a jelenlegi országterületen meghatározó módon a termékenység és a halandóság /különböző, köztük jelentős részben demográfiai tényezők által befolyásolt/ alakulásával lehet leírni.

A vizsgált hosszabb időszakban három fő szakaszt indokolt megkülönböztetni. Kiindulásként, viszonyítási alapként a XIX. század elejének demográfiai viszonyaival foglalkozunk. Ezután a múlt század utolsó harmadától az 1960-as évekig terjedő évszázadot, a legalapvetőbb változások hordozóját vizsgáljuk. Végül demográfiai szempontból áttekintjük az utóbbi két évtizedet, mint ujszerű népesedési szakaszt, a jövő közvetlen előzményét.

1. A XIX. század első harmadának demográfiai viszonyai

Az utóbbi tiz-husz év intenzív történelmi demográfiai kutatásai alapján - bár azok még távolról sem tekinthetők lezártak - fő vonalaiban megrajzolható a magyar hivatalos népesedésszatisztika kezdetét több évtizeddel megelőző időszak demográfiai ar-

culata. A XIX. század elején a népesedésre a lassan fejlődő, gazdaságilag elmaradott társadalmak demográfiai paraméterei voltak jellemzők: a termékenység és a halandóság magas volt, a népesség száma mérsékelt ütemben nőtt, igen fiatal volt a korösszetétel.

A termékenység már számottevően elmaradt a természetes - korlátozás nélküli - állapottól, mai szemmel mégis igen magas szintű volt. /Lásd a 2.1 táblát./ Egy nő átlagosan - beszámítva a meddősegeket, a születés körüli halálozásokat és az anyák jelentős halandóságát is - 6-7 gyermeket szült élete folyamán. A nyers születési arányszám 50 ezrelék közelében volt. /Lásd az 1.5 táblát./ A hajadonok 20 év körüli átlagos házasságkötési kora és az intenzív gyermekszülés következtében a nők 35 éves korukra lényegében befejezték termékenységüket, 26-28 éves korukra átlagosan már 3-4 gyermeknek adtak életet.

A halandóság elsősorban a fiatalok körében volt rendkívül kedvezőtlen. /Lásd a 2.2, 2.3 táblákat./ Az ujszülöttek közül minden harmadik még csecsemőkorban, minden második öt éves koráig meghalt. Az élveszületett leánygyermekeknek csak mintegy 30 százaléka jutott szülőképes korba. Évente elhunyt a népesség több mint 4 százaléka. A születéskor várható átlagos élettartam - területenként eltérően - 20-25 év között alakult, ezen belül a férfiak és a nők közötti élettartam-különbség - a biológiailag természeteshez közelállóan - mintegy két év volt a nők javára. /Lásd a 2.4 táblát./

A termékenység és a halandóság igen erősen ingadozott a magas és csak lassan változó átlagos értékek körül. A rendszeresen visszatérő járványok /influenza, himlő, egyes vidékeken malária/, az időszakonként pusztító kolera, éhínség, háboru miatt a halálozások számában négy-öttszörös emelkedések is megfigyelhetők voltak egyes településeken, országrészekben. A halandóság erős fluktuációit pedig szinte azonnali termékenységi reakciók követték: a népesség gyorsan "pótolta" az "elvesztett" népességet.

A termékenységet a magas és ingadozó halandóság ellensúlyozása, a kellő számú életben maradó utód biztosítása a családok szintjén jellemezte. Az adott halandósági viszonyok között, az igen magas csecsemő- és gyermekhalandóság következtében a magas termékenység csak mérsékelt ütemű átlagos népességszaporodáshoz, közepesnek nevezhető, 1,1-1,2 közötti nettó reprodukciós együtthatókhöz /2/, tehát mérsékeltten bővített népesség-ujratermeléshez volt szükséges és elégséges.

A népesség száma közepes ütemben, egy évszázad átlagában évi 7 ezrelékkal gyarapodott. A népesség korösszetétele igen fiatal volt: a 0-14 évesek az össznépesség 40 százalékát alkották, a 60 évesek és idősebbek aránya 5 százalék alatt lehetett. /Lásd a 3.1 táblát./ A népesség átlagéletkora helyenként nem érte el a 20 évet. /Lásd a 3.3 táblát./

A múlt század utolsó harmadától hosszú távra és alapvetően megváltozott a népesedés jellege - megkezdődött a demográfiai átmenetnek nevezett népességfejlődési folyamat Magyarországon.

2. A demográfiai átmenet Magyarországon az 1960-as évekig

A demográfiai átmenet a társadalmi-gazdasági viszonyok igen jelentős változásának demográfiai vetülete, amely a XIX-XX. században minden népességben - az országok fejlettségétől, fejlődésétől függően - lezajlott, illetve folyamatban van, tehát az utóbbi

hosszabb időszak világnépesedésének átfogó, uralkodó jelensége. Témánk szempontjából és szűkebb értelemben legfontosabb jellemzője az, hogy a termékenység és a halandóság történelmileg rövid időszak alatt a korábbi magas szintekről igen alacsony értékekre csökkent.

A XX. századi népességfejlődést lehetetlen az átmenet törvényszerűségeinek feltárása és alkalmazása nélkül vizsgálni: ez leegyszerűsített összehasonlításokhoz, téves következtetésekhez, a konkrét történelmi fejlődés hatásainak eltulzásához, megalapozatlan cselekvéshez vezethet. Ugyanakkor a demográfiai átmenet - miután a társadalmi-gazdasági fejlődés egészének demográfiai visszatükröződése - részleteiben ma még nem eléggé feltárt. A kutatások előtt álló feladat az átmenet egységes - demográfiai, szociológiai, közgazdasági - modelljének kialakítása is.

A demográfusok az átmenet folyamatában termékenységi és halandósági átmenetet különböztetnek meg és a fennálló viták mellett többségük egyetért abban, hogy az átmenetet a legtöbb országban a halandóság gyors és tartós csökkenése alapozza meg, indítja el.

A mortalitás csökkentése a virágzó polgári korszak létfeltételeiből és a szabadversenyes kapitalizmus érdekeiből következik és ugyanekkor alakultak ki a csökkenés első feltételei is. A halandóság javítása a fő termelőerővé váló munkaerő megőrzésének, biztosításának, mennyiségi növelésének és minőségi javításának alapvető eszköze. Miután a társadalmi haladás a mortalitás javításának igényét folyamatosan, sőt pótlólagosan is ujratermeli, a halandóság csökkenése állandósul, perspektíváiban folyamatosan és jelentősen javuló folyamattá válik.

A demográfiai átmenet során meghatározó módon és rendkívüli mértékben a 30-40 éven aluliak halandósága csökken. Gyökeresen javul a csecsemő- és gyermekhalandóság. /Lásd a 2.2, 2.3 táblákat./ Az egész folyamat fő irányultsága és eredménye az, hogy az ujszülöttek minél nagyobb hányada jut felnőttkorba és él tovább idős koráig. Az emberi életkor "biológiai felső határa" lényegében nem, vagy csak kismértékben módosult, viszont az ujszülötteknek igen nagy hányada jut el e felső határ közelébe. Lényegében ezzel magyarázható, hogy a 40-70 évesek halandósága kevésbé látványosan, a 70 éven felüliekéé különösen a legidősebbek halandósága pedig csak kismértékben javult az eddig lezajlott modern halandósági átmenetek során.

A halandóság átmenetének megkezdődése felbontja a reprodukció korábbi viszonylagos egyensúlyát és egyfelől lehetővé teszi, másrészt - változatlan szintű termékenység esetén növekvő ütemű népességszaporodást kiváltva - kikényszeríti a termékenység csökkenését.

Az átmenet demográfiai modellje szerint a termékenység csökkenése két szakaszban megy végbe. Az átmenet kezdetén, az első szakaszban a termékenység - elsősorban a tudati tényezők lassabb változása, a társadalmi-gazdasági kényszerítő körülmények intenzitásának alacsonyabb foka és gazdasági prosperitás közepette - mérsékeltebben csökken vagy alig változik, sőt egyes népegekben, például a halvaszületés, a születés körüli halandóság mérséklődése útján látszólagos termékenységgemelkedést is kiválthat. Mindezek miatt ugrásszerűen emelkedik a reprodukció mértéke, felgyorsul, növekvő ütemű lesz a népességszaporodás, demográfiai robbanás következik be.

A második szakaszban a termékenység gyorsan és lényegében folyamatosan csökken, mérséklődik a népességszaporodás, a termékenység és a halandóság alacsonyabb szintjein reprodukciós egyensúly áll be. A halandóságjavulás mellett a termékenységcsökkenést indukáló sokasodó tényezők - az urbanizáció és a társadalmi szerkezet változása, a gyermek gazdasági szerepének megváltozása, a női foglalkoztatottság, a népesség iskolázottságának növekedése stb. - miatt csökken a korábbi nettó reprodukciós szint is, a népességfejlődés lényegében az egyszerű reprodukció biztosítása felé tendál.

Az átmenet befejeződésével - a klasszikus demográfiai modell szerint - stagnáló vagy minimálisan változó népességszám alakul ki.

Magyarországon a termékenység és a halandóság átmenete - fő vonalaiban, lényegében a klasszikus demográfiai modell szerint - az 1960-as évekig nagyobbrészt lezajlott. A múlt század utolsó harmadától az 1960-as évekig terjedő időszak döntő demográfiai változások időszaka Magyarországon.

A kiegyezés óta eltelt egy évszázad alatt a halandóság folyamatosan és gyorsan csökkent. Háromszorosára növekedett a születéskor várható átlagos élettartam, a nyers halálalozási arányszám közel negyedére mérséklődött. /Lásd a 2.4, 1.6 táblákat./ 1960-ban a 0 évesek elhalálzási valószínűsége hatodrésze, az 1-4 éveseké néhány százaléka volt a száz évvel azelőtti értékeknek. Gyökeresen átalakult a halálalozások kor- és okstruktúrája. Amíg a múlt században a meghaltak több mint felét csecsemők és gyermekek tették ki, 1960-ban az elhunytak 70 százaléka a 60 éves és idősebb népességből került ki. A népességet korábban még pusztító járványok, halálos kimenetelű fertőző betegségek mint halálokok gyakorlatilag megszűntek.

A halandóság javulása lényegében egyenletesen gyorsulva és csak kisebb ingadozásokat mutatva ment végbe. A csecsemőhalandóság 1860-tól 70 év alatt, 1920-tól 30 év alatt, 1950-60 között 10 év alatt csökkent a felére. A felszabadulást követő másfél évtizedben igen gyorsan csökkent a fiatalok mortalitása. A halandóság csökkenő trendje körül az éves fluktuációk mellett gyakorlatilag csak a két világháború okozott jelentős halálalozási csúcsot. Összességében Magyarország a halandósági átmenet során az alacsony halandóságu országok közé került az 1960-as évek elejére.

A demográfiai átmenet folyamatában a termékenység színvonala száz év alatt harmadára csökkent. A teljes termékenységi arányszám 6,0-en felüli értékről 2,2-re, az adott halandósági viszonyok között a népesség egyszerű reprodukcióját még éppen biztosító szintre mérséklődött. /Lásd a 2.1 táblát./ A nyers születési arányszám 45 ezrelékről 15 ezrelékre /lásd az 1.5 táblát /, az élveszületések éves száma 250-260 ezerről 160-170 ezerre csökkent. /Lásd az 1.2 táblát./ A termékenység átmenete a születési sorrend szerinti termékenység teljes átalakulása mellett ment végbe. Egy évszázad alatt az ötödik és tizedik gyermekek aránya az összes születéseken belül több mint 50 százalékról 10 százalék alá csökkent, így az első-és másodszülöttek aránya majdnem négyszeresére nőtt.

Az időszak folyamán a termékenység csökkenése nem volt egyenletes és ingadozásai is jelentősek voltak. A kiegyezés utáni időszakban a termékenység mérsékeltebben, a halandóság javulásánál lassabban változott, az egy nő által szült gyermekek átlagos száma századunk első évtizedében még 5,0 felett volt. A magyar termékenység alakulásában a döntő fordulatot az 1910-1930 közötti időszakban figyelhetjük meg. Az első világháború hatalmas születéskiesése után a termékenység a háború előttinél lényegesen alacsonyabb

szintekről csökkent tovább és az 1920-as évek végén a teljes termékenység 3,0 alá került.

Az 1930-as években, a gazdasági válság időszakában a termékenység már olyan alacsony szintet ért el, hogy az adott halandósági viszonyok között hosszabb távon az egyszerű reprodukcióhoz is elégtelen volt. Az 1940-es években a termékenység csökkenése megállt, majd éles csucs /1953-54/ után gyors ütemben zuhant, és az 1950-es évek végére ismét az egyszerű reprodukció szintjére esett. Összességében a termékenységi átmenet során Magyarország a magas termékenységű országok közül az alacsony termékenységű országok közé került az 1960-as évekre.

A termékenység és a halandóság hosszú távu összhatása, a nettó reprodukciós együtthatóban megjelenő népesség-utánpótlási mérték és ehhez kapcsolódva a /természetes/ szaporodás és a népességszám alakulása lényegében két szakaszra osztható az 1960-as évekig.

Az első szakaszban, amely a múlt század utolsó harmadától az 1910-es évekig tartott, a nettó reprodukciós együttható 1,5 körüli szinten mozgott, jelentősen bővített népesség-ujratermelést eredményezett. Ezt végsősoron a halandóságjavulásnál lassabb termékenységcsökkenés és ezzel a korábbi reprodukciós egyensulynak /a népesség-fejlődés viszonylagos stabilitásának/ a felbomlása idézte elő. Hatására az időszak egészében 1 százaléknál feletti volt az éves természetes szaporodás, a népesség száma 1870 és 1915 között 5 011 ezer főről 7 981 ezer főre, 60 százalékkal nőtt. Ezt az időszakot tekinthetjük Magyarországon a demográfiai robbanás időszakának.

A második szakaszra, egészen az 1960-as évekig az jellemző, hogy a nettó reprodukciós együttható, a népesség-ujratermelés mértéke alacsonnyá vált. A termékenység és a halandóság összhatása az időszak átlagában az egyszerű reprodukcióhoz szükséges szintet alig meghaladóan alakult. A népesség-utánpótlás mértéke 1921-ben 1,13, 1930-31-ben 1,01 volt, majd az 1930-as években 1,0 alá került. Az 1947-57 közötti időszakban a gyors halandóságjavulás és a részben kikényszerített "baby boom" hatására magasabb reprodukciós időszak alakult ki, 1958-tól azonban a nettó reprodukciós együttható ismét 1,0 alá csökkent.

Ugyanakkor a demográfiai robbanás időszakából a népesség korösszetételében jelentős reprodukciós tartalékok halmozódtak fel: a korábbi magas születésszámok és a javuló halandóság következtében igen nagy létszámú női kohorszok jutottak szülőképes korba. Ezért a csökkenő termékenység ellenére jelentős maradt a népességszaporodás. 1915 és 1960 között a népesség száma 30 százalékkal növekedett és 1960-ban megközelítette a 10 millió főt. /Lásd az 1.1 táblát./

Összefoglalóan azt állapíthatjuk meg, hogy Magyarországon a termékenység és a halandóság átmenete az 1960-as évekig fő vonalaiban a demográfiai átmenet klasszikus modellje szerint ment végbe. A tényleges termékenységcsökkenés és halandóságjavulás úgy valósult meg, hogy a népesség-ujratermelés mértéke az egyszerű reprodukciós szint közelében alakult. A demográfiai robbanás időszakában felhalmozódott korösszetételbeli reprodukciós tartalékok ugyanakkor még jelentős és folyamatos népességszaporodást váltottak ki.

Igazolt, átfogó elmélet és ennek alapján bizonyított összefüggések hiányában óvakodnunk kell attól, ami egyébként kézenfekvőnek tűnik, hogy elvonatkoztatva a konkrét történelmi fejlődéstől és leegyszerűsítve a társadalmi-gazdasági fejlődés hatásait, az átmenet során kialakult alacsonyabb népességreprodukciós szakaszt a demográfiai robbanás kompenzációjának majd a modernizáció hatására bekövetkező konzerválódásnak fogjuk fel. Ugyanakkor kétségtelen, és ezt vizsgálatunk is alátámasztja, hogy a magyarországi népességfejlődés átfogóbb jellemzők, komplexebb és hosszabb távu összefüggések szerint alakult, mint eddig gondoltuk és ezért a népesedés befolyásolásának mozgástere szűkebb és meghatározottabb, mint korábban véltük. Különösen igaz ez olyan, természetből következően különösen hosszú távu jellemzőre, mint a népesség korösszetétele.

Magyarország népességének korstrukturája a demográfiai átmenet során alapvető változáson ment keresztül. E változás két jellegzetessége a népesség öregedése és az állandósult létszámegetlenségek.

A népesség öregedése - a népességen belül az idősök arányának növekedése elsősorban a fiatal korosztályok rovására - a demográfiai átmenet természetes kísérő jelensége, a korösszetétel változásának átfogó folyamata. Az öregedést az átmenet során végsősoron és meghatározó módon a halandóság csökkenése idézi elő, mértékét ugyanakkor a termékenység alakulása szabályozza /3/.

A múlt század utolsó harmadától az 1960-as évek elejéig a 60 éves és idősebb népesség száma 250 ezer főről 1,4 millió főre, közel hatszorosára nőtt. Különösen nagy mértékű volt az idős nők számának emelkedése: 1870-ben számuk 122 ezer fő volt, az 1960-as években pedig meghaladta az 1 millió főt. Az idősök aránya az össznépességen belül 5 százalékról 15 százalékra emelkedett. /Lásd a 3.1 táblát./

Az időszak folyamán megkétszereződött, tehát a népességszám növekedésével arányosan változott a munkaképes korúnak tekinthető 15-59 éves népesség száma. Arányuk lényegében stagnált, 58 százalékról 60 százalékra változott. A népességcsoporton belül eltolódás ment végbe az idősebb korcsoportok felé: amíg 1870-ben a korcsoportban 70 százalékot tettek ki a 15-39 évesek, arányuk 1960-ra 60 százalékra csökkent.

A 0-14 évesek száma 1,8 millió főről 2,5 millió főre, a népességnövekedésnél lényegesen kisebb mértékben nőtt, arányuk az össznépességen belül 37 százalékról 25 százalékra csökkent. A létszámnövekedést teljes egészében a csecsemő- és gyermekhalandóság történelmi javulása idézte elő, hiszen a születésszám csökkent, a 0 évesek száma 1870-ben 202 ezer fő, 1960-ban 145 ezer fő volt.

A korösszetétel vázolt átalakulása, az öregedés nem egyenletesen ment végbe, ennek két fő oka volt. Egyrészt a születésszámok csökkenése jelentős rövidebb távu ingadozásokkal valósult meg, számottevő eltéréseket okozott az egymás utáni születési évjáratok számában. Ezzel a népesség korösszetételén /a korpíramison/ jellegzetes "bevágódások" és "kiszögellések" keletkeztek, amelyek egészen az adott kohorszok kihalásáig, tehát igen hosszú ideig mutatkoznak. A másik, a demográfiai átmenet lényegéhez kapcsolódó hullámváz pedig az átmenet /a termékenységcsökkenés/ egyenlőtlen lefolyásából adódó, a népességrobbanás időszakában keletkezett generációs hosszuhullám.

Az utóbbival - mint átfogóbb jelenséggel - kezdve, abból indulhatunk ki, hogy a múlt század végén, e század elején a termékenység "késleltetett" csökkenése mintegy 30 nagylétszámú generációt eredményezett. Induló létszámuk nem sokban különbözött a

korábbi nemzedékekétől, ugyanakkor lényegesen kedvezőbb halandóságuk következtében adott életkorig sokkal többen éltek tovább. A náluk fiatalabb nemzedékek viszont már a lecsökkent reprodukció időszakában születtek, így létszámuk a tovább javuló halandóság ellenére sem lett számottevően nagyobb, adott életkorban, mint a szóbanforgó születési évjáratoké.

A magyarországi korösszetétel alakulásának fő hullámát az 1960-as évek után is a demográfiai robbanás időszakában született nagylétszámú generációk és azoknak a népesség korösszetételén való végigvonulása képezi. Ebből adódott, hogy 1870 és 1910 között lényegében nem változott a 0-14 évesek össznépességen belüli aránya, emiatt növekedett meg 1920 és 1940 között a 15-39 évesek össznépességen belüli súlya és időskorba lépésükkel felgyorsult a népesség öregedése az 1950-es évektől. Lényegében azt lehet mondani, hogy ezek a generációk jelentették a népesség növekedésének egyik fő forrását is azzal, hogy nagy létszámuknál fogva az 1920-as, 1930-as években az alacsony termékenység ellenére is sok gyermek született.

Az öregedés folyamata és a demográfiai robbanás által keltett korösszetétel-hullám mellett a korösszetétel jelentős létszám-egyenetlenségeket, "szabálytalan" strukturát mutatva alakult. Ezek az egyenetlenségek inkább a konkrét történelmi fejlődés sajátosságaihoz kapcsolhatók, mint általános demográfiai jellegűek. Természetesnek tekinthetők annyiban, amennyiben a népességet időről időre rendkívüli hatások érték, amelyek a halálózásokon /háborúk/, a vándorlásokon /kivándorlási hullámok, áttelepítések/, de elsősorban és jól megfigyelhetően a születésszámok nagyobb ingadozásain keresztül /háborúk alatti születéskiesés, háborúk utáni "baby boom", gazdasági válság és fellendülés, népesedéspolitikai intézkedések impulzív hatása/ nyilvánultak meg. Az egyenetlenségek az évek során természetes módon végigvonultak a népesség korösszetételén és újabb kiszögellések és bevágódások forrásaivá is váltak.

A XX. század folyamán az első világháború alatti jelentős, mintegy két születési évjáratnak megfelelő születéskiesés képezte az egyik legnagyobb torzulást a korösszetételen. A világháború előtti és utáni magas születésszámokkal együtt a korösszetételen jellegzetes bevágódás keletkezett. Kisebb egyenetlenségeket váltott ki az 1930-as évek gazdasági válsága, majd a második világháború és az azt követő mérsékelt nagyságú "baby boom". Új, következményeiben hosszabb távu hullámot indukált az 1952. évi abortuszkorlátozó intézkedés, ami demográfiai csucst, majd - más hatásokkal is összegeződve - az 1960-as évekre demográfiai hullámvölgyet váltott ki. Figyelembe véve az akkor már erőteljesen a 20-25 éves életkorra koncentrált, alacsony és csökkenő szórású termékenységi korprofilt, előrevetíthető volt, hogy a generációk felnövekedésével a következő nemzedékek létszáma is hullámozni fog, tehát a korösszetételt az egyenetlenségek tartósan fogják jellemezni.

3. Népességfejlődés 1960 és 1980 között

Az utóbbi két évtized népességfejlődését egyrészt elhelyezhetjük a magyarországi demográfiai átmenet hosszú távu folyamatába, ennek szerves részeként; másrészt vizsgálhatjuk úgy, mint a második világháború utáni, a szocialista fejlődési keretek közötti népesedési szakasz részét. Nyilvánvaló, hogy e két szemléletmód ötvözete az, ami leginkább feltárhatóvá teszi a vizsgált időszak fő népesedési jellemzőit.

Ami a demográfiai átmenetet illeti, az átmenet klasszikus modellje és konkrét magyarországi lefolyása alapján azt mondhatjuk, hogy az 1960-as évekre fő vonalaiban befejeződött a termékenység és a halandóság átalakulása. A halandóság modern szintet és strukturát ért el, a születéskor várható átlagos élettartam megközelítette a 70 évet és a halálozások zöme már idős korban következett be. Emiatt adott népességszaporodás biztosításához a termékenység alacsony szintje és minimális változásai is elégséggé váltak. A modern halandósági viszonyok között 2,1-es termékenységi szint már biztosítja hosszabb távon a népesség egyszerű reprodukcióját, ugyanehhez a múlt században 6,0-es érték kellett. Lényegében ebből kiindulva - tehát, hogy a halandóság további átalakulása /javulása/ már nem hat érdemben a nettó reprodukciós mutatók alakulására, vagyis a népességutánpótlás mértéke döntően a termékenység függvényévé vált - jelöltük meg az 1960-as évek elejét, mint a demográfiai átalakulás fő szakaszának lezárulását.

A demográfiai átmenet klasszikus modellje feltételezi, hogy az átmenet befejeződésével stagnáló vagy minimálisan változó népességfejlődés alakul ki. Ezt a hipotézist lényegében alátámasztja a legfejlettebb országok demográfiai trendjeinek alakulása. Figyelembe véve az utóbbi negyedszázad magyarországi népesedési trendjeit, a fő jellemzőket, azt mondhatjuk, hogy hazánkban az utóbbi időszakban egy "intenzív" népességfejlődési szakasz bontakozott ki, a demográfiai átmenet stabilizációs szakasza kezdődött el. E népességfejlődési szakaszt az egyszerű reprodukció szintje körül alakuló termékenység, általában - de nem feltétlenül - tovább javuló halandóság, a népességszám dinamikusabb változásainak fokozatos megszűnése, a korösszetételnek hosszabb távon a halandóság változásaihoz igazodó további öregedése jellemzi: közelítőleg stacionér népesség kezd kialakulni.

A XX. századi magyarországi népességfejlődés vizsgálata alapján megbecsülhető az a népességszám-nagyságrend is, ami a szóbanforgó kialakuló stabilizációs szakaszt, a közelítőleg stacionér népességet jellemzi. Ehhez az adja az alapot, hogy Magyarországon az utóbbi 8-9 évtizedben lényegében azonos volt az egyes születési évjáratoknak a születésükkor érvényes halandósági viszonyok alapján várható összeélettartama, vagyis adott évben az élveszülöttek számának és a születéskor várható átlagos élettartamnak a szorzata. A két tényező között tehát közelítőleg fordított arányosság állt fenn.

Az arányossági tényező a keresett népesség-nagyságrenddel egyenlő. Táblázatunkból kitűnik, hogy a demográfiai átmenet stabilizációs szakasza Magyarországon - ebben a megközelítésben - 10,5 millió fő körüli népességszám mellett alakul ki.

Év	Születéskor várható átlagos élettartam	Élveszületések átlagos száma az adott év/ek/ körül	A születési évjárat várható összelettart- tama
1	2	3	4 = 2x3
1900-01	37,34	264 000	9 858 000
1910-11	39,76	263 000	10 457 000
1920-21	42,06	252 000	10 599 000
1930-31	50,21	213 000	10 695 000
1941	56,55	183 000	10 349 000
1949	61,34	193 000	11 839 000
1960	67,95	146 000	9 921 000
1970	69,13	152 000	10 508 000
1980	69,02	151 000	10 422 000

A demográfiai átmenet hosszú távu folyamatainak vizsgálata mellett különös figyelmet kell fordítani a hazai népességfejlődés elemzésében arra, hogy a második világháború után Magyarországon új társadalomfejlődési pálya bontakozott ki. A szocialista átalakulás új társadalmi-gazdasági, ezen belül új népesedési perspektívát is nyitott. E népesedési perspektíva hazai realizációjának az elmúlt 30-40 évben főként és elsősorban strukturális oldalai bontakoztak ki. Elegendő utalnunk itt arra a látványos fejlődésre, amely a népesség területi elhelyezkedésében, a társadalom mobilitásában, az iskolázottsági-műveltségi szint emelkedésében, a foglalkoztatottság teljessé válásában, a foglalkozási struktúra átalakulásában végbement, hogy csak a közvetlenebbül a demográfiai folyamatokhoz kapcsolódó jellemzőket érintsük.

Ugyanakkor a népességszám és a korösszetétel kedvező változásához - dinamikusabb népességnövekedés, relatíve magasabb születésszám, a halandóság folyamatos csökkenése, fiatalabb és kiegyenlítettebb korösszetétel - részben a strukturális változások hatására, összességében nem alakultak ki a feltételek, sőt több vonatkozásban relatíve kedvezőtlen változások következtek be. E változások nem érintették a stabilizációs népességfejlődési szakasz tényét, módosították viszont jellegét és részben kiegyensúlyozatlanná tették lefolyását.

A termékenységet az utóbbi három évtizedben - összességében - csökkenő trend, az utóbbi két évtizedben reprodukció alatti színvonal, mindemellett erőteljes ingadozás jellemezte.

A második világháború után nem következett be a születések számának olyan nagymértékű emelkedése, mint az első világháborút követően, lényegesen kisebb volt ugyanis a születéskiesés. 1947 és 1950 között mégis viszonylag magasabb születésszámok alakultak ki. Ezután megkezdődött a születések számának szokásos "kompenzációs" csökkenése, 1952-ben a termékenység is az 1947-es szintre csuszott vissza. A születésszám stabilizációját a következő években jelentősen megzavarták az ellentétes jellegű népesedéspolitikai célzatu intézkedések. A művi terhességmegszakítások szigorú korlátozásának hatására a születések száma 1953-55-ben évente 27-28 ezerrel magasabb volt az 1952. évinél, majd az 1956-ban kiadott, a korlátozásokat lényegesen enyhítő jogszabályok hatásaként is megindult a születések csökkenése. /Lásd az 1.2 táblát./

Egészében az 1947-1956 közötti magasabb reprodukciós időszak és különösen az 1953-55. évi születési csúcs létrehozása után az 1960-as évekre termékenységi hullámvölgy alakult ki Magyarországon. Az 1954. évi 223 ezerrel szemben 1962-ben mindössze 130 ezer gyermek született. A hullámvölgy teljes egészében ellentételezte az 1947-56. évi magas születésszámokat: 1947-56-ban az 1946. évi születésszámhoz képest 284 ezerrel több, 1957-68 között 296 ezerrel kevesebb gyermek született.

Az 1960-as évek második felétől - részben a gyermekgondozási segély bevezetésének hatására - emelkedett a termékenység, de változatlanul reprodukció alatti szintvonalon mozgott. 1973-ban újabb, átfogó népesedéspolitikai intézkedések születtek, amelyek impulzív módon megemelték a születésszámokat és mivel az intézkedések bevezetését a nagylétszámú - 1953-55. évi - női generációk legvalószínűbb szülési korára időzítették - magas átlagos szintvonalon megismétlődött az 1953-55. évi demográfiai hullám. 1977 óta a termékenység gyors ütemben csökkent és az 1980-as évek elején már alacsonyabbá vált, mint az 1962. évi mélypont idején.

Összességében a termékenység alakulásából arra következtethetünk, hogy Magyarországon az utóbbi 2-3 évtizedben hiányoztak a termékenység egyszerű reprodukciós vagy afölötti szinten tartásának feltételei. A termékenységben negatív szakasz következett be annak ellenére, hogy erőteljes intézkedések valósultak meg a születések ösztönzésére. A népesedéspolitikai intézkedések minden bizonnyal jelentősebben csökkentették a termékenységsüllyedés mértékét, ugyanakkor impulzív hatást kiváltó bevezetési módszereik, a folyamatos népesedéspolitika hiánya további erős korstruktúra-egyenetlenségeket váltott ki, demográfiai hullámokat hozott létre. Miután az utóbbi két évtizedben a termékenység reprodukció alatti szintvonalon alakult és az 1980-as évekre termékenységi hullámvölgy bontakozott ki, gyorsan kimerültek a népességnövekedés tartalékai. Az 1960-1980-as évek átlagában, változatlan halandóság mellett, kizárólag a termékenység szintvonalára miatt 200-250 ezer fős népességfogyás feltételei alakultak ki /4/.

A halandóság alakulásának jellege az elmúlt két évtizedben megváltozott, a folyamatos és tartós javulás helyett emelkedő alapirányzatot vett fel. Az 1960-as évek közepétől emelkedik a halálázások száma és romlik, illetve stagnál a népesség nagy korcsoportjainak elhalálázási aránya. /Lásd az 1.3, 2.2, 2.3 táblákat./

A halandósági kockázat koréves szintű növekedése az 1960-as évek közepén a 45-55 éves férfiaknál kezdődött, a női népességben az 1970-es évek elejétől figyelhető meg. Az emelkedés az 1970-es évtizedben egészen felgyorsult és a romlás korintervalluma is kiszélesedett: az 1980-as évek elején már a 25-70 éveseket érinti. Az utóbbi másfél évtizedben a 40-59 éves férfiak elhalálázási arányszáma másfélszeresére, a 60-79 éveseké 27 százalékkal, a 20-39 éveseké 19 százalékkal emelkedett. A nők esetében a romlás mértéke eddig jóval kisebb, a 40-59 éveseknél 10 százalékot, a 60-79 éveseknél 16 százalékot tett ki.

Miután a halandóság kedvezőtlen alakulása öregedő korstruktúra mellett ment végbe, a halálázások száma az utóbbi két évtizedben magas volt és évi 150 ezer fő közelében stabilizálódik. Megtorpant a születéskor várható átlagos élettartam növekedése, mivel a 20 éven aluliak halandóságjavulása egészében már nem ellensúlyozta a középkorúak mortalitásának emelkedését. A férfiak születéskor várható átlagos élettartama az 1980-as évek elején már csökkenő, a nőké lényegében stagnál.

Összességében a halandóság 1960-1980 közötti alakulásából azt állapíthatjuk meg, hogy valószínűleg az egész elmúlt 30-40 év összhatásaként, elsősorban és demográfiai szempontból a nagyarányú strukturális átalakulások és a népesség alkalmazkodóképessége közötti halmozódó feszültség következtében, valamint a késedelmes felismerés és a hatékony társadalmi reakció elmaradása miatt, kedvezőtlen, hosszabb távon is érvényesülő változás állt be a népesség mortalitásában.

A halandóság a 80-as évek elejére a termékenységgel egyenrangú népesedési problémává vált. A középkorúak mortalitásának eddigi emelkedése természetesen a népességszám-dinamikára is csökkentőleg hatott. Kizárólag a születéskor várható átlagos élettartam csökkenése miatt 100-150 ezer fős népességfogyás feltételei alakultak ki /5/.

A népesség száma 1960-1980 között, döntően a demográfiai átmenet korábbi szakaszaiban felhalmozódott korösszetételbeli tartalékok miatt, 700 ezer fővel, évi átlagban 3,4 ezrelékkal gyarapodott. Az időszak végére - a tartalékok kimerülésével, valamint a termékenység és a halandóság kedvezőtlen változása miatt - a növekedés megállt, 1981-ben népességfogyás következett be. A fogyás azóta is tart, 1982-ben 11 ezer, 1983-ban 21 ezer főt tett ki és /az előzetes adatok szerint/ 1984-ben is meghaladta a 20 ezer főt.

Az utóbbi két-három évtized születésszám-ingadozásai következtében a korstruktúra egyenetlenségei állandósultak. A korfán négy völgy - az I. világháborús születéskiesés, a 30-as évek gazdasági válságának hatása, az 1960-as évek születési hullámvölgye és a kialakuló új születési apály - és ezeket megelőzően, illetve követően négy csúcspont alakult ki: a demográfiai robbanás a múlt század végén, e század elején, az I. világháborút követő kompenzációs hullám, a második világháború utáni magasabb reprodukciós időszak, és az abortusztilalom hatása, valamint az 1973. évi komplex népesedéspolitikai intézkedést követő csúcspont. Miután a demográfiai átmenet lefolyása miatt a korfa 40-50 éves felüli része még meglehetősen "tömött", a nagylétszámú idősebb generáció természetes elhalálózása a termékenység és a halandóság jövőbeni alakulásától függetlenül népességcsökkentő tényezővé válik a következő időszakban. A korstruktúrából adódó népességcsökkenés mértéke az előttünk álló 20 évben mintegy 100 ezer főre tehető /6/.

Összefoglalva az 1960-1980 közötti népességfejlődés fő jellemzőit azt mondhatjuk, hogy a demográfiai átmenet stabilizációs szakasza a fő demográfiai folyamatok tartósan kedvezőtlen változása mellett kezdődött Magyarországon. A termékenység reprodukciós szint alatti színvonala, a halandóság különösen férfiak körében intenzív emelkedése miatt, valamint az idős és kiegyenlítetlen korstruktúra következtében az 1980-as évek elejére kimerültek a népességnövekedés tartalékai, tartós és számottevő mértékű népességcsökkenés feltételei alakultak ki.

A jövőbeni népességfejlődést két szakaszban indokolt vizsgálni. Az 1983-ban elkészült, 1981-2001 időszakra szóló hivatalos népességelőrejelzések alapján a század végéig megbízható előrebecslések állnak rendelkezésünkre a főbb népesedési folyamatokról. Ugyanakkor általában a népesedés és konkrétan a vizsgált folyamatok kedvezőtlen alakulásának igen hosszú távú jellege miatt szükséges kitekintnünk a jövő századba is. A XXI. század első felének népességfejlődési kereteit és irányzatait kutatóprognózisok /népesség-projekciók/ /7/ alapján fogjuk elemezni.

III. NÉPESSÉGFEJLŐDÉS 1981-2001 KÖZÖTT

1. Az 1981-2001 időszakra szóló népességelőreszámítások hipotézisei /8/

Az ezredfordulóig terjedő időszakra szóló új népességelőreszámítások alapján vizsgálhatóvá váltak a közeljövő népesedési folyamatainak főbb jellemzői: a népességcsökkenés folyamata és mértéke, a termékenység, a halandóság és a vándormozgalom változásai, elkülönített és összesített hatásaik, a népességcsökkenéssel összefüggő vagy azzal párhuzamosan végbemenő strukturális változások /nemek, korcsoportok, területi elhelyezkedés szerinti összetétel/. Miután az előreszámítás igen részletes bontásban készült, komplex képet adott a következő időszak népességfejlődéséről /9/.

Az előreszámítás 4 változatban készült. Az I. jelű - technikai - előreszámítás az 1980. évi termékenység és halandóság állandósulását tételezte fel, ezért a népesség kialakult korösszetételének hatását mutatja be. Az érdemi, a népességfejlődés egy-egy reálisan lehetséges irányát felvázoló II/1., II/2.,/10/ és II/3. jelű változatok azt vizsgálják, hogy a termékenység és a halandóság különböző ütemű, időtartamu és jellegű változását feltételező hipotézisek és a vándorlások milyen népességfejlődést eredményeznek.

Az előreszámítás hipotézisrendszere a népesedési helyzet, a reprodukciós folyamatok multbeli és jelenlegi tendenciáiból indult ki, tartalmazza az ezekből a jövőre vonatkozó adottságokat és figyelembe veszi a tendenciák - adottságok szabta korlátok közötti - kedvező befolyásolásának lehetőségeit az előttünk álló időszakban.

Az I. változat - mint erre már utaltunk - azt feltételezte, hogy az 1980. évi termékenységi és halandósági szintek az 1981-2001 közötti időszak folyamán változatlanok, és a belső vándorlás zérus. E változat így a strukturális adottságok, változások hatásainak feltárására alkalmas.

A II. jelű változatok termékenységi hipotézisei abból a tényből indultak ki, hogy az 1980-as években termékenységi hullámvölgy alakult ki Magyarországon, amely várhatóan az 1980-as évek közepén éri el mélypontját, a feltételezések szerint igen alacsony, 1,50-ot megközelítő teljes termékenységi arányszámmal. /Lásd a 2.1 táblát./ A hullámvölgy kialakulásának alapvetően "kompenzációs" oka, jellege van, az 1974-78 közötti magasabb reprodukciós időszakot "ellentételezi". Az 1970-es évek közepén az 1973. évi népesedéspolitikai intézkedések hatására a termékeny korú női kohorszok előbbre hozták gyermekeik megszületését, a szülések közötti időintervallum lerövidült, magasabb születésszámok alakultak ki. Ugyanakkor a kohorszok a "kivánt" gyermekszám elérése után nem szültek több gyermeket és ez a születésszám folyamatos eséséhez vezetett az 1970-es évek végétől. Valószínű, hogy a kedvezőtlenebb gazdasági körülmények és más tényezők szintén hozzájárultak az éves termékenység csökkenéséhez, ezek közvetlen hatása azonban csekélyebb.

Az 1980-as évek közepe utáni időszakra vonatkozóan a hipotézisek abból indultak ki, hogy a születések szóbanforgó időzítésének hatása egyre kevésbé érződik, ezért az éves termékenység minden befolyásolás nélkül is folyamatosan emelkedni fog. Az alapesetben - különösebben hatékony termékenységösztönzés nélkül - a teljes termé-

kenységi arányszám az 1990-es évek közepétől 1,85 körüli szinten stabilizálódhat /II/1. változat/. Folyamatos, a propagatív koru nők létszámváltozásaival is összehangolt, a kialakult eszközrendszer hatékonyan működtető termékenységösztönző népesedéspolitika esetén 1,95-os szint reálisan elérhető /II/2. változat/.

Jelentősen javuló gazdasági körülmények között, a társadalompolitika szerves részeként érvényesülő, ujszerű és komplex, az ezredfordulóig tartóan folyamatos és növekvő hatékonyságu népesedéspolitikai program megvalósítása, illetve ennek a termékenységre gyakorolt hatása eredményezheti azt, hogy a termékenység színvonalja az 1990-es évek közepére elérje a 2,05-os értéket és tartósabban ezen a szinten, tehát az egyszerű reprodukcióhoz közelítő értéken tartható legyen /II/3.változat/.

A II. jelű változatok halandósági hipotézisei azzal számoltak, hogy a mortalitásnak az 1960-as évek közepén kezdődött, összességében kedvezőtlen átalakulása az 1980-as években még folytatódik. Továbbra is ütemesen csökken a csecsemő- és gyermekhalandóság, ugyanakkor a középkorúak halandóságára újabb jelentős növekedés lesz jellemző. Az időseknél az egyes korcsoportok ellentétes irányu halandóságváltozásai és a nagyarányu ingadozások összességében a halandóság stagnálását eredményezik. /Lásd a 2.2, 2.3 táblákat./

Az alapváltozat - az 1970-es évek végére kialakult életmód és életvitel lényegi változatlanságát és az egészségügyi ellátás feszültségeinek és ellentmondásainak tartós fennmaradását feltételezve - a korszpecifikus halandóságnak az 1970-es évtizedben megfigyelt ütemes átalakulását /összességében romlását/ vetíti előre az 1980-as évekre, majd az 1990-es években az elért szintek változatlanságával számolt /II/1. változat/.

A halandóság kismértékben kedvezőbb alakulását eredményezheti, az emelkedés ütemét az 1980-as évek közepétől folyamatosan csökkentheti és az 1990-es években az előző hipotézisnél kedvezőbb szinteken történő stagnálást biztosíthatja, ha az 1980-as évek elejétől lassu, de fokozatosan érvényesülő kedvező változás áll be az életmód és életvitel alakulásában és az egészségügyi ellátás színvonalában /II/2. változat/.

A II/3. változat halandósági hipotézise annak lehetséges eredményét tükrözi, ha az 1990-es évekre kialakíthatók és az évtized folyamán hatnak a lakosság egészségügyi állapotának és kulturájának tömegméretű és nagyfoku javulásához szükséges feltételek, fokozatosan és jelentősen visszaszorulnak az egészségkárosító fogyasztási szokások, életvitelbeli negatívumok, környezeti ártalmak és ezt a folyamatot erőteljesen támogatja az egészségügyi alapellátás minőségi javítása. Az egészségügy kiemelt és hatékony fejlesztésével részben kiküszöbölhetők, nagyobbrészt azonban hatásukban az idősebb életkorokra tolnának a legfontosabb halálokok az életut főbb szakaszaihoz igazodó, alapjában preventív jellegű, hatékony egészségvédelmi politika és gyakorlat minőségi fejlesztése feltételeinek kialakulásával. Ebben az esetben számíthatunk arra, hogy a halandóságban, az 1960-ig érvényesülő tendenciákat visszaállítva, minden életkorban további javulás következik be. A hipotézis az 1990-es években összességében 10 százalékos halandóságjavulással számolt.

A II. jelű változatokban a vándorlás figyelembevételébe ugyan elsősorban a területi népességelőreszámítás készítéséhez szükséges, nem hagyható azonban figyelmen kívül az országos tendenciák vizsgálatakor sem, hiszen a faluról városba irányuló mozgás, népességátrendeződés módosítja az eltérő termékenységu /és halandóságu/ népességcsoport

ra. A figyelembe vett vándorlási hipotézis a nagytérségi migráció intenzitásának folyamatos és jelentős csökkenésével számolt az ezredfordulóig terjedő időszakban. Feltetelezte, hogy ezt az általános gazdaságfejlődés, a terület- és településfejlesztési politika már az 1980-as évek közepétől erőteljesen alátámasztja. A vándorlás előrejelzett alakulása demográfiai szempontból és országos átlagban kedvező hatása, a termékenységet csak kismértékben csökkenti, így népességcsökkentő szerepe országosan csekély.

A bemutatott hipotézisek a II/1. változattól indulva a II/2. és II/3. változatban a folyamatok egyre kedvezőbb alakulását tételezik fel és ez a változatok népességadataiban is tükröződik. Ezért a II/1. változatot alsó /alacsony/, a II/2. változatot középső /közepes/, a II/3. változatot felső /magas/ népességelőrejelzésnek tekinthetjük, amelyek együttesen a népességfejlődés ma reálisan elképzelhető intervallumát adják. Az alsó változat azt a népességfejlődési irányt képviseli, amely a népesedés jelentős kedvező befolyásolásának hiányában, "spontán" módon, a multbeli folyamatokból fakadó, a népesedés nagyfokú tehetetlenségi ereje miatt tovább érvényesülő adottságok mentén alakul ki. A középső változat a népességreprodukció oldalainak folyamatosan hatékony, kedvező befolyásolásával, eredményes népesedéspolitikával számol. A felső változat olyan társadalompolitikai szintű, széleskörű, minőségi hatású népesedési programmal számol, amely felismeri, hogy a népesedés nagyfontosságú nemzeti üggyé vált és ennek megfelelően tudományos megalapozottsággal és előrelátással, hatékony, a társadalomfejlődés vonalához szervesen illesztett eszközrendszer bevonásával cselekszik.

2. Az 1981-2001 közötti népességfejlődés főbb jellemzői

Az előzőekben bemutatott hipotézisek alapján az 1980. évi népszámlálásból kiinduló érdemi népességelőrejelzés-változatok összefoglalóan az alábbiakat mutatják:

- a népesség létszáma 2001-ig 370 ezer és 600 ezer fő közötti intervallumban csökken, a közepes népességcsökkenés mértéke félmillió fő /5 százalék/ körül alakul /lásd az 1.1 táblát /;
- az élveszületések száma alacsony szintűnek várható és emellett kissé csillapítottabb mértékben megismétlődik az 1960 és 1980 között jellemző hullámszáma /lásd az 1.2 táblát /;
- a halálozások száma az időszak egészében magas szintűnek, éves léptékben 150 ezer fő körülinek várható /lásd az 1.3 táblát /;
- a népességcsökkenés nagy valószínűséggel folyamatosan, az időszak tulnyomó részében érvényesül;
- a népesség életkori strukturáját csökkent ütemű, de tovább érvényesülő öregedés, a fiatal korosztályok arányának jelentős mértékű csökkenése, az idős korosztályok arányának további kisebb növekedése jellemzi /lásd a 3.1, 3.2 táblákat /;
- az előző időszakokban végbement vándorlás közvetett hatására a vizsgált időszakban jelentkező vándorlási intenzitás csökkenése mellett is jelentősebben növekszik a városi népesség aránya, miközben a népességcsökkenés tulnyomórészt Budapestet és a községeket érinti.

Az elemzést a II/1. változatra alapozva és az 1980-as halandósági és termékenységi szintből kiindulva a bekövetkező népességcsökkenésből így mintegy 280-320 ezer fő a termékenység csökkenésére, 100-120 ezer fő a halandóság növekedésére vezethető vissza. A belső vándorlás - a halandóságra és a termékenységre gyakorolt hatásán keresztül, a falusi és városi népességet jellemző szintek viszonylag nagyfokú kiegyenlítődése miatt - a 20 év alatt mindössze 50-60 ezer fővel csökkenti a népesség előreszámított létszámát.

Az 1981-2000 közötti időszakra az 1980-as népszámlálás adatbázisán készült előreszámítások adatainak és az 1980-1983. évek tényleges értékeinek az összevetése azt mutatja, hogy a termékenység, a halandóság és a természetes szaporodás tényleges alakulásának irányai - kisebb, véletlenszerű eltérések mellett - megegyeznek az előreszámításban szereplő irányokkal.

A termékenység prognosztizáltnál kissé lassabb csökkenése, valamint a halandóság prognosztizáltnál ugyancsak kissé lassabb növekedése miatt az ország népessége 1980-84 között összesen 13-14 ezer fővel nagyobb az előreszámítottnál, vagyis a népességcsökkenés mértéke kissé alacsonyabb a számítottnál. A nemzetközi vándorlásból adódó népességvesztés figyelembevételére esetén ez a különbség minimálisra csökken. Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy az 1981-2000 közötti időszakra szóló előreszámítások eddig jó beválást mutatnak és lényegében igazolták a kiindulási hipotézisek helyes megválasztását /11/.

A népességcsökkenés megítélésénél abból kell kiindulni, hogy az élveszületések száma az 1981-ben megkezdődött tényleges fogyás előtt eltelt két évtizedben már csupán a korábbi népesedési hullámokból, különösen pedig az 1950-es évek utolsó harmadáig a mainál jóval magasabb termékenységből származó nagyobb számú propagatív korú nő születési miatt haladta meg a halálozásokét. Az 1960-as évekre kialakult jelentős születési hullámvölgy következtében azonban az 1970-es évek közepétől a propagatív korú nők száma egyre kisebb lett /főként a születések kb. 70 %-át adó 20-30 éves korcsoportban/, ugyanakkor a századforduló környékén született nagylétszámú korosztályok továbbélői jelentősen növelték a halálozás kockázatának jobban kitett idős korcsoportok lélekszámát.

A népességszám csökkenése tehát akkor is bekövetkezett volna, ha közben a termékenység további - 1975 után igen gyors - csökkenése és a korszpecifikus halandóság emelkedése nem jön létre. Ezt jelzi az előreszámítás technikai változata, amelyben mindvégig az 1980-ban megfigyelt termékenységgel és halandósággal számoltunk, s amely mégis - a valóságosnál ugyan valamivel kisebb, de határozott - fogyást mutat már 1981-ben, tehát akkor, amikor az valóban megkezdődött.

A megindult népességfogyás tartósnak ígérkezik, még a legkedvezőbb esetben is /sikeresen végrehajtott adekvát népesedéspolitikát feltételezve/ csak a század 90-es éveinek második felében enyhül lényegesen. A termékenység és a halandóság további romlását figyelmen kívül hagyó technikai változattal összehasonlítva az érdemi előreszámítás-változatokat, jól látszik, hogy itt lényegében egy - az időszakot megelőző - népesedési hullám hatását erősíti a természetes népmozgalom kedvezőtlen alakulása. Ily módon az is lehetséges, hogy a hullám a következő generációban nemhogy gyengülne, de kifejezetten erősödik, következményeit - még a második, 2000 után születő, sőt a további generációk is érezni fogják.

A három érdemi előreszámítási változat közül kettőben a népességszám az ezredfordulóig évről évre csökken és csupán a harmadik - feltételezéseiben eléggé optimista - változat mutat 1997-től jelentéktelen emelkedést, ami azonban az addig 411 ezer főnyi fogyást mindössze 32 ezer fővel, 379 ezer főre mérsékli. Az alsó változat ezzel szemben majdnem 600 ezer fős fogyást jelez. Ha a népességfejlődés nem alakul az alsó változat kedvezőtlen, de nem valószínűtlen feltételezése szerint, a közepes - bizonyos népesedéspolitikai eredményeket számításba vevő - változat bekövetkezése esetén még mindig félmilliónyival kisebb népességszámra számíthatunk 2001-ben, mint amennyit az 1980. évi népszámlálás regisztrált.

A népességszám csökkenése tehát elérheti, kedvezőtlen esetben meg is haladhatja az 5 %-ot, amire az ország történetében - a középkori járványoktól és néhány háborútól eltekintve - nem volt példa. Ez a fogyás részben a századforduló óta kialakult korösszetétel, előregedett népesség, részben pedig a kedvezőtlen termékenység és halandóság következménye.

Az előbbi természetesen olyan adottság, amelynek megváltoztatása csak történelmi távlatban lehetséges, míg az utóbbi rövidebb távon komplex és konzervens népesedéspolitikával befolyásolható. Történelmi távlatu népesedéspolitikai következtében fokozatosan javulhat a népesség korösszetétele, de kiegyensúlyozott fejlődésre képes népességstruktúrát csak több generáció után lehet elérni.

Az öregedés folyamata az idősök ellátása, a munkaerő utánpótlása és a népesség jövőbeli reprodukciója szempontjából egyaránt kedvezőtlen. Ez a folyamat - bár a termékenység már régen nem volt elégséges a dinamikusabb népszaporulathoz - hosszú időn át biztosította a népességszám növekedését, így elfedte a tényleges népesedési helyzetből fakadó problémák egy részét. Ennek visszahatásaként azonban, ha az öregedés folyamata nem folytatódik, az élettartam nem hosszabbodik /sőt visszaesés mutatkozik/, viszonylag magas termékenységre lenne szükség a népszaporodás fenntartásához.

Az előreszámítás-változatok hipotézisei szerint a népességfejlődés feltételei az elmúlt időszakhoz képest nem válnak kedvezőbbé, a népesség öregedése folytatódik. /Lásd a 3.1, 3.2 táblákat./

Az alacsony és egyelőre tovább csökkenő termékenység mellett a 0-14 évesek aránya fokozatosan kisebb, az 1980. évi 22 %-ról 17,2 - 17,8 % körüli értékre esik vissza 1996-ig, az 1986-tól feltételezett termékenységgemelkedés később már érezhető hatását, de még így is csak 18,2 - 19,2 % közötti arány várható 2001-ben. A 60 éven felüliek aránya ugyanakkor 17,3 %-ról 1996-ig 19 %-ra nő, onnan 2001-re csak /18,8-18,9 %-ra/ igen jelentéktelenül csökken.

Méginkább nyilvánvaló a korösszetétel kedvezőtlené válása ha az egyes korcsoportok abszolút számának változásait vizsgáljuk. A különböző előreszámítás-változatok szerint ugyanis 2001-ig 365-518 ezerrel csökken a 0-14 éves korúak száma, ezen belül a mélypont 1996 körül várható, amikor 519-597 ezerrel kevesebb 14 éven aluli lesz, mint 1981-ben. A 60 évesnél idősebbek száma pedig 2001-ig 58-106 ezerrel emelkedik eközben, legmagasabb számuk szintén 1996-ban várható, akkor 65-150 ezerrel is többben lehetnek mint 1981-ben

A 14 éven aluliak számának csökkenése a népesség utánpótlása, a későbbi életveszélyesek száma és a munkaerő-utánpótlás szempontjából igen kedvezőtlen, az idős-korúak számának gyarapodása pedig az ellátásukkal és gondozásukkal kapcsolatos szociális kiadások jelentős növekedését eredményezi.

A munkaképes korúak létszáma az előreszámítás időszakában ingadozik, az első öt évben mintegy 100 ezer fővel csökken, majd 1986 és 1996 között majdnem az 1981-es szintre áll vissza, 1996-ban pedig újabb csökkenés indul meg, így végül 2001-ben közel 110 ezerrel lesz kevesebb, mint az időszak kezdetén. A változás tulajdonképpen nem nagy, és az 1-2 %-os ingadozás - a fogyó majd növekvő, aztán ismét fogyó - munkaerő-kínálat negatív hatásától eltekintve 2001-ig viszonylag elviselhető szinten marad. Nem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy az 1996 után meginduló fogyás - a 14 éven aluliak létszámának várhatóan 15-20 %-os csökkenése miatt - az előreszámítás időszakát követő években, tehát 2000 után nem áll meg, sőt egyre gyorsul.

Az egyes korcsoportok arányának /és létszámának/ változáival kapcsolatban ismételten és hangsúlyozottan ki kell emelnünk a 14 éven aluliak jelentős fogyását, azért is, mert a legnagyobb fogyás ebben a korcsoportban mutatkozik, de azért is, mert ez a fogyás igen hosszú távra meghatározó jelentőségű lehet és még kedvezőbb esetben is 40-50 éven át érezteti hatását. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a jövő évezred első két évtizedében ezen korcsoport leányai szülőképes korba lépnek, és - hacsak nem mutatkoznak kiemelkedően magas termékenységűeknek - újabb, jelentősebb népességfogyás forrásává válnak.

IV. A NÉPESSÉGFEJLŐDÉS KERETEI ÉS IRÁNYAI AZ EZREDFORDULÓ UTÁN /NÉPESSÉGPROJEKCIÓK/

A hosszabb távu népességfejlődés vizsgálata céljából az 1985 és 2051 közötti időszakra 13 népességprojekció készült. Ezek - a közreadott, 1981-2001 időszakra szóló népességelőreszámításokkal együtt - a napjainktól a jövő század közepéig tartó mintegy 65 éves időszakot fogják át. Két fő funkciójuk van:

- lehetővé teszik - a közreadott előreszámításoknál tágabb mozgástérben - az 1985-től megvalósuló folyamatos népesedéspolitika 1986-2001 közötti népességfejlődésre gyakorolt lehetséges hatásainak mérlegelését, a hatékonyság szükséges mértékének megállapítását;
- bemutatják a 2000-2050 közötti népességfejlődés kereteit, fő irányait, azok jellemzőit.

A népességprojekcióknak két nagyobb csoportját adjuk közre: az első csoportba az I. és a II/1., II/2., II/3. jelű változatok, a másodikba a VI. jelű 9 népességprojekció tartozik. Mindkét projekció-csoport abból indul ki, hogy az 1980-as évek közepétől jelentős, nagyhatású népesedéspolitikát érvényesítünk a termékenység és a halandóság javítására. Ugyanakkor a két csoport között eltérések vannak a termékenységgemelés és a halandóságjavulás mértékében, időtartamában, módjában. Ezzel teszik lehetővé a hosszú távu népességfejlődés kereteinek, fő irányainak "letapogatását", így válik vizsgálhatóvá az egy-egy népességfejlődési pályát befolyásoló népesedéspolitikai stratégia, a lehetséges hatások, cél- és eszközzrendszer.

1. A népességprojekciók hipotézisei /12/

A I. és II. jelű népességprojekciók az azonos jelű közreadott népességelőreszámítások 2000-re becsült népességéből, termékenységéből és halandóságából indulnak ki, és azokat változatlan termékenység és halandóság mellett 2050-ig továbbszámítják. A kiinduló népességek száma, a termékenység és a halandóság stagnáló szintjei az alábbiak:

Hipotézis	I.	II/1.	II/2.	II/3.
	v á l t o z a t			
Kiindulási népesség száma, 2000.I.1. /ezer fő/	10 484	10 128	10 224	10 344
Teljes termékenységi arányszám	1,91	1,85	1,95	2,05
Születéskor várható átlagos élettartam /év/				
Férfiak	65,48	64,61	64,88	65,99
Nők	72,73	73,12	73,18	74,27

Ezek a számítások arra adnak választ, hogy az 1981-2001 közötti valószínű népességfejlődés milyen feltételeket teremt az ezredforduló utáni időszakra, más szóval elegendő-e egy ezredfordulóig érvényesülő aktív - elsősorban termékenységösztönző - népesedéspolitika, majd az annak nyomán kialakuló népesedési jellemzők szinten tartása egy hosszú távon kedvező népességfejlődéshez.

A VI. jelű népességprojekciók a II. jelű változatokban 1986-ra előreszámított népességből indulnak ki /10 590 ezer fő/. Feltételezik, hogy a termékenység színvonala 1986-tól rövid idő alatt lényegesen emelkedik, majd tovább nő és 1996-tól magas átlagos szinteken stabilizálódva 2050-ig változatlan. E szintek között szerepel az előző projekciócsoportban felvett 1,95-ös és 2,05-ös érték és az ezeknél magasabb, 2,15, 2,25 és 2,35-ös teljes termékenységi arányszám is. A változatok halandósági feltételezései karakterisztikusan eltérnek az I. és II. projekcióktól: azzal számolnak, hogy a halandóságromlás 1986-1991 között megáll, majd a korszpecifikus halandóság hosszú időszakon keresztül, 2030-ig folyamatosan és jelentősen, életkoronként differenciáltan, de minden életkorban csökken, 2030 és 2050 között pedig az elért alacsony szinteken változatlan. A két halandósági hipotézis közül a kevésbé kedvező változatban a korszpecifikus halandóság átlagosan felére, az igen kedvező változatban negyedére mérséklődik. Szintekben kifejezve az egyes VI. jelű projekciók hipotézisei az alábbiak:

Változat	Teljes termékenységi arányszám 1996-tól	Születéskor várható átlagos élettartam 2030-tól	
		Férfiak	Nők
VI/1.	1,95	73,16	79,17
VI/2.	2,05	73,16	79,17
VI/3.	2,15	73,16	79,17
VI/4.	2,25	73,16	79,17
VI/5.	2,35	73,16	79,17
VI/6.	1,95	79,20	83,96
VI/7.	2,05	79,20	83,96
VI/8.	2,15	79,20	83,96
VI/9.	2,25	79,20	83,96

A VI. jelű népességprojekciók az 1985-2000 közötti időszakban kissé kedvezőbbek a közreadott népességelőreszámításnál. 2001 után az I. és II. jelű népességprojekcióktól /a népességelőreszámítás meghosszabbításaitól/ érdemben eltérő, kedvező népességfejlődési irányokat képviselnek.

A népességprojekciók rendszerének hipotézisei néhány alapfeltétel teljesülése esetén lefedik az elképzelhető népességfejlődést. Ebből kiindulva - a hipotézisek megvalósulásának esélyét mérlegelve - kiválasztható az a két-három népességfejlődési pálya, amely reális intervallumot képez a népesedési helyzet tényleges alakulása számára, megadja a népesedéspolitikai cselekvés mozgásterét.

2. A népességprojekciók feltételrendszerének tartalma - bizonytalansági elemek

A 2050-ig szóló népességprojekciók hipotéziseinek és eredményeinek értékeléséhez, minősítéséhez elsősorban azt kell megjegyeznünk, hogy ilyen hosszú távra - 6-7 évtizedre - ma még nem lehet a társadalmi-gazdasági fejlődés oldaláról kellően megalapozott népességprognózisokat készíteni, a bizonytalanság mértéke ebben az esetben többszörös a 15-20 évre, tehát belátható időtávra készített előreszámításokéhoz képest. Az utóbbi 3-4 évtizedben a különböző országokban, nemzetközi szervezetekben készült népességelőreszámítások beválásának általános tapasztalata az, hogy azok nem voltak képesek elégséges mértékben jelezni a fejlődés új elemeit, márpedig ilyenekre évtizedek távlatában mind a termékenység, mind a halandóság, és általában a demográfiai folyamatok területén számítaniunk kell.

Ugyanakkor azt is megállapíthatjuk, hogy a népesség előrebecslése - a demográfiai folyamatok természetéből, a reprodukciós folyamatok összefüggésrendszeréből, hosszú távú jellegéből, valamint a közvetlenül figyelembe veendő változók kis számából adódóan - jóval biztosabb, mint sok más, például a gazdasági előrejelzés. Elegendő arra gondolnunk, hogy a modern halandósági viszonyok között a népesség igen nagy hányada él idős koráig, ezért a már élő népesség előrebecslése igen megbízhatóan elvégezhető. Mondhatjuk például azt, hogy a napjainkban születő generációk tagjai közül 2050-ben még legalább 80 százalék életben lesz, hiszen akkor még csak 65 évesek lesznek, és ezt az életkort már ma eléri a születettek 70 százaléka. Alapozhatunk arra is, hogy a demográfiai átmenet során beszűkült mozgásterű és korprofilu termékenység mellett a születések száma nagymértékben függ a szülőképes korú nők számától és összetételétől, ami a korábbi születésekből biztonságosan becsülhető. Ezáltal a jövőbeni születésszámokra is reális intervallumot tudunk képezni.

Mindezek népességprojekcióink - kellő mérlegelés utáni - biztonságos felhasználását huzzák alá. Van azonban két olyan alaphipotézis, amellyel minden projekciónk számol. Az egyik azt rögzíti, hogy az előttünk álló hosszabb időszakban nem következik be katasztrófajellegű törés a termékenység vagy a halandóság területén. A háború, az atomkorszak irracionálisának kiküszöbölése a népességelőreszámításból szükséges és ésszerű feltételezés, hiszen ellenkező esetben nincs értelme a jövőbeni népességfejlődés vizsgálatának.

A másik alaphipotézisünk arra vonatkozik, hogy a nemzetközi vándorlás, amelyet projekcióink figyelmen kívül hagynak, nem befolyásolja jelentősen a népességfejlődést az 1985-2050 közötti időszakban, tehát a termékenység és a halandóság továbbra is domináns szerepet játszik a népességszám és népességstruktúra alakításában. A népességnek ez a feltételezett jövőbeni zártsága azonban bizonytalan. Egyrészt a zártság napjainkban sem teljes, az 1980-as évek eddigi tapasztalatai alapján egy évtized alatt 30-40 ezer fős nemzetközi vándorlásból adódó népességcsökkenés bekövetkezhet.

Ez - tartós jellemzőként - negyedmillió fővel csökkentheti a népesség számát a jövő század közepéig, ami ilyen hosszú távon nem olyan nagy szám, de nehezen felmérhető és így bizonytalansági tényező. Másrészt arra sincs ma kellő alapunk, hogy felmérjük a népesség többirányú kelet-európai vagy ennél is szélesebb körű nemzetközi vándorlásából adódó következményeket, népességnövelő vagy csökkentő hatásokat, ami a korösszetételt is számottevően módosíthatja. Több évtized távlatában nem zárható ki például, különösen a népességcsökkenés hosszabb időszakában, egy "addíciós" forráso-

kat is eszközként kezelő népesedéspolitika érvényesítése sem.

Ezek a bizonytalanságok arra figyelmeztetnek, hogy a különösen hosszú távu népességfejlődés egyes meghatározó elemeire vonatkozó ismereteink ma különböző szintűek, ezért a népességprojekciók közlése, elemzése, minősítése és - nem utolsósorban - felhasználása mértéktartást, óvatosságot kíván meg. Különösen káros és tudományosan megalapozatlan lenne, ha a számszerűség csapdájába esve a népességprojekciók itt közreadott rendszerét nem a maga teljességében - fejlődési intervallumok behatárolásaként - értelmeznénk, hanem önkényesen kiragadnánk egy-egy változatot és ráhuznánk a "nagy valószínűséggel bekövetkező" címkét.

Ami a népességprojekciók tényleges hipotézisrendszerét illeti, ez - különösen a VI. jelű "érdemi" változatoknál - azt az alapkoncepciót testesíti meg, hogy a magyarországi népességfejlődésben a következő időszakban egy kvázi-stabil típusú szakasz alakul ki, amelyet a termékenység - ingadozásokon keresztül érvényre jutó - állandó szintje és a halandóság hosszabb távon további és jelentős mértékű csökkenése jellemez.

A termékenység hipotézisei azzal számolnak, hogy elsősorban az aktív népesedéspolitika hatására elkerülhető lesz a termékenység - a legfejlettebb országok egy részében ma jellemző - nagymértékű esése, tartósan igen alacsony színvonalának kialakulása; a népesedéspolitika minimális programjává és eredményévé az előttünk álló időszakban a napjainkban jellemző befejezett termékenységi szint /1,95/ /13/ válik. A hipotézisek feltételezik, hogy ezen túlmenően létrejöhetnek magasabb, az egyszerű reprodukció elméleti alsó határát elérő /2,05/, azt meghaladó /2,15/, esetleg lényegesen bővített népességújratermelést eredményező /2,25, 2,35/ tartós szintek is.

Az 1,95-os befejezett termékenység a mai termékenységi viszonyokból kiindulva úgy állhatna elő, hogy magas szinten stabilizálódik az első és második gyermeküket megszüülő nők aránya /körülbelül 90-95, illetve 80 százalék/ és a harmadik és többedik gyermekek megszületésének intenzitása tartósan eléri a 20-25 százalékot, vagyis a nők közel egyötöde megszüli harmadik gyermekét is /14/. Ez a szint még a népességszám hosszabb távu csökkenő tendenciáját váltja ki jelentős halandóságcsökkenés mellett is. Az 1,95-os termékenységi színvonal úgy jellemezhető, hogy általánossá válik a kétgyermekes családtípus.

A 2,05-os termékenységi szint az egyszerű reprodukció elméleti alsó határa, hiszen 105 fíuszületésre jut 100 leányszületés. Ez közelítőleg stacionér népességfejlődési szakaszt eredményez a modern halandósági viszonyok mellett, javuló halandóság esetén lassu népességszám-növekedést biztosít. Megvalósításához az előbbi séma szerint a harmadik és többedik gyermekek intenzitásának tartósan 30-35 százalékot kell elérnie /vagyis a harmadik gyermeküket megszüülő nők arányának meg kell haladnia az egynegyedet/, tehát feltételezi, hogy természetessé válik a kétgyermekes család és igen kedvező körülmények biztosíthatók a harmadik gyermekek megszületéséhez.

A 2,15-os termékenységi szint a halandóság stagnálása esetén is bővített népességújratermelést eredményez, számottevő népességnövekedési ütemet biztosít. Eléréséhez a nők egyharmadának három, egytizedének négy vagy több gyermeket, "alternatívaként" a nők 40-45 százalékának három gyermeket kell szülnie az első és második gyermekek szobanforgó magas aránya mellett. Ez lényegében azt jelenti, hogy megvalósul a háromgyermekes családideál. A további 2,25-os és 2,35-os termékenységi szintek tartós biztosí-

tása mai ismereteink szerint már irreális, valószínűtlenül bekövetkező feltételezés, 50 százalékos körüli arányú háromgyermekes nők követelményével. Ezek a szintek arra szolgálnak, hogy a népességszám elérhető maximumát lehessen vizsgálni.

Összefoglalóan azt állapíthatjuk meg, hogy a népességprojekciók termékenységi hipotézisei - beleértve a II/1. változat 1,85-os értékét is - lényeges változásokkal számolnak, fordulatot kívánnak a termékenység alakulásában a következő időszakban. Feltételezik, hogy megállítható a termékenységnek a demográfiai átmenet során szükségszerűen kialakult, az utóbbi két évtizedben azonban már reprodukció alatti színvonalon csökkenő tendenciája, sőt a kialakultnál magasabb, tartós szintek is létrejöhetnek. Ebben az esetben a termékenység reális jövőbeni mozgásterének az 1,95 - 2,15 közötti intervallumot lehet megadni. Hangsúlyozni kell, hogy a 2,15-os felső érték véleményünk szerint abszolút felső korlátnak tekinthető, meghaladása mai ismereteink szerint csak a közvetlen kényszert tartósan alkalmazó, társadalmunk fejlődésétől idegen "népesedéspolitika" esetén képzelhető el. Ugyanakkor az 1,95-os alsó értéket tartósan el kell érni ahhoz, hogy a hosszabb távu népességfejlődés elfogadhatóvá, az előttünk álló másfél-két évtized fejlődésénél kedvezőbbé váljon; így ez lehet a hazai nagytávlatu népesedéspolitika minimális termékenységi célja.

A halandósági hipotézisek abból indulnak ki, hogy az 1980-as évek végéig lezárul az 1960-as évek közepén kezdődött, a korábbi, általánosan csökkenő tendenciát felváltó megtorpanással, a korszakos halandóság összességében kedvezőtlen átalakulásával, romlásával jellemezhető szakasz és sikerül legalább stabilizálni a halandósági viszonyokat. Ezen belül a VI. változatok halandósági hipotézisei feltételezik, hogy az 1990-es évektől visszaállítható a mortalitásnak az elmúlt két évtized előtti jellemző tendenciája, a magyarországi halandóság alakulás igazodik a legfejlettebb országokban érvényesülő trendekhez, tehát általános, folyamatos és jelentős halandóságcsökkenés érvényesül. A hipotézisekben felvett halandóságjavulás mértéke olyan, hogy 2030-ra a halandóság szintje eléri, illetve jelentősebben alatta marad a ma a világon mérhető legkedvezőbb értékeknek. A korszakos halandóság átlagosan felére-negyedére csökken, ezen belül a kétféle halandósági hipotézisnek megfelelően a csecsemőhalandóság felére-negyedére, a 0-15 évesek halandósága ötödére-tizedére, a munkaképes korúak mortalitása 60-80 százalékkal, a 60-79 évesek halálózási arányszáma 30-40 százalékkal, a 80 évesek és idősebbek halandósága pedig 10-20 százalékkal csökken, a jelenlegi szintekhez képest. A születéskor várható átlagos élettartamok a férfiaknál 65 évről 73-79 évre, a nőknél 73 évről 79-84 évre emelkednek. Csökken a férfiak és a nők életkilátásai közötti mai igen jelentős különbség: a jelenlegi 8 évről 5-6 évre. A férfiak és a nők együttes születéskor várható átlagos élettartama 70 évről 76-81 évre emelkedik. Itt hívjuk fel a figyelmet arra, milyen nagyarányú halandóságjavulás szükséges a születéskor várható átlagos élettartamok számottevő emeléséhez. Az a tény, hogy ma Magyarország ebben a tekintetben mintegy 5 évvel elmarad a legfejlettebb országoktól, korszakos elmaradást tükröz a korszakos halandóság területén.

Nehéz a halandóság esetében olyan kézzel fogható szemléletes szintváltozási mutatót alkalmazni, mint a termékenységnél a születési sorrend szerinti intenzitás, ezért nem vállalkozhatunk arra, hogy a halandóság alakulás "reális" intervallumát felvázoljuk. A tényleges halandóságnak az általunk a VI. változatokban felvett szintek között kellene alakulnia, ehhez a népesedéspolitikának minimális programként egy-egy évtized alatt 10-15 százalékos átlagos halandóságjavulást kellene célul kitűznie, illetve megvalósítania. Ismereteink ma nem teszik lehetővé, hogy ennek konkrétumait

felvázoljuk. Az azonban - a nemzetközi tendenciák alapján is - bizonyosnak látszik, hogy a mortalitás jelenlegi relative magas szintje már ma is, hosszabb távon pedig különösen tarthatatlan állapotot jelez.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a halandóságcsökkenés megtorpanásának késedelmes felismerése, időtartamának, mértékének alulbecslése miatt az 1980-as évekre a legfejlettebb országokhoz képest igen jelentős elmaradásunk keletkezett a mortalitás területén. Az elmaradás csökkentése, a halandóság alakulás új pályára irányítása a cselekvésben is létrejött késedelem csökkentése társadalompolitikai szükségszerűség és feladat. A halandóságjavulás tervezése - vállalva az esetleges tévedéseket is - elengedhetetlen már az 1980-as évek második felétől.

A népességprojekciók hipotézisrendszerével kapcsolatban korábban elmondottak alapján egyrészt ismét felhívjuk a figyelmet a bizonytalansági elemekre, azok mértékére, másrészt arra, hogy a demográfiai folyamatok természete alapján a népességfejlődés vizsgálata ilyen időtávon is lehetséges, sőt elengedhetetlen a népesedéspolitika hosszú távu megalapozásához. A hipotézisrendszer nem elsősorban a jelenségek múltbeli alakulását extrapolálja, hanem ellenkezőleg, a múltbeli tendenciák megváltoztatásának lehetőségét tételezi fel, minden változatban hatékony, az előttünk álló hosszabb időszakban lényegében folyamatos népesedéspolitikával számol.

Ezt adottnak tekintve megkíséreltük meghatározni e népesedéspolitika mozgásterét: egy-egy mutatóban kifejezve 1,95 - 2,15 közötti termékenységi szint tartós biztosítását és 76-81 év közötti születéskor várható átlagos élettartam elérését a jövő század első harmadáig, közepéig. Az intervallumok felső értékeit abszolút felső korlátként, alsó határait pedig minimális népesedéspolitikai programként értelmezzük jelenlegi ismereteink szerint. Ennek fényében különös figyelmet kell fordítani a II/2. és VI/8. változatok által meghatározott népességfejlődési intervallumra, amelyet az eddigiek alapján a jövő század közepéig a folyamatos, hatékony népesedéspolitika által támogatott nagytávlatu népességfejlődés lehetséges mozgásterének, ezen belül pedig a II/2. és a VI/2. változatok által meghatározott intervallumra, amelyet a következő 2-3 évtized reális mozgásterének lehet tekinteni. /15/

3. A népességprojekciók eredményei

A népességprojekciók - figyelembe véve hipotéziseiket és a bizonytalansági elemeket - az alábbi főbb kérdésekre adnak válaszlehetőséget.

- a/ Milyen feltételeket teremt az 1981-2001 időszak a 2000 utáni népességfejlődés számára?
- b/ Hogyan, milyen intervallumban alakulhat a népesség száma a jövő század közepéig?
- c/ Milyen mértékű lehet, meddig tarthat, tartósan mikor, milyen feltételek esetén állitható meg a népesség csökkenése, milyen mértékű népességnövekedés érhető el a jövő század közepéig az 1980-as évek elejéhez viszonyítva?
- d/ Hogyan, milyen sávokban alakulhat a népesség korösszetétele? Folytatódik-e és milyen mértékben a népesség öregedése, hogyan alakulhat a népesség hullámszáma, a korösszetétel egyenetlensége?

- e/ Milyen reális intervallumban, milyen mértékben befolyásolja a termékenység és a halandóság az ezredforduló utáni népességfejlődést?
- f/ Milyen összefüggések vannak a termékenység, a halandóság, a népességszám és a korösszetétel alakulása között, melyik az a reális népességfejlődési intervallum, amely jelenlegi ismereteink szerint - az összhatások eredőjeként - a hosszú távu népességfejlődést jellemezheti?

E kérdésekre egyrészt az I. és a II. jelű, nagyjából azonban - figyelembe véve az 1984 őszén meghirdetett hosszú távu népesedéspolitikai programot - a VI. jelű népességprojekciók eredményeinek elemzése alapján válaszolhatunk.

3.1 Népességfejlődés 2050-ig az I. és a II. jelű népességprojekciók alapján

Az I. és a II. jelű népességprojekciók az azonos jelű, 1981-2001 időszakra szóló népességelőreszámítások technikai jellegű meghosszabbításai a 2001-2050 közötti időszakra. Lényegében azt mutatják, milyen feltételeket teremt az 1981-2001 közötti népességfejlődés az ezredforduló utáni időszakra, vagyis milyen népesedést eredményez az alacsony termékenység és a stagnáló halandóság. A változatok közül az I. projekció az 1980. évi termékenység és halandóság változatlanóságának következményeit tükrözi.

A népességprojekciók a jövő század közepéig a népesség számának 1,7 millió /II/3. változat/ és 2,7 millió /II/1. változat/ fő közötti, az 1980. évi népességszámhoz képest 16-25 százalékos csökkenését mutatják. A népesség csökkenése még a legkedvezőbb termékenységi és halandósági II/3. változatban is ütemesen folytatódik, a lassúság e változatban az 1980-2000 közötti 365 ezerrel szemben 2000-2050 között több mint 800 ezer fővel, éves átlagban 1,6 - 1,7 ezrelékkal fogy. A projekciók közül 2051. január 1-én a II/1. változat adja a legalacsonyabb népességszámot, 8,013 millió főt; a II/2. változatban a népességszám ennél 650 ezerrel több, de így is lényegesen 9 millió alatt van. /Lásd az 1.1 táblát./

A népességszámok közötti különbségek egyértelműen a termékenység színvonala közötti - egy-egy tizedes - eltérésekre vezethetők vissza, a halandóság alakulásának 1980-2000 között kialakítható differenciái nem okoznak lényeges népességszámbeli eltéréseket. A projekciók alapján azt mondhatjuk, hogy stagnáló halandóság esetén az ezredforduló utáni 50 évben a teljes termékenység minden egytizedes változása mintegy 600-700 ezer fővel változtatja a népesség számát. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy stagnáló halandóság mellett a jövő század első felében tartósan 2,2-es átlagos teljes termékenység szükséges a népességcsökkenés megállításához és szinten tartásához. Ez azt jelenti, hogy az 1981-2001 időszakra szóló népességelőreszámításokban 2000-re előrebecsült termékenység és halandóság egyáltalán nem biztosítja a népességstabilizációt, elégtelen egy 2000 utáni kedvezőbb népességfejlődés számára.

A népességprojekciókban a népesség számának csökkenése nem egyenletesen megy végbe. A korösszetétel egyenetlenségétől miatti ugyanis hullámzik a születések és halálozások száma. Nagyobb mértékű a népességcsökkenés a jövő század 10-es és 30-as éveiben, amikor az 1960-as években született kislétszámú generációk unokái, illetve dédunokái, azaz az 1980-as években születő generációk gyermekei, illetve unokái szülnek. Csökken a népességfogyás üteme a 2020-as és a 2040-es években, amikor az 1950-es, illetve az 1970-es évek nagylétszámú generációinak leszármazottjai szülnek, illetve születnek.

Emiatt átmenetileg előfordulhat /a II/3. változatban/ az ezredforduló környékén az a helyzet, hogy a népességcsökkenés megáll. Ez azonban nem tartós "eredmény", hanem egy újabb csökkenési szakasz bevezetése az adott népességprojekciókban.

A népesség-hullámokat leszámítva a korösszetétel átfogó folyamata a lelassuló ütemű öregedés marad. 2000-2050 között a népesség átlagéletkora az I. és a II/2. változatban még növekszik /1,4, illetve 1,0 évvel/, a II/2. változatban az öregedés már elhanyagolható mértékű /0,3 év/, míg a II/3. változatban az átlagéletkor 0,1 évvel kevesebb lesz a 2000. évi értéknél. /Lásd a 3.3 táblát./ Emellett a korösszetétel lényegében változatlanra válik. Közepes termékenység /1,95 : II/2. változat/ esetén a 0-14 évesek aránya 0,3 százalékkal, a 15-59 évesek aránya 0,1 százalékkal csökken, a 60-X éveseké 0,2 százalékkal nő. /Lásd a 3.1 táblát./ Az un. eltartottsági arány a 2000. évi 0,60-ról 2050-re 0,65-ra emelkedik.

Végeredményben az I. és a II. népességprojekciók alapján azt állapíthatjuk meg, hogy a 2000-re valószínűsített termékenységi és halandósági szintek, a kialakuló korösszetétel további folyamatos és jelentős népességcsökkenés forrásai 2000-2050 között. Nem biztosítják a népességcsökkenés megállítását, sőt ütemének gyorsulását váltják ki. Amit az 1981-2001 időszakra az ezredfordulóig hatékony népesedéspolitika mellett elérhetőnek tartottunk /II/3. változat, 10,344 millió fő, 2,05-os teljes termékenység/, a későbbiekben nem elégséges a 10 millió fő feletti népességszám biztosításához. A magyar népességfejlődésben egy alacsony /2,0 alatti/ termékenység tartós érvényesülése mellett és jelentős halandóságjavulás nélkül a népesség száma 9 millió fő alá csökken a jövő század közepére. Ugyanakkor a népességcsökkenés nem jár struktúrabeli előnyökkel. A népességcsökkenés megállítása az adott halandósági szintek mellett csak a termékenység igen magasnak nevezhető, tartós szintje /2,2/ esetén lehetséges.

3.2 Népességfejlődés a VI. jelű népességprojekciók alapján, 1985-2050

A VI. jelű népességprojekciók - mint azt már hangsúlyoztuk - az aktív népesedéspolitikai befolyásolás lehetséges intervallumát fedik le, a mai viszonyítási alapokhoz képest érdemben kedvezőbb népességfejlődést vizsgálnak. A kiinduló feltételezés az, hogy az 1980-as évek közepén meghirdetett, az ezredfordulóig megvalósuló széleskörű és hatékony népesedési program erőteljesen módosítja a népesedést, gyorsan és tartósan megnö a termékenység, megáll a halandóság romlása és kialakulnak a hosszú távu, folyamatos és jelentős halandóságjavulás feltételei.

Az 1985-2001 időszakban e népességprojekciók lényegében még a közreadott népességelőreszámításokban kidolgozott népességfejlődési pályán haladnak, de létszámadataik valamivel kedvezőbbek. /Lásd a 4.3 táblát./ A népességszámot 10,4 és 10,6 millió fő között adják meg az ezredfordulóra, de a 10,6 millióhoz közelebb álló értékek a közeljövőben még valószínűtlenül megvalósuló magas termékenységi szintek hatására alakulnak ki. /Lásd a 4.1 táblát./

A népességszám csökkenése e népességprojekciók tanúsága szerint az 1996-2001 közötti időszakban megállhat, esetleg ebben az ötéves szakaszban a mélyponthoz viszonyítva 50-80 ezer fős népességnövekedés is bekövetkezhet. A csökkenés megállása azonban egyelőre ideiglenes és ellentmondásos lesz. Ekkor lépnek ugyanis szülőképes korba az 1970-es évek közepén született nagylétszámú női korosztályok, az ő gyermekeik jelentik a népességszámfogyás megállításának döntő forrását. Ha ezek a korosztályok el-

fogadható szintű - 1,95 vagy a feletti - termékenységek lesznek, akkor a csökkenés megáll, ugyanakkor újabb jelentős demográfiai hullám jön létre. Ha termékenyséjük alacsonyabb lesz, akkor a születésszám-ingadozás kisebb mértéket ölt, viszont a népességcsökkenés nem áll meg, legfeljebb lelassul.

A VI. jelű népességprojekciók adatai a népességszám alakulására 9,7 és 12,5 millió fős intervallumot képeznek a jövő század közepére. /Lásd a 4.3 táblát./

A legmagasabb népességszámokat a VI/5. és a VI/9. változatok adják. Figyelembe véve hipotéziseiket, a mai ismereteink szerint tartósan elérhetetlennek tűnő 2,25-2,35-os termékenységi szinteket, azt mondhatjuk, hogy a 12,5 millió fő még jelentős pozitív nemzetközi vándorlási egyenleg esetén is a népességszám felső határa a jövő század közepéig. A reálisan ma még elképzelhető 2,05-os, egyszerű reprodukciós szint tartós biztosítása esetén a jelentős halandóságcsökkenés mértékétől függően 10-11 millió fő közötti népességszám, tehát - ilyen hosszú időtávon ez mondható - lényegében népességstagnálás lehetséges. Amennyiben a termékenység szintje az előttünk álló időszakban átlagosan 2,0 alatt alakul, akkor a népességszám a halandóságváltozástól függetlenül kisebb lesz, mint ma, valószínűleg 10 millió fő alá kerül, kedvezőtlen esetben 9,5 millió vagy az alatti szintet ér el.

A népességszám változásai a különböző termékenységi és halandósági szintek hatására 2050-ben egyértelmű képet adnak, meglehetősen biztos megállapításokat tesznek lehetővé.

Ezer fő

Születéskor várható átlagos élettartam /év/	2050.évi népességszám 1,95-os teljes termékenység mellett	Népességszám-változás, ha a teljes termékenység			
		1,95 helyett 2,05	2,05 helyett 2,15	2,15 helyett 2,25	2,25 helyett 2,35
76,09	9 776	+ 637	+ 660	+ 684	+ 741
81,52	10 488	+ 648	+ 671	+ 695	-

Ezer fő

Teljes termékenység	2050. évi népességszám, ha a születéskor várható átlagos élettartam 2031-től 76,09 év	Népességszám-változás, ha a születéskor várható átlagos élettartam 2031-től 76,09 helyett 81,52 év
1,95	9 776	+ 712
2,05	10 413	+ 723
2,15	11 073	+ 734
2,25	11 757	+ 745
2,35	12 498	-

A fentiek alapján azt mondhatjuk, hogy a jövő század közepéig a teljes termékenységi arányszám minden egytizedes tartós emelkedése 600-700 ezer fős, a születéskor várható átlagos élettartam minden egyéves növekedése 130-150 ezer fős népességnövekedést eredményez, lényegében függetlenül a halandóság esetében a termékenység, a termékenység esetében pedig a halandóság alakulásától. A jól közelítő összefüggés alapján megbecsülhetjük különböző más termékenységi és halandósági feltételezések hatását is a jövőbeni népességfejlődésre. Eszerint egy "észak- és nyugat-európai típusú" fejlődési pályára állva, tartósan 1,6 körüli termékenységi szint esetén a népességszám 2050-ben még a jövő század közepéig elérendő igen magas, 80-85 évnyi együttes születéskor várható átlagos élettartam mellett is csak 8,5 millió fő körül alakulhatna.

A népességszám alakulása e változatok szerint sem egyenletes: a korösszetétel változásai ingadozásokot okoznak, elsősorban a születések számában. Magasabbak lesznek a születésszámok az 1996-2005 közötti időszakban és 2021-től, amikor az 1970-es évek közepén született nagylétszámú generációk gyermekei, illetve unokái születnek. Születési hullámvölgy alakulhat ki a 2005-2021 időszakban, amikor az 1980-as években született kislétszámú évfázatok gyermekei születnek. A népességszám tehát ingadozva alakul, a természetes szaporodás a "stacionér" változatban /VI/2./ $\pm$ 9 ezrelék között hullámzik 1990-től 2050-ig.

Összefoglalva a VI. jelű népességprojekciók népességszámadataiból leszürethető megállapításokat, azt mondhatjuk, hogy az elmúlt 5-6 évtized népességfejlődéséből adódóan fokozatosan, az ezredforduló előtt gyakorlatilag teljesen megszűnnek a jövőbeni jelentősebb népességszám-növekedés demográfiai lehetőségei, kimerültek a népesség reprodukció korábbi tartalékai. Ebből adódóan a népességszám növekedése az előttünk álló 5-6 évtizedben, igen kedvező feltételek és tendenciák esetén is szükségképpen legfeljebb alacsony ütemű lehet és a népesség száma a jövő század közepére minden valószínűség szerint maximálisan 12-12,5 millió főt érhet el.

A népességcsökkenés az ezredforduló előtt megállítható, újabb jelentős demográfiai hullám kialakításával. Ugyanakkor a csökkenés tartós és biztos megállítása és különösen érezhető népességnövekedés elérése - a korösszetétel következtében, valamint a termékenység és a halandóság javításának korlátai miatt - csak hosszabb távon kitűzhető cél lehet. Ahhoz, hogy a népességszám 10-11 millió fő közötti stagnálása biztosítható legyen, a 2-3 gyermekes családmódel általánossá válása és a halandóság ütemes csökkenése szükséges. Ez az elmúlt időszakban kedvezőtlenül alakuló demográfiai folyamatoknak az 1980-as évek közepétől történő viszonylag rövid idő alatti megváltoztatása esetén lehetséges. Mindenképpen elkerülendő egy "észak- és nyugat-európai típusú" népességfejlődési pálya, amely a népességszám igen nagymértékű csökkenéséhez vezethet.

A népességprojekciók adatai szerint a népességszám alakulása mellett igen jelentősek lesznek a korösszetételbeli változások is. E változásokat a népesség további öregedése és a korösszetétel reprodukálódó hullámvázai jellemzik, tehát állandósulnak a korábbi tendenciák.

A népesség átlagéletkora a jelenlegi 35 évről 38-41 évre emelkedik, a 60 évesek és idősebbek aránya 18 százalékról - reális termékenységi szintek esetén - 24-27 százalékra növekszik. Lényeges mértékben, 3-5 százalékkal csökken a munkaképes korúak /15-59/ évesek aránya, a fiatalok aránya az össznépességen belül 17-19 százalékot fognak

képviselni. /Lásd a 4.8 táblát./ A jövőbeni népességfejlődés alapvető jellegzetessége, hogy a termékenységtől és a népességszámtól függetlenül rendkívül jelentősen növekszik a 60 évesek és idősebbek száma. A halandóságjavulás mértékétől függően 2,5-3,0 millió-an lesznek a jövő század közepén, ami 700-1200 ezer fővel több, mint a 80-as évek elején. /Lásd a 4.7 táblát./

Miután a születések száma a múltban jelentősen ingadozott és így kiegyenlítően lett a korösszetétel, a korfa természete miatt ezek a hullámok a jövőben is jellemzni fogják a korstrukturát. Kiegyenlítősebb korösszetétel csak igen hosszú távon, ezen hullámok "ellaposodásával" érhető el. Ma még nehezen mérhető fel, milyen mértékben valósíthatja meg a népesedéspolitika a megfelelő időszakokban a magasabb termékenységi szint ösztönzését az egyenletesebb korösszetétel kialakítására, az újabb születési hullámok elkerülésére törekedve.

Az előttünk álló 2-3 évtizedben tehát aligha valósítható meg a népesedés olyan befolyásolása, amely egyszerre törekszik a népességcsökkenés megállítására és a fiatalabb és egyenletesebb korösszetétel kialakítására. Miután hosszabb távon egy kedvező népességszám-alakulás akkor következhet be, ha a termékenység az egyszerű reprodukciót biztosító szinten vagy afölött alakul és ezzel egyidejűleg a halandóság is tartósan és jelentősen csökken, számítanunk kell arra, demográfiai adottságként kell értelmeznünk és fel kell készülnünk rá, hogy a népesség korösszetétele igen hosszú távon kiegyenlítően alakul, egyuttal folyamatosan és jelentősen öregszik.

V. KÖVETKEZTETÉSEK

Az 1981-2051 közötti időszakra készített előreszámítások részletesen megvilágítják az 1985-től kezdődő népesedéspolitika lehetséges hatásait, a jövő század első felének népességfejlődési adottságait, korlátait és ezzel kapcsolatban a népességfejlődés - elsősorban a népességszámhoz és népességstrukturához kötött - lehetőségeit. Az előreszámítások eredményei alapján az alábbi főbb összefoglaló megállapításokat tehetjük:

a/ Az 1980-as évek első felére kialakult vagy ahhoz közel álló termékenységi és halandósági viszonyok tartós érvényesülése esetén /II. jelű népességelőreszámítások/ a hosszabb távú népességfejlődés számára már ma is kedvezőtlen kilátások, feltételek stabilizálódnak. A népességcsökkenés a jövő század közepéig folyamatos és jelentős lesz.

b/ A VI. jelű népességelőreszámítások által jellemzett népességfejlődés esetén a népességcsökkenés az ezredforduló körül 10 millió fő feletti népességszám mellett megállítható, majd az ezredfordulót követően érezhető népességnövekedés is elérhető.

c/ A II. jelű népességelőreszámítások által jellemzett népességfejlődés esetén a korösszetétel lényegében változatlan marad, illetve egészen lelassul a népesség öregedése. A VI. jelű változatok által leírt népességfejlődés esetén az öregedés tartós folyamat marad, és nagymértékű lesz.

d/ A kedvezőtlen népesedési folyamatok korlátozása az előttünk álló időszakban, majd kedvező népesedési helyzet elérése a termékenység és a halandóság egyidejű javulását tételezi fel.

e/ A népességcsökkenés megállítása és különösen a tartós népességnövekedés elérése - a kialakult népességstrukturából adódó hatások miatt is - csak hosszabb távon kitűzhető cél lehet. Rövidebb távon a népességcsökkenés ütemének és mértékének korlátozása lehet reális.

f/ Az elmúlt időszakban kedvezőtlenül alakuló folyamatoknak az 1980-as évek közepétől történő viszonylag rövid idő alatti megváltoztatása, kedvező termékenységi és halandósági trendek kialakítása feltétele annak, hogy hosszabb távon népességnövekedést érhessünk el.

g/ Az elmúlt 5-6 évtized népességfejlődéséből adódóan fokozatosan megszűntek a jövőbeni jelentősebb népességszám-növekedés demográfiai lehetőségei, kimerültek a reprodukció tartalékai. Ebből adódóan a népesség számának növekedése az előttünk álló 5-6 évtizedben, igen kedvező feltételek és tendenciák mellett is, szükségképpen csak alacsony ütemű lehet, és a népesség száma a jövő század közepén minden valószínűség szerint legfeljebb 12,5-13,0 millió főt érhet el.

Az igen hosszú távra szóló népességprojekciók nagyfokú bizonytalansága ellenére sem kerülhetjük el a hosszabb távú népességfejlődés valószínű intervallumának megjelölését. A gazdaságilag fejlett európai országokban és hazánkban több évtizede érvényesülő termékenységi és halandósági trendek ismeretében, a népességfejlődés számára kereteket adó jelenlegi és a belátható jövőbeni társadalmi-gazdasági feltételek és körülmények mérlegelése alapján, figyelembe véve a más országokban és hazánkban korábban folytatott népesedéspolitikák tapasztalatait, végül számolva a népesedéspolitika megvalósításához a közeli időszakban rendelkezésre álló korlátozott forrásokkal azt valószínűsíthetjük, hogy a hazai népességfejlődés valószínű, reális tartománya az előttünk álló, jobban belátható 2-3 évtizedben a VI/2. és a II/2. változatok /16/ által közrefogott intervallum lehet. Kedvezőbb esetben a VI/2. változat által meghatározott tartományban megvalósuló népességfejlődésre számíthatunk, kedvezőtlen esetben a népességfejlődés pályája a II/2. változathoz kisebb-nagyobb mértékben közelebb kerülve valósulhat meg.

Világosan kell látnunk azt is, hogy kedvező népességfejlődés elérése csak akkor remélhető, ha képesek vagyunk a népesedést az 1980-as évek első felében jellemző, több évtizede érvényesülő kedvezőtlen tendenciákat már 1986-tól kezdődően a termékenység és a halandóság területén egyidejűleg, nagymértékben és több évtizedre szólnóan felváltani pozitív tendenciákkal. Ez az eddigi népesedéspolitikai gyakorlatunktól alapvetően eltérő, ujszerű, folyamatosan korszerűsödő, állandó megújulásra képes, a népesedés minden lényeges elemére kiterjedő, így a közelebbi jövőben a halandóság csökkentésének konkrét programjával is kiegészülő hosszú távú, a társadalompolitika szerves részeként érvényesülő, a nemzeti program rangjára emelt népesedéspolitika alapján lehet csak reális, elérhető. Ehhez kedvező alapot biztosítanak az MSZMP KB Politikai Bizottsága és a Minisztertanács által 1984 őszén elfogadott, a hosszú távú népesedéspolitika stratégiáját és programját tartalmazó dokumentumok.

VI. ÖSSZEFOGLALÁS

Tanulmányunkban a különösen hosszú távu népességfejlődéssel foglalkoztunk: elemeztük a XIX-XX. századi hazai népességfejlődést és népességprojekciók alapján vizsgáltuk a XXI. század első felének népesedési kereteit és fő irányait. Célunk átfogó kép kialakítása volt, de természetesen a teljesség igénye nélkül: vizsgálatunk népességszám- és korösszetétel-centrikus, ezekhez a leglényegesebb közvetlenül ható demográfiai tényezőket, a termékenységet és a halandóságot társítja. Ebben a "szűkebb demográfiában" a fő jellemzőket, az alapvető tendenciákat, a lényeges és tartós összefüggéseket kutattuk.

Megállapítottuk, hogy a vizsgált időszakban a népességfejlődés uralkodó folyamata a demográfiai átmenet. A múlt század eleji preindusztriális demográfiai állapottól indulva a korszakos társadalmi-gazdasági fejlődés vetületeként a népesedés gyökeres átalakuláson ment keresztül, amit a termékenység, a halandóság és a korösszetétel átmenetével jellemeztünk. Napjainkban az átmenet utáni, modern értelemben és jellemzőkkel vett ujrastabilizáció időszakát éljük. A demográfiai átmenetnek ezt a klaszikus lefolyását a népesedés hazai adatai messzemenően alátámasztják. Ez a népességfejlődés objektivitásának közvetlen bizonyítéka és ebből adódik kellő tudatossággal, meghatározott keretek közötti befolyásolhatósága is.

A demográfiai átmenet újabb stabilizációs időszaka a népesedési folyamatok kedvezőtlen alakulása mellett kezdődött el Magyarországon. A termékenység reprodukció alatti színvonalon, nagy ingadozásokkal tovább csökkent, a halandóságban pedig megtorpanás és emelkedés következett be. Az 1980-as évek elején a népességszám csökkenni kezdett. A korösszetétel eléggé idős és tartósan kiegyenlítetlen.

A következő, az ezredfordulón is tulnyuló hosszabb időszakban a népesedés befolyásolása, a demográfiai folyamatok természetének megfelelően hosszú távon gondolkodó, aktív, hatékony népesedéspolitikáé folytatása társadalmi szükségszerűség. Az a feladat, hogy a kialakult tendenciákat megváltoztassuk. Eredményeink szerint csakis ebben az esetben érhető el egészséges népességfejlődés, így állhat meg a népességcsökkenés, alakulhatnak ki egy stagnáló népességszám vagy egy lassu szaporodás feltételei. Ha ezt mint alapkövetelményt fogalmazzuk meg, akkor tartósan 10-11 millió fő közötti, esetleg a későbbiek során, igen kedvező körülmények között 11 milliót meghaladó népességszámra, egyidejűleg a népesség további számottevő öregedésére, a korösszetétel igen hosszú távon "csillapítható" egyenetlenségeire rendezkedhetünk le. Az idősök létszámának növekedése adottság, arányuk pedig a termékenység és ezen keresztül a népességszám függvénye lesz. A mainál kedvezőbb népességfejlődés kialakulásának útja a termékenység tartósan magasabb szintre emelése és egyidejűleg a halandóság általános és folyamatos javítása, kulcsa pedig az ezt megvalósító, tudományosan megalapozott, a gazdaság- és társadalompolitikával összehangolt, folyamatos népesedéspolitikáé.

VII. M E L L É K L E T E K

1.

A NÉPESSÉGFEJLŐDÉS KERETEI ÉS LEHETSÉGES
FŐ IRÁNYAI 2001 UTÁN

1. Az 1981-2051 közötti időszakra kidolgozott népességelőreszámítások alapján három jellegzetes népességfejlődési pálya rajzolódik ki, középpontjukban az adott pályát legjobban jellemző, tipikus előreszámításváltozattal.

A-változat: Az 1980-as évek első felére kialakult vagy annál kissé kedvezőbb, alacsony termékenység és magas halandóság tartós érvényesülése esetén az ezredforduló utáni népességfejlődés számára már ma is kedvezőtlen feltételek stabilizálódnak. I változatban a népesség száma az egész időszakban folyamatosan és jelentősen csökken.

2000-ig a népesség száma mintegy 500 ezer fővel csökken és 2001-ben 10 220 ezer fő lesz. 2001 után a népesség számának csökkenése folytatódik. 2051-ben a népességszám 8 670 ezer fő.

B-változat: Az 1980-as évek kedvezőtlen tendenciáinak 1986-tól kezdődő gyors, jelentős és tartós megváltozása alapján a termékenység tartósan megközelíti az egyszerű népességreprodukcióhoz szükséges színvonalat és ezzel egyidejűleg megáll a halandóságromlás, majd hosszútávon, 2031-ig jelentős a halandóságjavulás. E változatban a népességcsökkenés az 1990-es évek közepe után megáll, 2001 után a népesség száma kisebb ingadozásokkal változatlan.

2000-ig a népesség száma 260 ezer fővel csökken és 2001-ben 10 450 ezer fő lesz. 2001 után a népesség száma 10 410 - 10 530 ezer fő között ingadozva stabilizálódik. 2051-ben a népesség száma 10 410 ezer fő.

C-változat: A népességfejlődés feltételei az előző változathoz hasonló pálya mentén alakulnak, a termékenység és a halandóság javulásának mértéke azonban nagyobb. A termékenység eléri az egyszerű népességreprodukcióhoz szükséges szintet és tartósan e szint körül marad. A halandóság az előzőnél lényegesen nagyobb mértékben javul. E változatban a népességcsökkenés az 1990-es évek közepén megáll, majd ezt követően a népesség száma az időszak végéig folyamatosan növekszik.

2001-ig a népesség száma 160 ezer fővel csökken és 2001-ben 10 550 ezer fő lesz. 2051-ben a népességünk 11 800 ezer fő.

2. Az előreszámítások alapján az alábbi megállapítások, következtetések általános érvényűeknek tekinthetők:

- a kedvezőtlen népesedési folyamatok korlátozása az előttünk álló időszakban, majd hosszabb távon kedvező népesedési helyzet elérése feltételezi a termékenység és a halandóság egyidejű javulását;
- a népességcsökkenés megállítása és különösen a tartós népességnövekedés elérése - a kialakult népességstrukturából adódó hatások miatt is - csak hosszabb távon kitűzhető cél lehet. Rövidebb távon a népességcsökkenés ütemének és mértékének korlátozása lehet reális;
- az elmúlt hosszabb időszakban kedvezőtlenül alakuló népesedési folyamatoknak az 1980-as évek közepétől történő viszonylag rövid idő alatti megváltoztatása, tartósan kedvező termékenységi és halandósági trendek kialakítása a feltétele annak, hogy a népességszám stabilizálódjék és hosszabb távon népességnövekedést érhessünk el;
- 2001-ig az előreszámítások többségének eredményei között a népességszám-ban nincsenek nagyobb különbségek. Az egyes főbb népességfejlődési pályák közötti jellemző eltérések a 2001 utáni évtizedekben jönnek létre - attól függően, hogy 1986-2000 között milyen jellegű és milyen határfoku népesedéspolitikai stratégia alakul ki és érvényesül;
- a népesség életkori strukturája a jelenlegi termékenységi és halandósági viszonyok esetén 2051-ig számottevően nem változik, a halandóság érzékelhető javulása azonban a népesség további nagyfoku elöregedésével jár együtt.

3. Az előreszámítások nem vették figyelembe a nemzetközi vándorlást. Ha az 1980-as első felében tapasztalt tendenciák állandósulásával számolunk, 2000-ig további 70-80 ezer fős csökkenés következhet be.

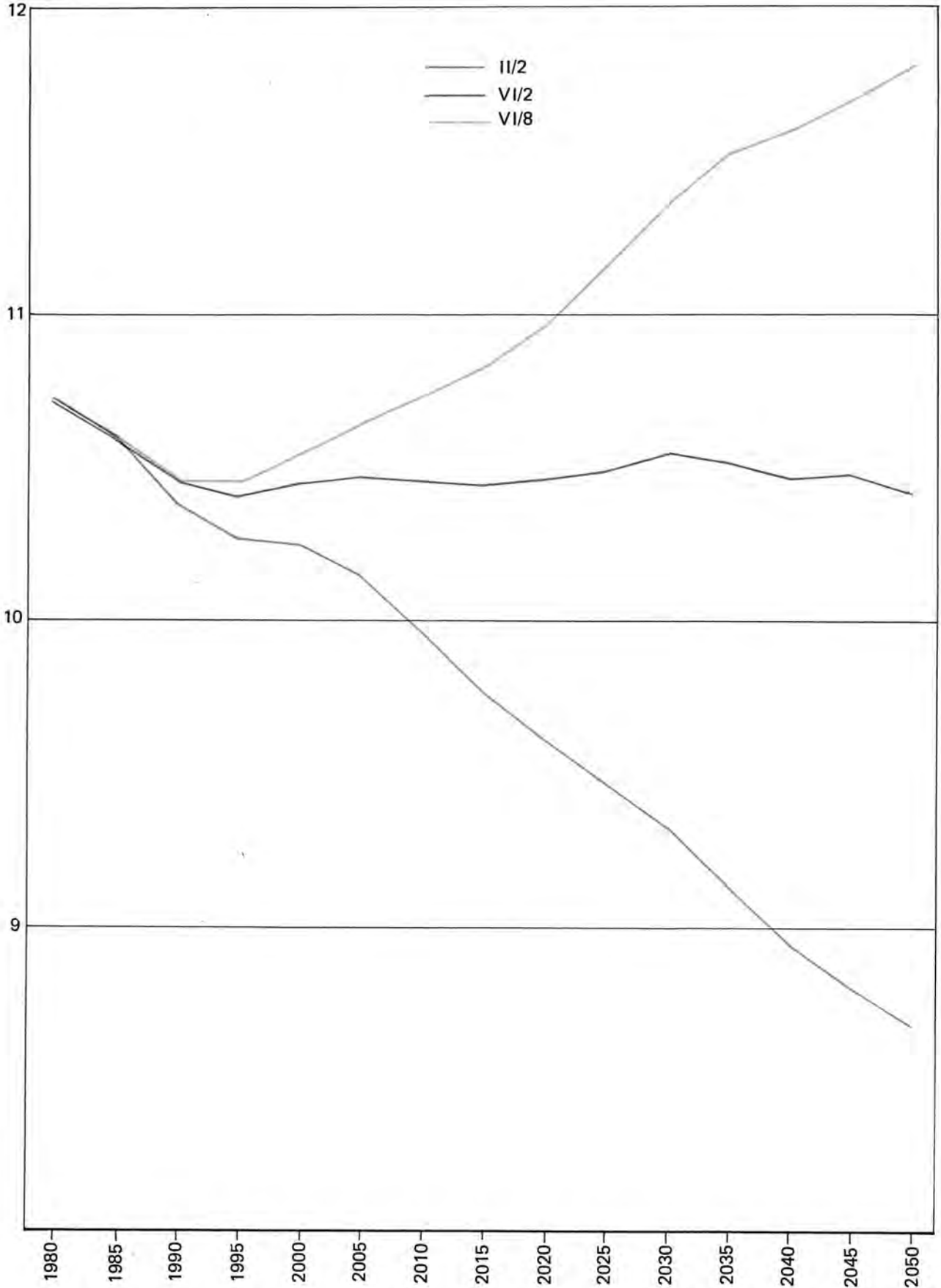
4. Az igen hosszú távra szóló népességelőreszámítások nagyfoku bizonytalansága mellett is - a hosszabb távú népességfejlődést befolyásoló demográfiai, társadalmi-gazdasági tényezők mérlegelése, valamint egyes országok és saját népesedéspolitikai tapasztalataink alapján - azt valószínűsíthetjük, hogy a hazai népességfejlődés valószínű, reális tartománya az előttünk álló, jobban belátható 2-3 évtizedben a B változat vagy az A és a B-változatok által közrefogott intervallum lehet.

Kedvezőbb esetben a B-változat által meghatározott tartományban megvalósuló népességfejlődésre számíthatunk, kedvezőtlen esetben a népességfejlődés pályája az A-változathoz kisebb-nagyobb mértékben közelebb kerülve valósulhat meg.

5. Az 1980-as évek elejére kialakult kedvezőtlen népesedési helyzet megváltoztatása, kedvezőbb népességfejlődés távlati elérése akkor remélhető, ha a mostani intézkedéseink alapján létrejövő, alapvetően újszerű, folyamatosan korszerűsödő, állandó megújulásra képes, a népesedés minden lényeges elemére kiterjedő, hosszú távú, a társadalompolitika szerves részeként érvényesülő, a nemzeti program rangjára emelt népesedéspolitikánkat 1985-től következetesen megvalósítjuk.

**A NÉPESSÉG SZÁMÁNAK ALAKULÁSA NÉHÁNY JELLEGZETES
ELŐRESZÁMÍTÁS-VÁLTOZATBAN, 1980–2050**

Millió fő

Az egyes előreszámítás-változatok részletes hipotézisei

A-változat: A teljes termékenység az 1980-as évek közepén létrejövő mélypont /1,5-1,6/ után az 1985. évi népesedéspolitikai intézkedések hatására 1986-tól 1996-ig folyamatosan emelkedve 1,95-os értéket ér el, majd ezt követően 2050-ig változatlan.

A halandóság romlása az 1985-től érvényesülő népesedéspolitikai intézkedések hatására 1986-tól 1991-ig csökken és 1992-től 2050-ig az így elért szinten változatlan.

B-változat: A teljes termékenység az 1980-as évek közepén létrejövő mélypont /1,5-1,6/ után az 1985. évi népesedéspolitikai intézkedések hatására rövid idő alatt 0,2-del nő, majd az így elért szintről 1996-ig egyenletesen 2,05-ra emelkedve megközelíti az egyszerű népességreprodukcióhoz szükséges szintet. 1997-2050 között e szinten változatlan.

A halandóság romlása az 1985-től érvényesülő népesedéspolitikai intézkedések hatására 1985-1990 között megáll. 1991-től 2030-ig a halandóság folyamatosan javul, a születéskor várható átlagos élettartam a férfiaknál az 1980-as évek eleji 65,5 évről 73,1 évre, a nőknél 72,7 évről 79,2 évre emelkedik. Ezzel a magyar népesség halandóságának színvonala 2030-ra eléri az 1980-as évek elején nemzetközileg mért legkedvezőbbek közé tartozó értékeket.

C-változat: A teljes termékenység az 1980-as évek közepén létrejövő mélypont /1,5-1,6/ után az 1985. évi népesedéspolitikai intézkedések hatására rövid idő alatt 0,2-del nő, majd az így elért szintről 1996-ig egyenletesen 2,15-ra, az egyszerű népességreprodukciót tartósan biztosító szintre emelkedik. 1997-2050 között e szinten változatlan.

A halandóság romlása az 1985-től érvényesülő népesedéspolitikai intézkedések hatására 1986-1990 között megáll. 1991-től 2030-ig a halandóság folyamatosan javul, a születéskor várható átlagos élettartam a férfiaknál az 1980-as évek eleji 65,5 évről 79,2 évre, a nőknél 72,7 évről 84,0 évre emelkedik. Ezzel a magyar népesség halandóságának színvonala 2030-ra eléri az 1990-es évek elejére valószínűleg létrejövő legmagasabb nemzetközi értékeket.

Az utóbbi egy-két évtizedben számos államot és nemzetközi szervezetet a világ és különösen a fejlődő országok népességének gyors növekedése, és az ezzel összefüggő problémák foglalkoztatják, ugyanakkor néhány gazdaságilag fejlett országban megindult a népesség számának csökkenése.

A fejlett országokban a maihoz hasonló népesedési helyzet már korábban, az 1930-as években is kialakult. Akkor a lehetséges következményként fellépő gazdasági stagnálás, és az idegen munkaerő az érintett országokba történő beáramlásának potenciális kényszere okozott aggodalmat. A második világháborút követő születési hullámhegy következtében az aggodalom ugyanezen országokban előjelet váltott, és a népesség viszonylag gyors ütemű növekedése által előidézett feszültségek kerültek felszínre. Az 1960-as, 1970-es években azonban a fejlett országok többségében a termékenység gyors és tartósan ígérkező csökkenése indult meg. A termékenység a legtöbb fejlett országban igen alacsony szinten stabilizálódott, a teljes termékenységi arányszám az európai országok többségében nem éri el a 2,1-es reprodukciót biztosító értéket, néhány országban pedig ennél jóval alacsonyabb /pl. az NSZK-ban, Dániában hosszabb ideje 1,4 körül van/.

Az érintett országokban eltérő a termékenység-, illetve a népességcsökkenés megítélése. A szocialista országok aktív pronatalista népesedéspolitikát vezettek be az 1960-as évek óta. A nyugat-európai országok közül Franciaországban a demográfusokból, politikusokból és a közvéleményből egyaránt aggodalmat vált ki az alacsony termékenység, és a folyamat lassítására hatékonynak tűnő népesedés- és szociálpolitikai intézkedések születtek. A nyugat-európai országok nagy része azonban a problémát nem itéli olyan súlyosnak, amely átfogó, erőteljes állami beavatkozást igényelne.

A népesség csökkenésével foglalkozó tudósok jelentős része elfogadja egyrészt azt a gondolatot, hogy a népesség természetes fogyása - egyes, rövid távon jelentkező előnyök ellenére - általában, különösen pedig hosszabb távon lényegesen több hátránnyal jár; másrészt pedig azt, hogy a gazdaságilag fejlett országok számára a zéró népességnövekedés tűnik a legkedvezőbbnek.

A világ népességének várható alakulása

Az ENSZ Titkársága 1982-ben kilencedik alkalommal végezte el a világ népességének előreszámítását. Az 1982. évi előreszámítás - az 1983 közepéig rendelkezésre álló kiinduló adatok alapján - mutatja be a világ régiói és országai népességének, néhány fontosabb demográfiai mutatójának alakulását, illetve várható alakulását 1950 és 2025 között.

Az előreszámítást három változatban - "középső", "magas" és "alacsony" - közölték. Az egyes változatok között a legnagyobb különbség a termékenység jövőbeli feltételezett alakulásában van. A múltbeli trendek, a várható társadalmi és gazdasági folyama-

tok, a kormányok politikája és a népesedési kérdések iránt mutatkozó közérdeklődés figyelembevételével a jövőbeli népesedési trendek legvalószínűbb alakulása a "középső" változat szerint várható. /A "magas" és az "alacsony" változat a "középső" változattól való eltérés lehetséges, de nem ténylegesen ilyen korlátok közé szorított sávját jelzi./

Az előrejelzés - a korábbiakhoz hasonlóan - komponens módszerrel készült. E módszer a termékenység, a halandóság és a vándorlás szintjéből és trendjeiből indul ki. Részletes előreszámítás csak azokra az országokra készült, amelyek népessége /1980-ban/ legalább 300 ezer fő körül volt.

Az előreszámítás készítői "normális" fejlődést feltételeznek, tehát nem számolnak olyan rendkívüli tényezőkkel, mint természeti csapások, háborúk, éhínségek, járványok hatásával. A három előrejelzési változatot úgy alakították ki, hogy a különböző termékenységi, halandósági és vándorlási hipotéziseket kombinálták.

A halandósági hipotézisek alapja a születéskor várható átlagos élettartam, valamint a különböző várható élettartamnak megfelelő kor és nem szerinti továbbélési valószínűségek feltételezett jövőbeli alakulása. A születéskor várható átlagos élettartam ötvenként 2,5 évvel való emelkedésével számoltak, a 62,5 éves érték eléréséig, ezt követően lassabb emelkedést feltételeztek. Azokban az országokban, ahol a születéskor várható átlagos élettartam már magas volt, a maximálisan elérhető értéket férfiaknál 75 évnek, nőknél 82,5 évnek tekintették, ami számos fejlett ország tapasztalataival összhangban áll.

A termékenységi hipotézis kialakításához a termékenység multbeli alakulását és aktuális szintjét állapítják meg országonként és megvizsgálják az adott ország körülményeit. Ennek során figyelembe veszik a várható társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődést, a családtervezéssel összefüggő programokat, népesedéspolitikákat. A fejlett országok termékenységéről feltételezik, hogy tovább csökken, de legalább is stagnál a reprodukciót biztosító szint alatt egészen az ezredfordulóig, ez után pedig reprodukció körüli értéket ér el. A fejlődő országok termékenységében lassan kezdődő, fokozatosan gyorsuló, majd ismét lassuló csökkenéssel számolnak.

A vándorlási hipotézisnél abból indultak ki, hogy a vándorlási különbség a záró értékhez közelít, csekély számú ország kivételével. Tekintettel azonban a rendkívül nagy bizonytalanságra e téren, a vándorlásra csak a "középső" változatot számították ki.

A világ népességét 1983-ban 4,685 milliárdra becsülik, az éves növekedés mértéke 1,7 százalék körüli. 1950 óta a világ népessége közel 2 milliárddal nőtt, és az előreszámítás szerint mintegy 50 év múlva ismét megkettőzödik, 2000-ben kb. 6,1 milliárdos, 2025-ben kb. 8,2 milliárdos népességszám várható.

A népességnövekedés jelenlegi és várható üteme lényegesen gyorsabb, mint a XIX. század folyamán /0,5 százalék/ vagy a XX. század elején /0,8 százalék/, annak ellenére, hogy a növekedés 1960-as évek óta lassul. Megjegyzendő azonban, hogy míg a népességnövekedés üteme csökken, az éves növekmény az ezredfordulóig egyre nagyobb lesz.

Jelentős különbség mutatkozik a fejlett és a fejlődő régiók népességnövekedésében. 1980-ban a világ népességének kb. 1/4-e fejlett országokban élt, és éves növekedésük 0,7 százalékos volt, e növekedési ütem azonban csökkenni fog, 2000-ben 0,52, 2025-

ben 0,29 százalék körül várható. Ez azt jelenti, hogy míg 1950 és 1975 között a fejlett országok népessége évente átlagosan 10 millió fővel gyarapodott, ez az érték 1980 és 2000 között 7 millióra, 2000 és 2025 között 5 millióra csökken. 2025-re a fejlett országok népessége 1,4 milliárd körül várható, vagyis a világ népességének már csak 17 százaléka lesz. /1950-ban a fejlett országokban élt a világ népességének 33 százaléka./

A leghaladtabban növekvő régió Európa. Az évi átlagos népességnövekedés az 1950-1955-ös időszak 0,8 százalékos értékéről 1975-1980-ra 0,4 százalékra csökkent. Ez a csökkenés folytatódik, az évi átlagos növekedés 2000-ben 0,26 százalék, 2025-ben zéró körül várható. Ennek megfelelően Európa részesedése a világnépességből az 1950. évi 15,7-ről 1980-ra 10,9 százalékra csökkent, és 2025-ben már csak 6,4 százalék lesz.

A népesség kor megoszlása eltérően alakul a világ különböző régióiban. Például míg Európa és a Szovjetunió népességének átlagéletkora 1950 és 1980 között kb. négy évvel emelkedett, az afrikai népesség átlagéletkora ugyanezen idő alatt 1,6 évvel csökkent. A többi régió népességének átlagéletkora az 1970-es évek elejéig kb. 2 évvel csökkent, ezt követően azonban emelkedni kezdett, és jelenleg az 1950. évi szinten van.

A népesség korösszetételét várhatóan a fokozódó öregedés jellemzi a világ minden régiójában. 2025-re Európa, Kelet-Ázsia és Észak-Amerika népessége lesz a legöregebb, Afrika és Latin-Amerika népessége pedig a legfiatalabb. 1984-ben Észak- és Nyugat-Európában volt a legalacsonyabb a 0-14 évesek és legmagasabb a 65 évesek és idősebbek aránya, a legfiatalabb népességek pedig elsősorban Afrika és Ázsia országaiban éltek.

A népességek öregedése maga után vonja az un. eltartottsági arány /a fiatalok és idősek együttes számát a középgenerációk számához viszonyító mutató/ változását is. A kevésbé fejlett régiókban az eltartottsági arány nagymértékű csökkenése várható a fiatalok arányának csökkenése miatt. A fejlettebb régiókban ugyanakkor az eltartottsági arány növekedésére lehet számítani, a mutató számlálójában azonban jelentősen változik a fiatalok és az öregek aránya. Ez elsősorban az európai népességek esetében szembetűnő, itt ugyanis a teljes eltartottsági arány 1980 és 2025 között 54,6-ről 58,5-re nő, ezen belül azonban a fiatalok eltartottsági aránya 34,5-ről 29,3-re csökken, az időseké pedig 20,1-ről 29,2-re nő. Az eltartottsági arányok változásának iránya a világ legtöbb népességében hasonló lesz, mértéke azonban a termékenység és a korstruktúra különbözőségei miatt népességenként eltérő.

AZ EGYES NÉPESSÉGELŐRESZÁMITÁSI VÁLTOZATOK ÉS NÉPESSÉGPROJEKCIÓK HIPOTÉZISEI

Az 1981-2001 időszakra szóló népességelőreszámításokat és az ezeket meghosszabbító azonos jelű népességprojekciók hipotéziseit /I., II/1., II/2., II/3. változatok/ összevontan adjuk meg.

I. változat

Induló népesség: 1980. január 1-i népszámlálási népesség.
 Termékenység: Az 1980-ban megfigyelt termékenység 2050-ig változatlan.
 Halandóság: Az 1980-ban megfigyelt halandóság 2050-ig változatlan.

II/1. változat

Induló népesség: 1980. január 1-i népszámlálási népesség.
 Termékenység: A teljes termékenységi arányszám 1986-ig az 1975-1980 között megfigyelt ütemben csökken, 1986-ban 1,50 lesz. 1987-1996 között folyamatosan 1,85-re emelkedik, majd ezen a szinten 2050-ig változatlan.
 Halandóság: A kor szerinti halálozási arányszámok 1991-ig az 1970-1980 között megfigyelt ütemben változnak. 1991-től 2050-ig az elért szinteken változatlanok.

II/2. változat

Induló népesség: 1980. január 1-i népszámlálási népesség.
 Termékenység: A teljes termékenységi arányszám 1986-ig az 1975-1980 között megfigyelt ütemben csökken, 1986-ban 1,50 lesz. 1987-1996 között folyamatosan 1,95-re emelkedik; majd ezen a szinten 2050-ig változatlan.
 Halandóság: A kor szerinti halálozási arányszámok 1986-ig az 1970-1980 között megfigyelt ütemben változnak, 1987-1991 között a változás üteme felére csökken. 1991-től az arányszámok az elért szinteken 2050-ig változatlanok.

II/3. változat

Induló népesség: 1980. január 1-i népszámlálási népesség.
 Termékenység: A teljes termékenységi arányszám 1986-ig az 1975-1980 között megfigyelt ütemben csökken, 1986-ban 1,50 lesz. 1987-1996 között folyamatosan 2,05-re emelkedik, majd ezen a szinten 2050-ig változatlan.
 Halandóság: A kor szerinti halálozási arányszámok 1991-ig az 1970-1980 közötti ütemben változnak. 1991-től 2001-ig a halandóság minden életkorban, összességében 10 százalékkal csökken, majd az elért szinteken 2050-ig változatlan.

VI/1. változat

Induló népesség: 1986. január 1-i előreszámított népesség /II/2. változat/.

Termékenység: A teljes termékenységi arányszám az 1984. évi szintről rövid idő alatt ugrásszerűen, majd 1996-ig egyenletesen emelkedik. 1996-ban 1,95 lesz, ezen a szinten 2050-ig változatlan.

Halandóság: A korszpecifikus halandóság romlása 1986-1991 között megáll. 1991-től 2030-ig a halandóság életkoronként differenciáltan, de minden életkorban folyamatosan csökken, a kor szerinti halálozási arányszámok csökkenésének átlaga 50 %, a születéskor várható átlagos élettartam a férfiaknál 73,16, a nőknél 79,17 évre emelkedik. 2031-től 2050-ig a halandóság változatlan.

VI/2. változat

Induló népesség: 1986. január 1-i előreszámított népesség /II/2. változat/.

Termékenység: A teljes termékenységi arányszám az 1984. évi szintről rövid idő alatt ugrásszerűen, majd 1996-ig egyenletesen emelkedik. 1996-ban 2,05 lesz, ezen a szinten 2050-ig változatlan.

Halandóság: Azonos a VI/1. változattal.

VI/3. változat

Induló népesség: 1986. január 1-i előreszámított népesség /II/2. változat/.

Termékenység: A teljes termékenységi arányszám az 1984. évi szintről rövid idő alatt ugrásszerűen, majd 1996-ig egyenletesen emelkedik, 1996-ban 2,15 lesz, ezen a szinten 2050-ig változatlan.

Halandóság: Azonos a VI/1. változattal.

VI/4. változat

Induló népesség: 1986. január 1-i előreszámított népesség /II/2. változat/.

Termékenység: A teljes termékenységi arányszám az 1984. évi szintről rövid idő alatt ugrásszerűen, majd 1996-ig egyenletesen emelkedik. 1996-ban 2,25 lesz, ezen a szinten 2050-ig változatlan.

Halandóság: Azonos a VI/1. változattal.

VI/5. változat

Induló népesség: 1986. január 1-i előreszámított népesség /II/2. változat/.

Termékenység: A teljes termékenységi arányszám az 1984. évi szintről rövid idő alatt ugrásszerűen, majd 1996-ig egyenletesen emelkedik, 1996-ban 2,35 lesz, ezen a szinten 2050-ig változatlan.

Halandóság: Azonos a VI/1. változattal.

VI/6. változat

Induló népesség: 1986. január 1-i előreszámított népesség /II/2. változat/.
Termékenység: Azonos a VI/1. változattal.
Halandóság: A korspecifikus halandóság romlása 1986-1991 között megáll. 1991-től 2030-ig a halandóság életkoronként differenciáltan, de minden életkorban folyamatosan csökken, a kor szerinti halálzási arányszámok csökkenésének átlaga 75 %, a születéskor várható átlagos élettartam a férfiaknál 79,20, a nőknél 83,96 évre emelkedik. 2031-től 2050-ig a halandóság változatlan.

VI/7. változat

Induló népesség: 1986. január 1-i előreszámított népesség /II/2. változat/.
Termékenység: Azonos a VI/2. változattal.
Halandóság: Azonos a VI/6. változattal.

VI/8. változat

Induló népesség: 1986. január 1-i előreszámított népesség /II/2. változat/.
Termékenység: Azonos a VI/3. változattal.
Halandóság: Azonos a VI/6. változattal.

VI/9. változat

Induló népesség: 1986. január 1-i előreszámított népesség /II/2.változat/.
Termékenység: Azonos a VI/4. változattal.
Halandóság: Azonos a VI/6. változattal.

J E G Y Z E T E K

- /1/ Az új, 1981-2001 időszakra szóló népességelőreszámítások alapidokumentációját az Intézet az alábbi kiadványaiban adta közre:
- Bies Klára - Hablicsek László - Szabó Kálmán: Magyarország népessége 1981-2001, országos népességelőreszámítás. KSH NKI Közleményei, 55.sz. Budapest, 1983/2.
  - Bies Klára - Hablicsek László - Szabó Kálmán: Magyarország népessége 1981-2001, területi népességelőreszámítás. KSH NKI Közleményei, 56.sz. Budapest, 1983/3.
  - Szabó Kálmán: Magyarország népessége 1981-2001, Budapest és az agglomeráció népességének előreszámítása. KSH NKI Közleményei, 57. sz. Budapest, 1984/1.
  - Langerné Rédei Mária - Szabó Kálmán: Magyarország népessége 1981-2001, a megyeszékhelyek népességelőreszámítása. KSH NKI Közleményei, 58.sz. Budapest, 1984/2.
  - Csernák Józsefné - Szabó Kálmán: A családok és háztartások előreszámítása, 1981-2001. KSH NKI Közleményei, 59.sz. Budapest, 1985/1.
- /2/ A bruttó reprodukciós együttható azt fejezi ki, hogy a gyermekek korszpecifikus születési gyakoriságai mellett egy nő élete folyamán hány leánygyermeknek adna életet. A nettó reprodukciós együttható a bruttó arányszámmal szemben figyelembe veszi a potenciális anyák halandóságát is: azt mutatja, hogy adott gyermekszülési gyakoriságok és továbbélési valószínűségek mellett egy újszülött leánygyermek élete folyamán hány leánygyermeknek adna életet. A nettó reprodukciós együttható lényegében a szülő-gyermekek generációja közötti távolság mint időtartam alatti népességszaporodás mértékét adja meg. A generációtávolság a múlt században 26-29 év volt, napjainkban 24-25 év.
- /3/ A szakirodalomban több megközelítésmód található az öregedés magyarázatával kapcsolatban. Ezek közül neves demográfusok /Wrigley, Bourgeois-Pichat, Coale, Sauvy és mások/ nyomán legelterjedtebb a termékenységszökkenés meghatározó okként történő kezelése. Ez a megközelítés abból a vitathatatlan tényből indul ki, hogy állandó termékenység mellett a halandóság csökkenése sokkal kisebb mértékben módosítja a korösszetételt, mint állandó halandóság esetén a termékenység alacsonyabbá válása. Különleges jelentősége van ennek a magyarázatnak napjainkban a nyugati országok egy részében, ahol az igen alacsony és továbbra is csökkenő irányzatú mortalitás mellett a termékenység hosszabb ideje erősen az egyszerű reprodukciós szint alatt van. Az NSZK-ban például a német nők átlagosan egy gyermeket szülnek. A veszélyes méretű elöregedés akadályozásának, a "népességdinamizmus" javításának lehetséges eszköze ezekben az országokban a termékenység emelése.

Tanulmányunk az öregedéssel kapcsolatban egy másik megközelítést érvényesít, amelyet ugyanolyan helytállóan tekinthetünk, mint a fenti magyarázatot. Mi az öregedést a demográfiai átmenet tulajdonságának tekintjük és abból indulunk ki, hogy ha a demográfiai átmenet előtti időszakban a népesség közelítőleg stacionér állapotban volt és az átmenet után is egy közelítőleg stacionér népesedés alakul ki, akkor a két állapotban a korösszetétel kizárólag a halandóság függvénye /a korösszetétel megegyezik a halandósági tábla továbbélési rendjével/. Ha az átmenet előtt a termékenység népeségzsaporodást biztosított, az átmenet után pedig csak népességstagnálást, akkor megközelítésünk szerint a termékenységcsökkenés a demográfiai átalakulás során annyiban befolyásolja az öregedési folyamatot, amennyiben lecsökkenti a szaporodás ütemét.

Megközelítésünk úgy analóg a jegyzetpont elején ismertetett magyarázattal, hogy más a kérdésfeltevése: mi azt vizsgáltuk, mennyiben tulajdonítható az öregedés a halandóságcsökkenésnek és a szaporodási ütem csökkenésének és nem arra kerestünk választ, hogy milyen mértékben határozza meg az öregedést a termékenységcsökkenés és a halandóságjavulás külön-külön.

- /4/ Az itt közölt népességcsökkenési mérték az ezredfordulóig bekövetkező fogyást méri bizonyos feltételek esetén. Kijelentésünk arra vonatkozik, hogy az 1960-1980 évek átlagos termékenységi szintje és az 1980. évi termékenységi szint közötti különbség 200-250 ezer élveszületést eredményezne 1981-2001 között.
- /5/ A halandóság esetében a népességcsökkenés mértékére vonatkozó megállapításunk azt mondja, hogy a mortalitásnak egyes korcsoportokban 1960-1980 között bekövetkezett emelkedése 100-150 ezer fős olyan "előrehozott" többlethalálozást okoz 1981-2001 között, amely a szóbanforgó emelkedés nélkül idős korban és 2000 után következett volna be.
- /6/ A korösszetételből adódó népességcsökkenési mértéket úgy számítottuk, hogy mennyivel csökkenne Magyarország népessége 1981-2001 között abban az esetben, ha az ezredfordulóig a halandóság az 1980. évi szinteken, a termékenység pedig az egyszerű reprodukciós szinten /2,15/ stagnálna.
- /7/ A demográfiai szakirodalom óvakodik a "prognózis" szó használatától egyszerűen abból kiindulva, hogy a szó jövőre vonatkozó biztos tudást jelent. Más tudományágakban elterjedtebbek, sok helyütt, így a tervezésben általánosan és csaknem kizárólagosan használtak a "prognosztika", "prognózis" szavak néha olyannyira, hogy az "előreszámítás", "előrebecslés" kifejezetten pejorativ értelmű. Lényeges, az elkészítést illető tartalmi-formai különbségek a fogalmak között a hazai gyakorlatban nincsenek, a megkülönböztetés elsősorban a felhasználásra vonatkozik: a prognózist a hivatalos, elfogadott előrebecslés megjelölésére használják.

Tanulmányunkban az 1981-2001 időszakra szóló előrebecslésekre, miután ezek még viszonylag jól belátható időtartamra vonatkoznak és a demográfiai folyamatok hosszú távu természetéből adódóan meglehetősen biztonsággal készíthetők, a szakirodalom szempontjából a "népességelőreszámítás" megjelölést használjuk. Mivel a KSH Népeségtudományi Kutató Intézet készíti a hivatalos, elfogadott népességelőrebecsléseket és az 1981-2001 időszakra vonatkozóan ezeket elemezzük, használhatjuk a "prognózis" szót is a felhasználással kapcsolatos szóbanforgó értelemben.

Ami a nagy távlatra, esetünkben az ezredforduló utáni időszakra szóló népességelőrebecsléseket illeti, itt már nem használhatók az "előreszámítás" és "prognózis" szavak, mert ezek az előrebecslések természetesen számos jelentős, nem vagy nehezen felmérhető bizonytalansági tényezőt tartalmaznak. Gondot okoz e tekintetben, hogy nem ismerünk megfelelő hazai terminológiát erre az előrebecslés-típusra. Ezért - talán nem a legszerencsésebb elnevezéssel - tartalmi szempontból a "népesség-projekció" szót használjuk, a felhasználó számára pedig a "kutatóprognózis" kifejezéssel kívánjuk jelezni népesség-projekcióink prognosztikai értékét.

A népesség-projekció /kutatóprognózis/ tehát nagy távlatra szóló népességelőrebecslés, különböző - kisebb-nagyobb mértékben elképzelhető vagy akár elképzelhetetlen - feltételezésekkel történő népességelőrevetítés, kifejezetten "ha-akkor" jellegű számítás. A különösen hosszú távu népességfejlődés vizsgálatára a népesség-projekciók olyan rendszere alkalmas, amelynek hipotézisei lefedik a jövőben /reálisan/ elképzelhető mozgásteret.

- /8/ A III. és a IV. fejezetben az elemzés során a hipotéziseknek csak a legfontosabb jellemzőivel foglalkozunk. A hipotézisek részletes leírását a 3. melléklet tartalmazza.
- /9/ Mint arra már a Bevezetésben is utaltunk, az előreszámítások alapidokumentációját a KSH Népességtudományi Kutató Intézet 1983-84-ben tudományos, tervezési, közigazgatási felhasználásra kiadta /a kiadványokat az 1. jegyzetben soroltuk fel/. Az egyes kötetek részletesen tartalmazzák a prognózisok kiindulását, hipotéziseit, a felhasznált módszertant és a számszerű eredményeket.
- /10/ Az Országos Tervhivatal 1983 márciusában az Intézet javaslata alapján a II/2. változatot választotta ki a népgazdasági tervezésben történő kötelező jellegű felhasználásra /1983/K elnevezéssel/.
- /11/ Nagyonbár a hosszú távu népesedéspolitikai program 1984 elejétől történt nyilvánosságra kerülése, majd 1984. őszi meghirdetése hatására az elveszületések számának csökkenése 1984-ben az előreszámítottnál jelentősen lassult, ami 1985-ben is tapasztalható lesz. Az előreszámítás és a tényleges népességfejlődés egyes adatai közötti eltérés ezekben az években növekszik, de továbbra is alacsony szintű. Az országosan majdnem teljesen az új korosztályok létszámából adódó eltérések mértéke olyan, amely újabb, hipotéziseiben új előreszámítás készítését nem indokolja, ezzel mai ismereteink szerint az 1984. évi népesedéspolitikai program hatásának kibontakozása és felmérése után, legkorábban 2-3 év múlva érdemes foglalkozni.
- /12/ Lásd a 8. jegyzetet.
- /13/ A befejezett termékenység az azonos születési évjáratba tartozó, termékenységtörténetüket befejezett nők által átlagosan szült gyermekek száma. Körülbelül az 1,95-os szintben jelölhető meg a napjainkban élő, termékenységtörténetüket részben már megvalósított nők befejezett termékenysége. A befejezett termékenység életuttra vonatkozó /kohorsz-/ mutató, a teljes termékenységi arányszámot tanulmányunkban ennek egy adott naptári évre vonatkozó analógiájaként használjuk, megjegyezve, hogy az egy naptári évben szülő nők 35 /esetleg ennél is több/ születési kohorsz tagjai.

- /14/ A befejezett termékenység /vagy egy adott naptári évben a teljes termékenységi arányszám/ a különböző sorszámú gyermekek megszületési intenzitásainak összege. Az adott sorszámú gyermekek megszületési intenzitása felfogható úgy, mint az adott sorszámú gyermeket megszülő nők aránya. Példánkban $0,90 + 0,80 + 0,25 = 1,95$, a $0,25$ -os érték a harmadik és többedik gyermekek megszületési intenzitása. Amennyiben ismerjük /vagy becsüljük/ az első és második gyermeküket megszülő nők arányát, kiszámítható, milyen arányban kell születnie harmadik és többedik sorszámú gyermeknek adott termékenységi szint biztosításához. Így $2,35$ -os termékenységi szinthez az előbbi esetben $0,65$ -nek kell lennie a harmadik és többedik gyermekek megszületési intenzitásának, azaz például a nők 50 százalékának három, 10 százalékának négy, 5 százalékának öt gyermeket kell vállalnia.
- /15/ A II/2. jelű változat azonos az 1. mellékletben szereplő A, a VI/2. jelű változat a B, a VI/8. jelű változat a C. népességfejlődési pályával.
- /16/ Lásd a 15. jegyzetet.

IRODALOM

- Barta Barnabás - Klinger András: Beszámoló az 1984. évi Nemzetközi Népesedési Konferenciáról. Demográfia. 1984. évi 4. sz. 367-424. old.
- Bies Klára - Hablicsek László - Szabó Kálmán: Magyarország népessége 1981-2001, országos népességelőreszámítás. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Közleményei 55. sz. Budapest, 1983.
- Bies Klára - Hablicsek László - Szabó Kálmán: Magyarország népessége 1981-2001, területi népességelőreszámítás. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Közleményei 56. sz. Budapest, 1983.
- Bourgeois-Pichat, J.: La baisse actuelle de la fécondité en Europe s'inscrit-elle dans le modèle de la transition démographique? Population. 1979. évi 2.sz. 267-306. old.
- Bourgeois-Pichat, J.: The concept of a stable population. Population Studies, No. 39. United Nations. New York. 1968.
- Coale, A.J.: The growth and structure of human populations. A mathematical investigation. Princeton University Press. Princeton. 1972.
- Chesnais, J.-C.: L'effet multiplicatif de la transition démographique. Population. 1979. évi 6. sz. 1138-1144. old.
- Chesnais, J.-C.: Vers la stabilisation de la population mondiale? Journal de la Société de Statistique de Paris. 1980. évi 1. sz. 3-19. old.
- Csernák Józsefné dr. - Szabó Kálmán: A családok és háztartások előreszámítása, 1981-2001. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Közleményei 59. sz. Budapest, 1985.
- Dr. Dányi Dezső: Népeségi helyzetek és népesedéspolitika Magyarországon. Demográfia. 1961. évi 4. sz. 468-484. old.
- Henry, L.: Réflexions sur l'observation en démographie. Population. 1963. évi 2. sz. 233-262. old.
- Henry, L.: A termékenység megfigyelésének és elemzésének fejlődése. Demográfia. 1969. évi 1-2. sz. 9-21. old.
- Keyfitz, N.: A jövő népességéről. Demográfia. 1973. évi 2.sz. 177-196. old.
- Dr. Klinger András: Magyarország népességstruktúrájának változása. Demográfia. 1975. évi 2-3. sz. 181-200. old.
- Dr. Klinger András: A népesedéspolitikai határozatok eredményei, 1973-1979. Statisztikai Szemle. 1980. évi 5. sz. 453-469. old.; 6. sz. 565-574. old.
- Dr. Klinger András: Az öregedés demográfiai vonatkozásai. Demográfia. 1983. évi 1. sz. 9-49. old.
- Dr. Klinger András - Moniql István: Népesedés és népesedéspolitika Magyarországon az 1970-es és az 1980-as évtizedben. Demográfia. 1981. évi 4. sz. 395-433. old.
- Dr. Marton Zoltán - Pallós Emil: A halandóság alakulása, halálokok. Demográfia. 1975. évi 2-3. sz. 223-241. old.

Dr. Miltényi Károly: A népesedéspolitika hatásai a differenciális termékenységre és a társadalmi mobilitásra. Demográfia. 1973. évi 3-4. sz. 312-320. old.

Dr. Miltényi Károly: Népesedéspolitikánk alakulása. Demográfia. 1975. évi 2-3. sz. 311-318. old.

Monigl István: A társadalmi-gazdasági tervezés és a népesedés. Demográfia. 1980. évi 4. sz. 346-369. old.

Dr. Monigl István: A népesedéspolitika alapkérdései. Megjelent "A gazdaság intenzív fejlődése és a statisztika" c. kötetben. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest. 1984. 84-92. old.

Dr. Monigl István - Dr. Vukovich Gabriella: A népesség számának és strukturájának alakulása Magyarországon az ezredfordulóig. Statisztikai Szemle. 1984. évi 12. sz. 1207-1224. old.

Pongrácz Tiborné dr. - S.Molnár Edit: A gyermekvállalásról és a népesedéspolitikáról alkotott vélemények több gyermeket gondozó anyák körében. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Közleményei 48. sz. Budapest. 1980.

Rosset, E.: A demográfiai előrebecslések megismerési mértéke. Demográfia. 1968. évi 1. sz. 124-138. old.

Szabó Kálmán: Magyarország népessége 1981-2001, Budapest és az agglomeráció népességének előreszámítása. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Közleményei 57. sz. Budapest. 1984.

Szabó Kálmán: Magyarország várható népessége 1980-2021. Demográfia. 1980. évi 1. sz. 11-41. old.

Szabó Kálmán - Langerné Rédei Mária: Magyarország népessége 1981-2001, a megyeszékhelyek népessége. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Közleményei 58. sz. Budapest. 1984.

Tekse Kálmán: Az alacsony termékenység demográfiai vonatkozásai. Demográfia. 1978. évi 2-3. sz. 257-285. old.

Tekse Kálmán - dr. Theiss Ede: Magyarország népességének reprodukciója. Demográfia. 1964. évi 3-4. sz. 459-467. old.

Valkovics Emil: A demográfiai átmenet elemzésének néhány gyakorlati nehézségéről. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Kutatási Jelentései 5. sz. Budapest. 1982.

Valkovics Emil: Népesedéspolitikai célkitűzések kialakításának néhány módszertani vonatkozása. Demográfia. 1972. évi 3-4. sz. 365-401. old.

Valkovics Emil: Stabil populációk és szubpopulációk néhány újonnan feltárt tulajdonságáról. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Közleményei 51. sz. Budapest. 1981.

Vukovich György: A reprodukció elemzésének néhány kérdése. Demográfia. 1967. évi 2. sz. 258-269. old.

Wander, H.: Ist Nullwachstum ein realistisches Konzept zur Lösung des Weltbevölkerungsproblems? Allgemeines Statistisches Archiv. 1974. évi 2. sz. 176-197. old.

World population prospects. Estimates and projections as assessed in 1982. Population Studies, No. 86. United Nations. New York. 1985.

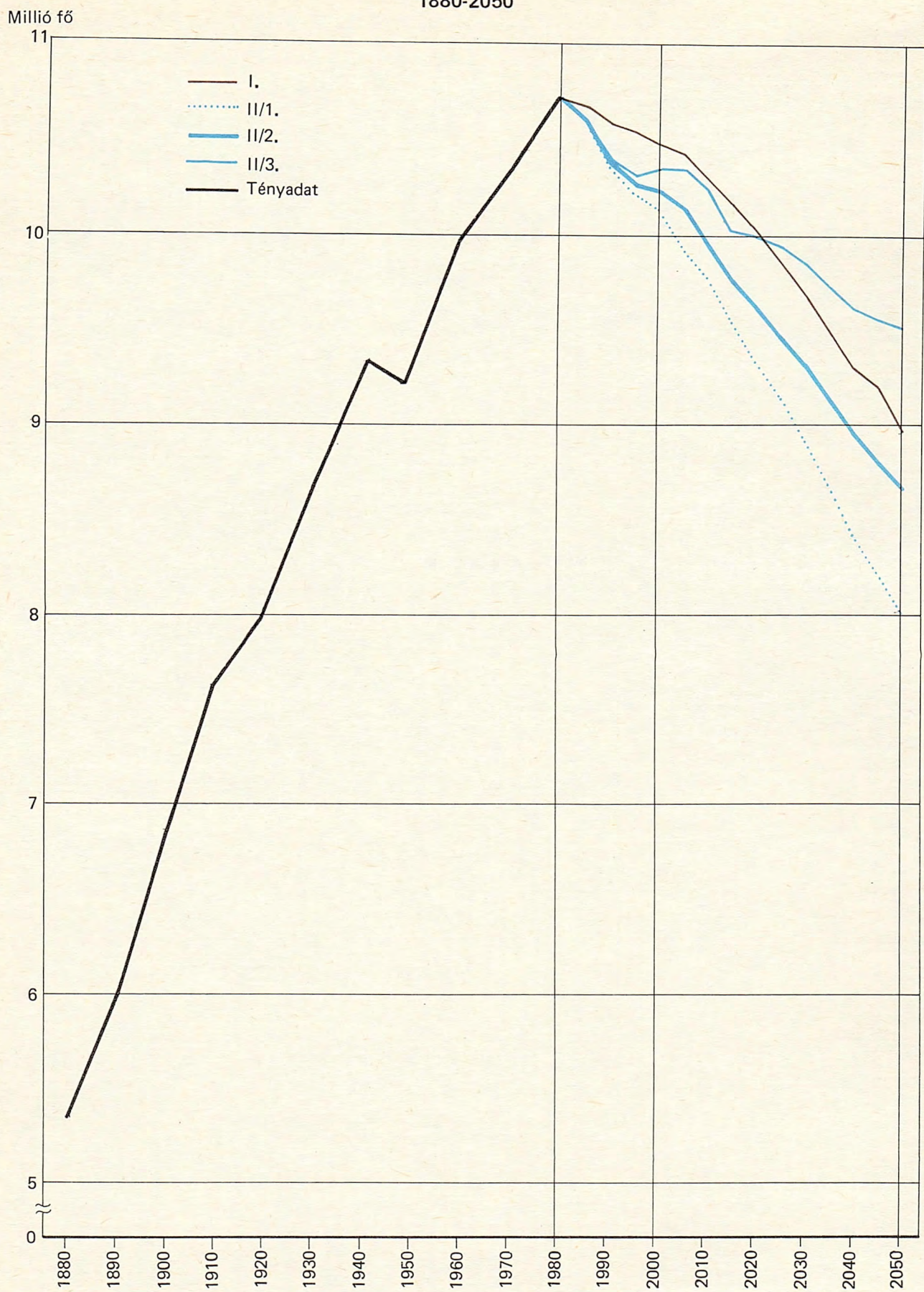
Wunsch, G.: Le décalage entre le déclin de la mortalité et celui de la fécondité. Quelques résultats tirés d'un modèle de transition démographique. Population et Famille. 1973. évi 2. sz. 51-62. old.

VIII. Á B R Á K

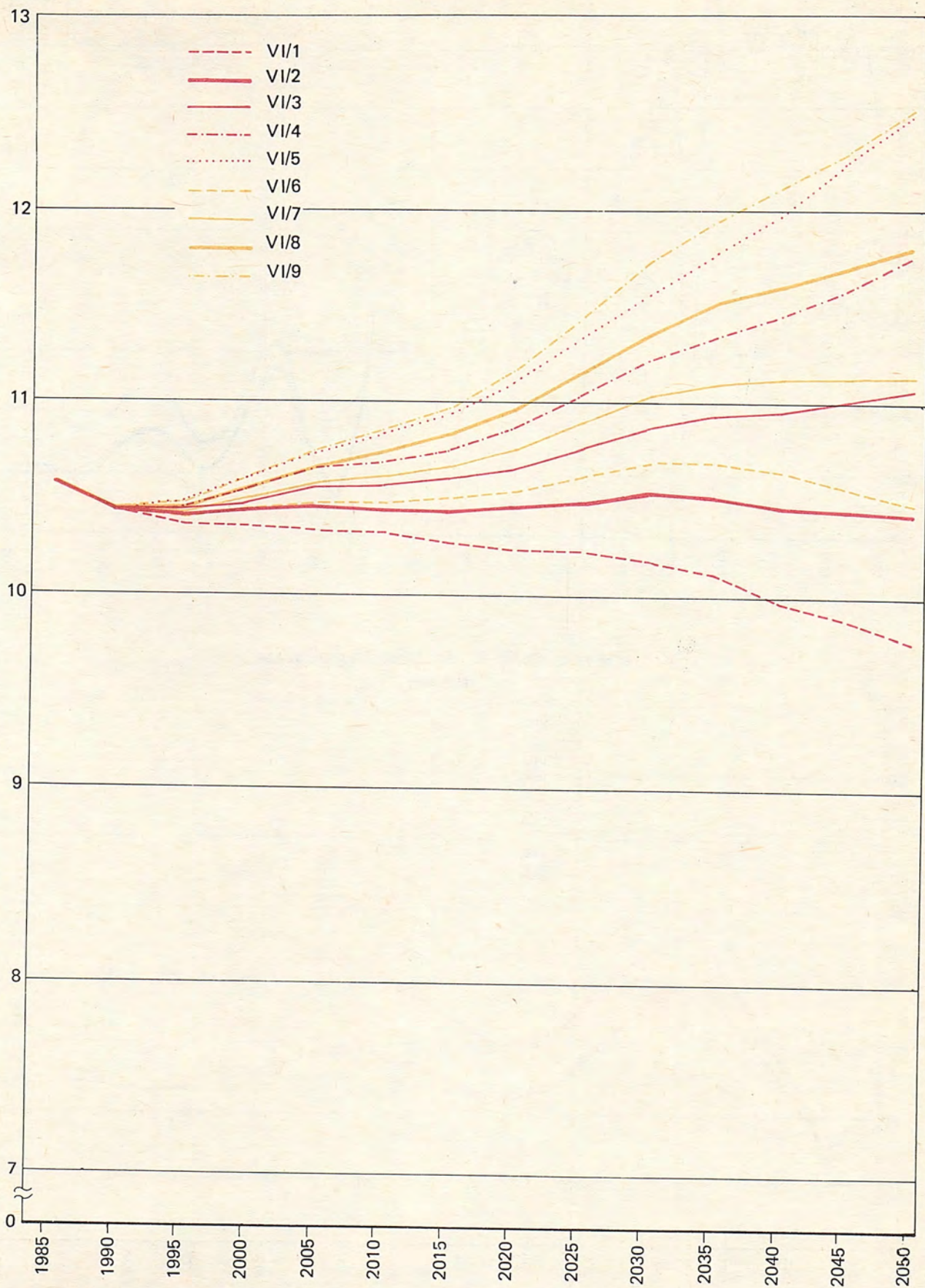
I. a) A NÉPESSÉG SZÁMÁNAK ALAKULÁSA 1880-2050

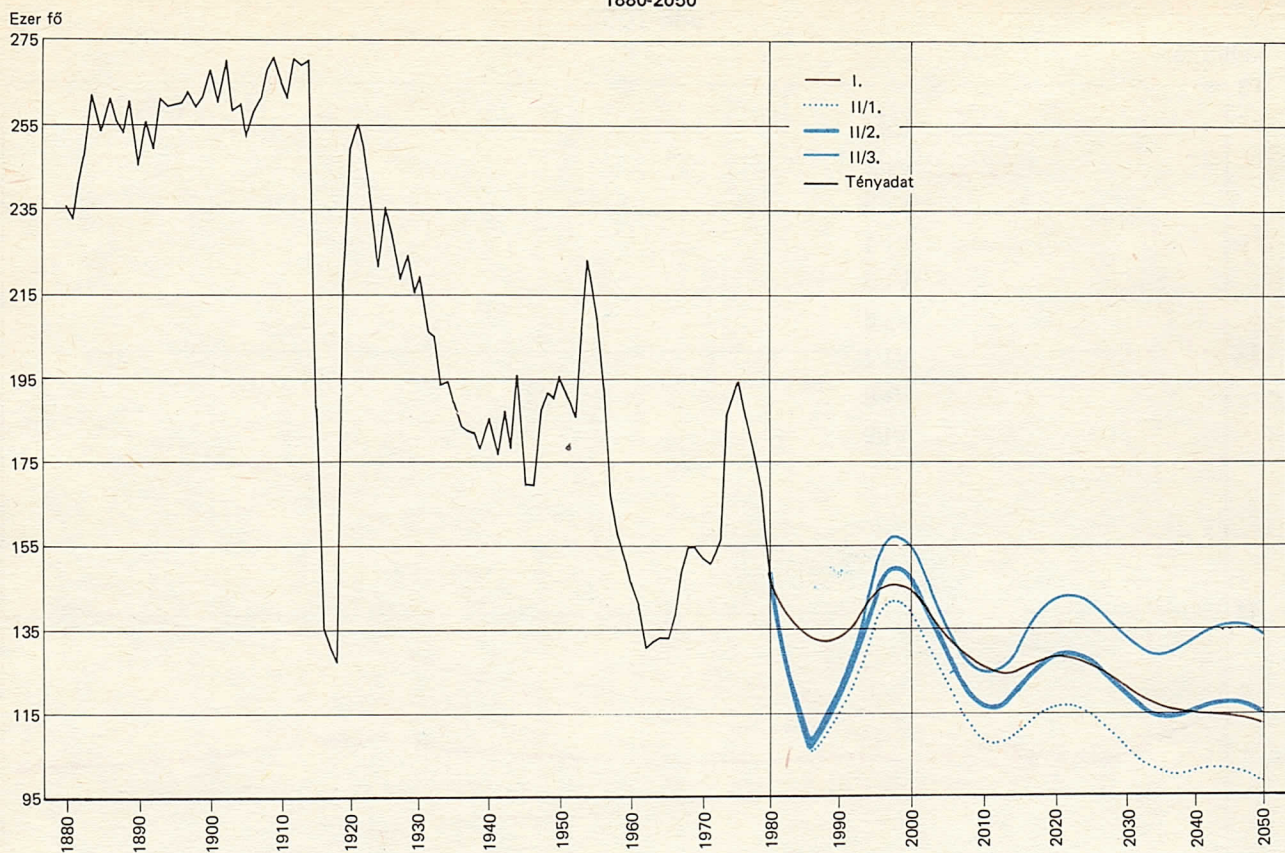
I. b) A NÉPESSÉG SZÁMÁNAK ALAKULÁSA
1985-2050

Millió fő

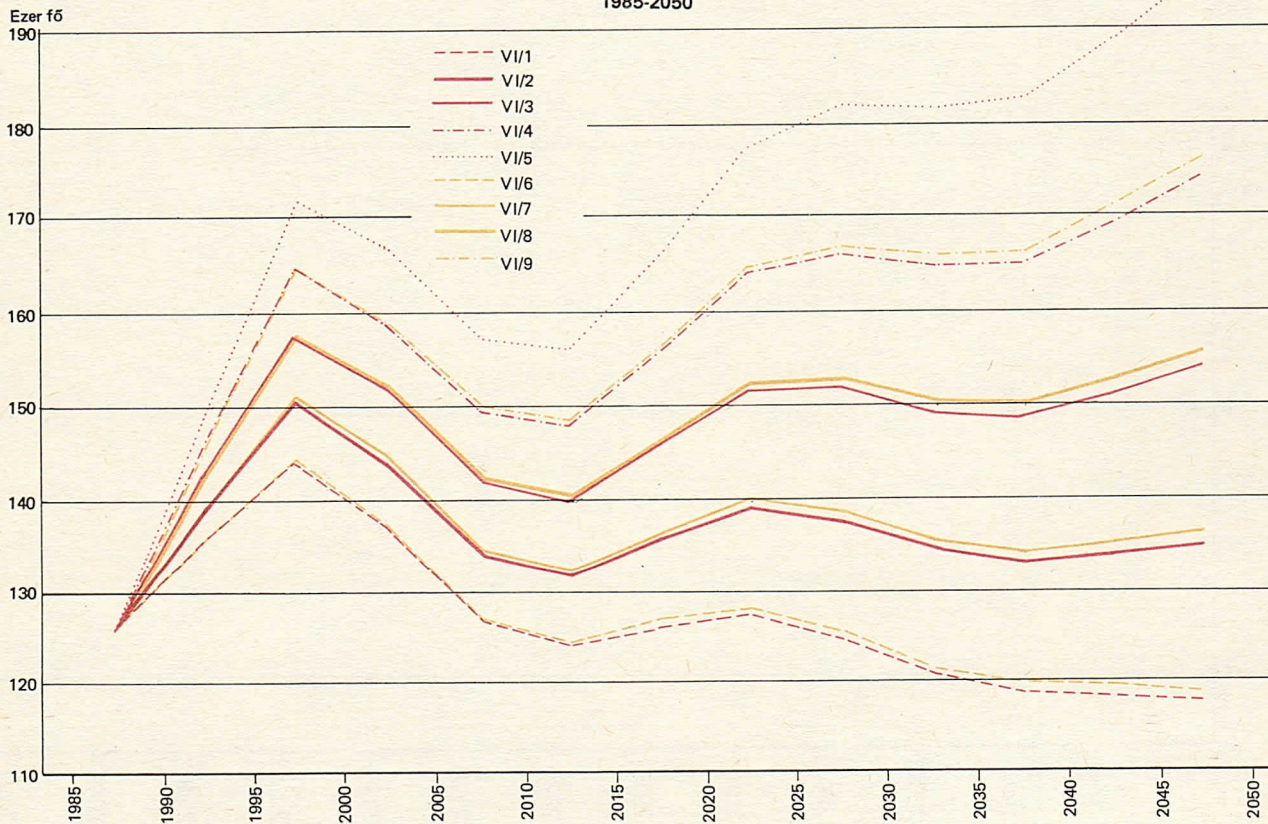

II. a) AZ ÉLVESZÜLETÉSEK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA
1880-2050

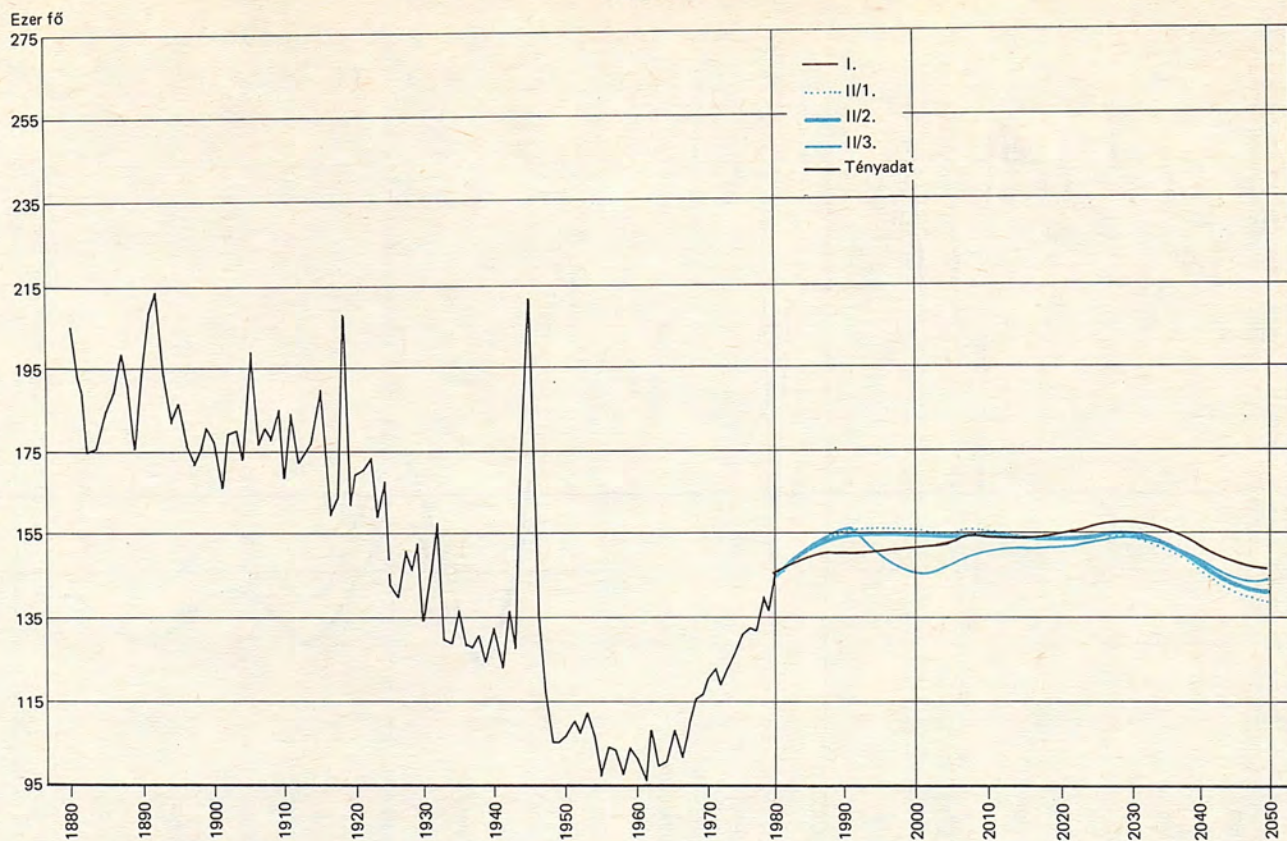

II. b) AZ ÉLVESZÜLETÉSEK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA
1985-2050

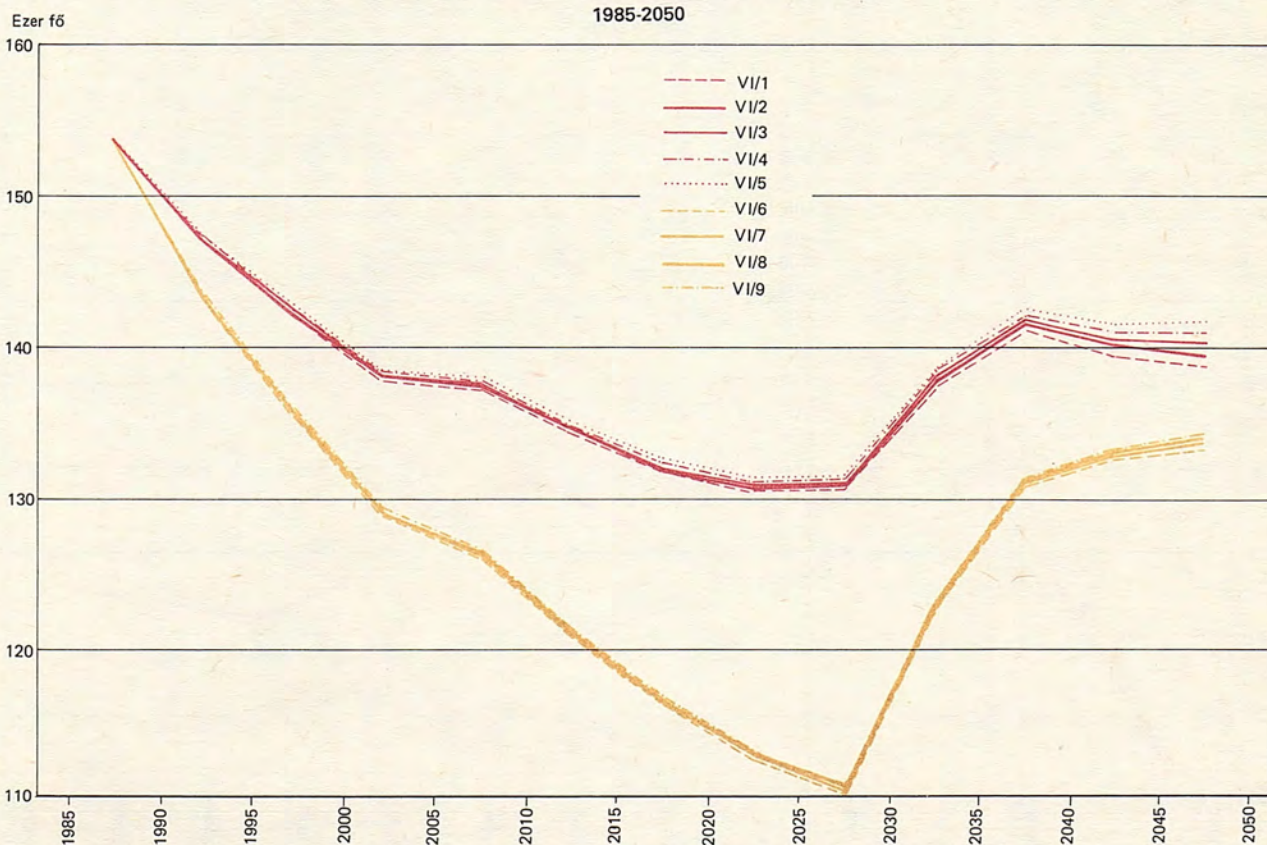

III. a) A HALÁLOZÁSOK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA
1880-2050

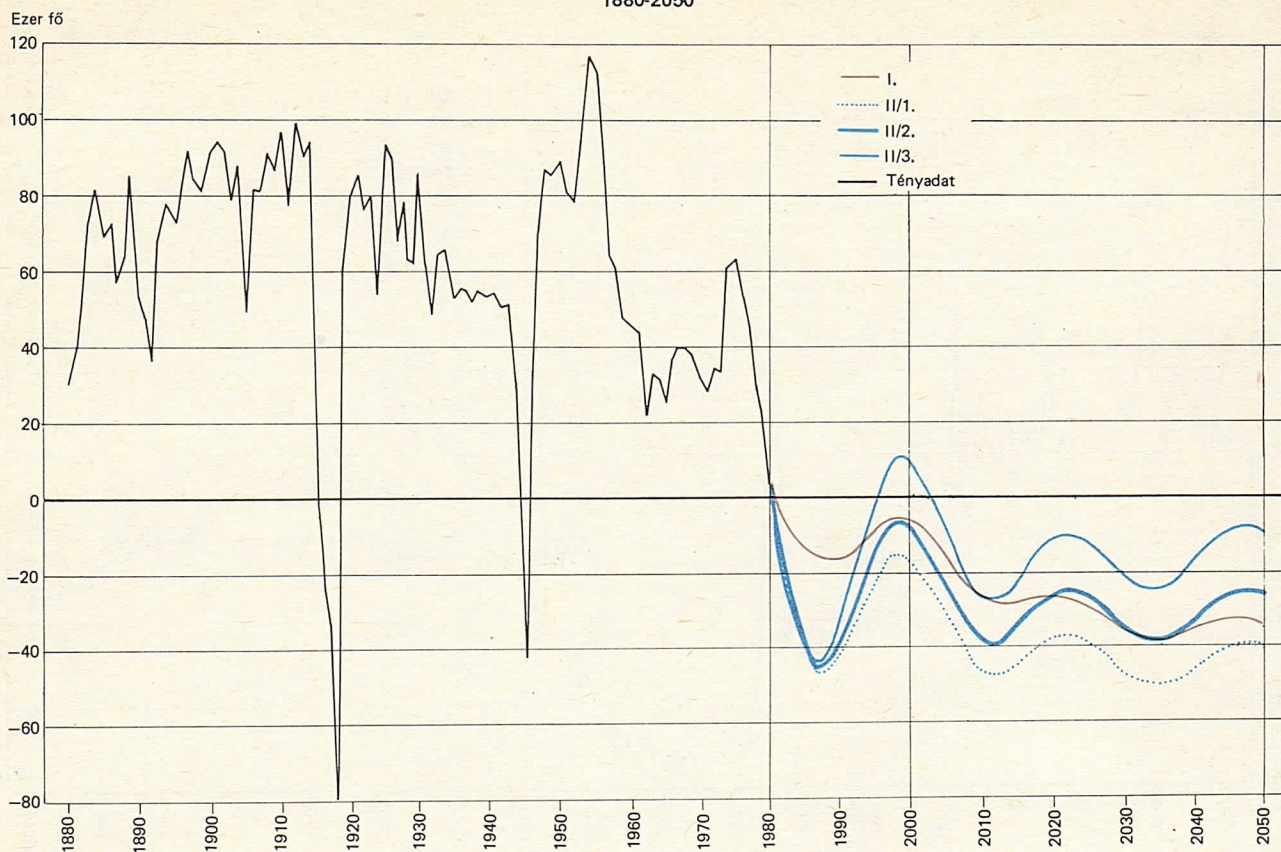

III. b) A HALÁLOZÁSOK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA
1985-2050

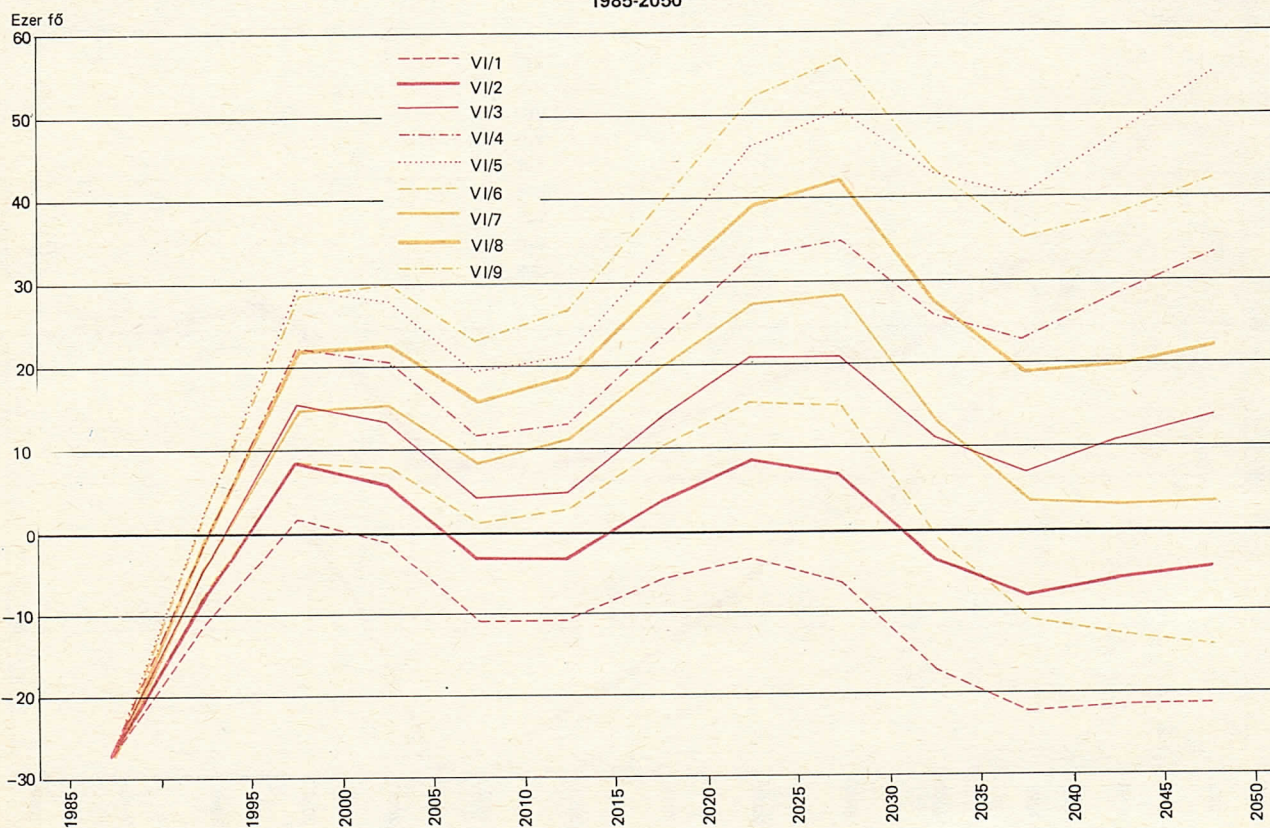

IV. a) A TERMÉSZETES SZAPORODÁS (FOGYÁS) ALAKULÁSA
1880-2050

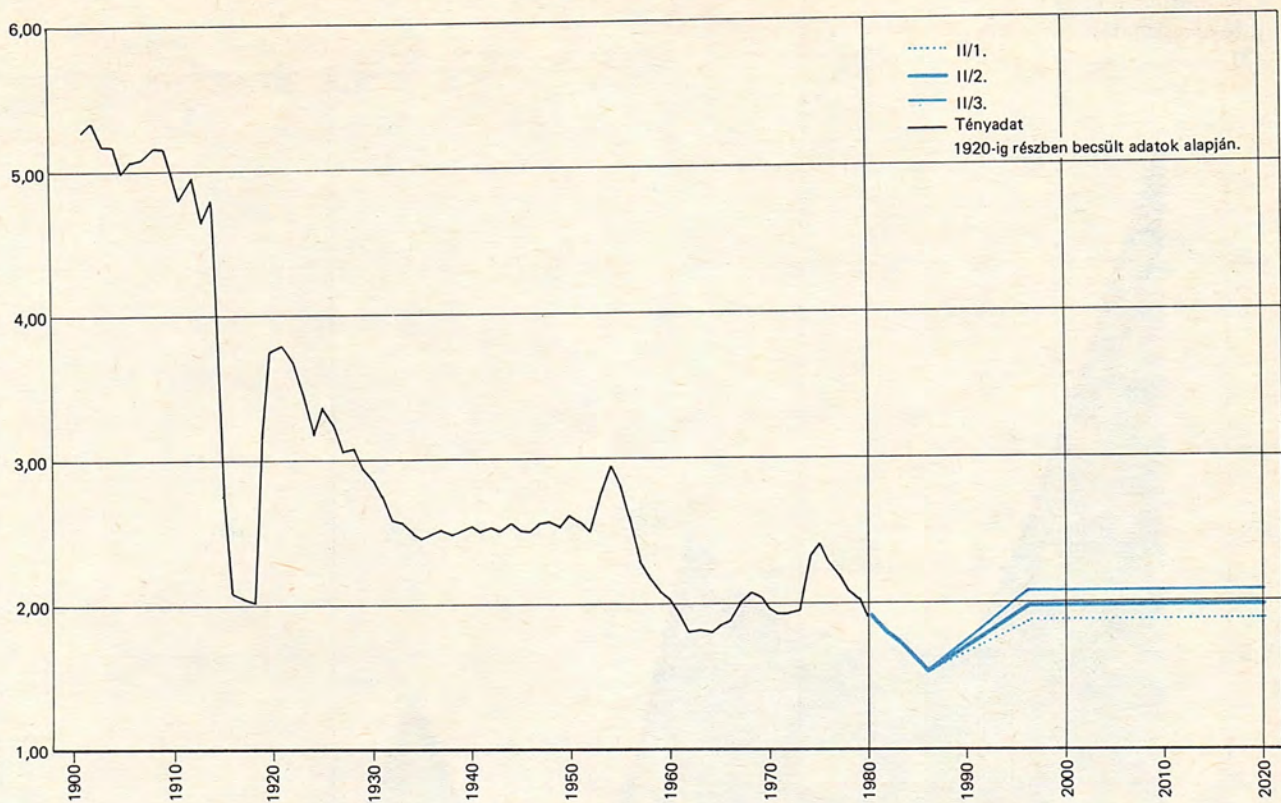

IV. b) A TERMÉSZETES SZAPORODÁS (FOGYÁS) ALAKULÁSA
1985-2050

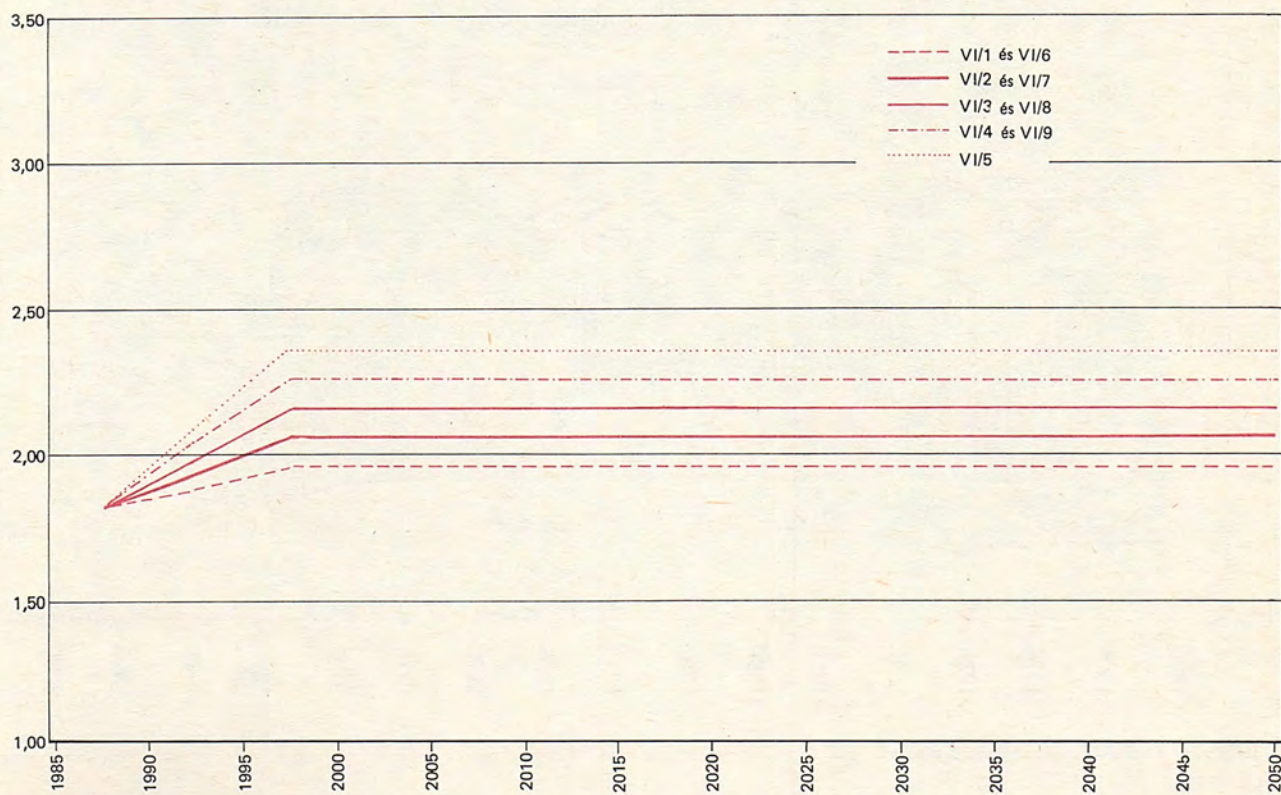

V. a) A TELJES TERMÉKENYSÉGI ARÁNYSZÁMOK ALAKULÁSA
1901-2020

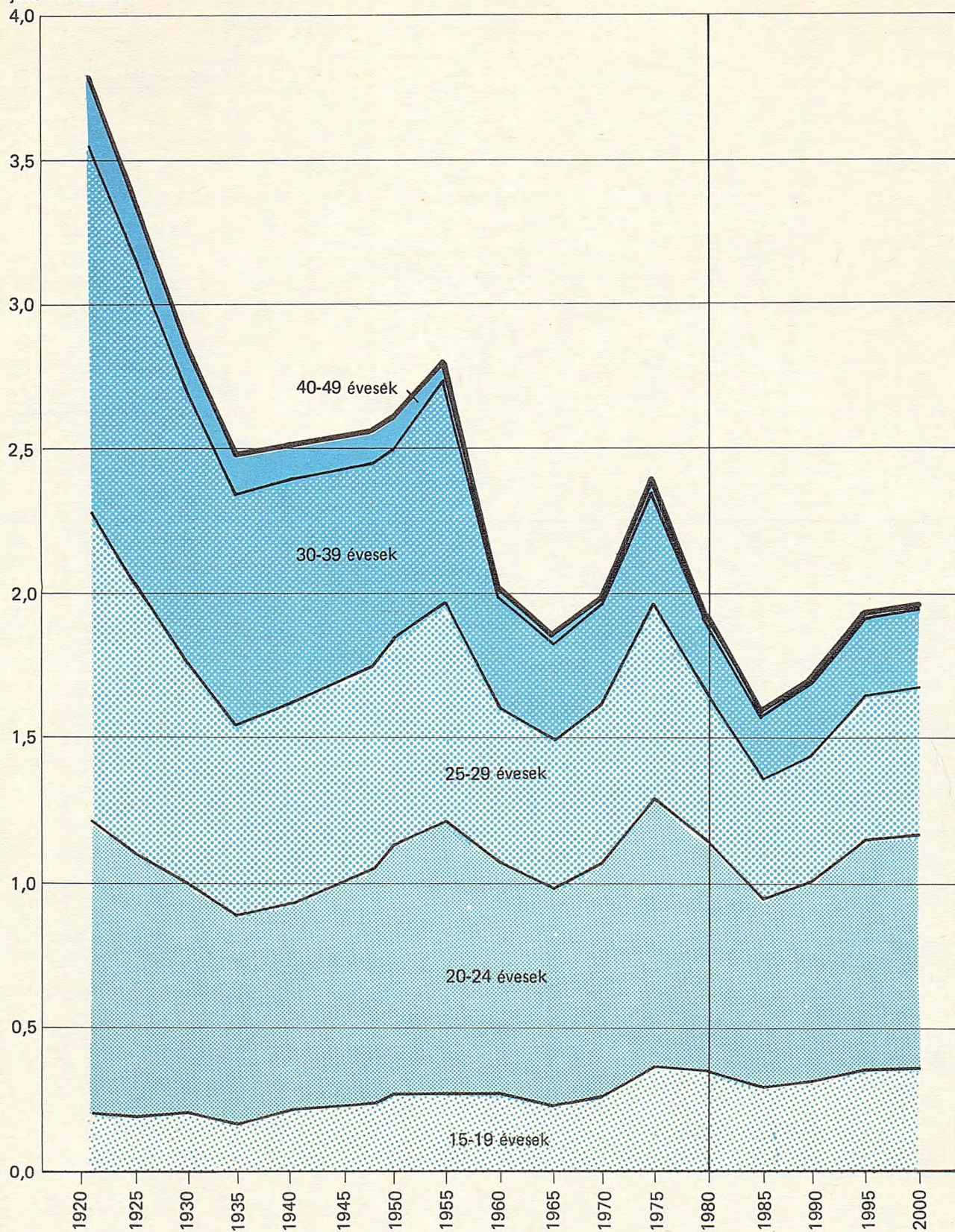
V. b) A TELJES TERMÉKENYSÉGI ARÁNYSZÁMOK ALAKULÁSA
1985-2050

VI. AZ ANYA KORCSOPORTJA SZERINTI ÉLVESZÜLETÉSI ARÁNYSZÁMOK ALAKULÁSA 1921-2000^{a/}

Ezer megfelelő korú nőre
jutó élvészületés

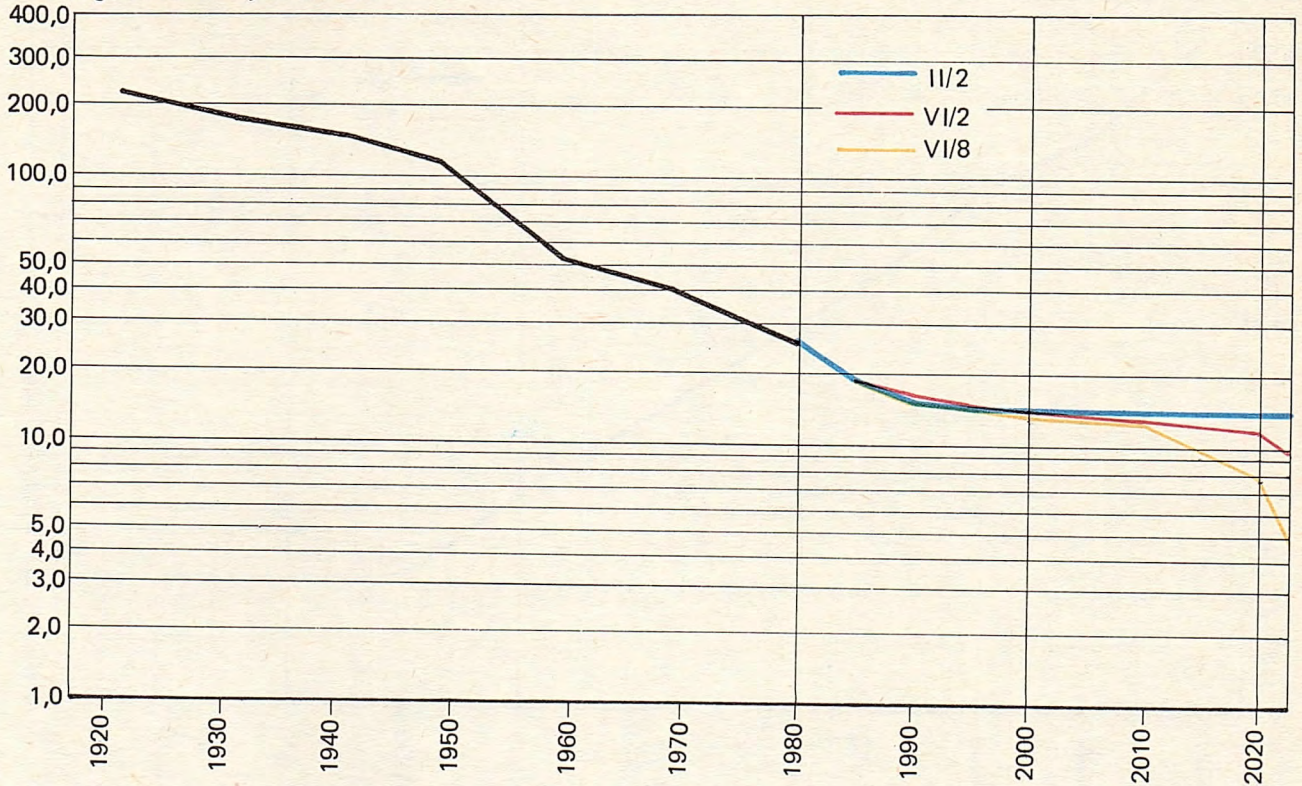

^{a/}1980-2000 a II/2 változat szerint.

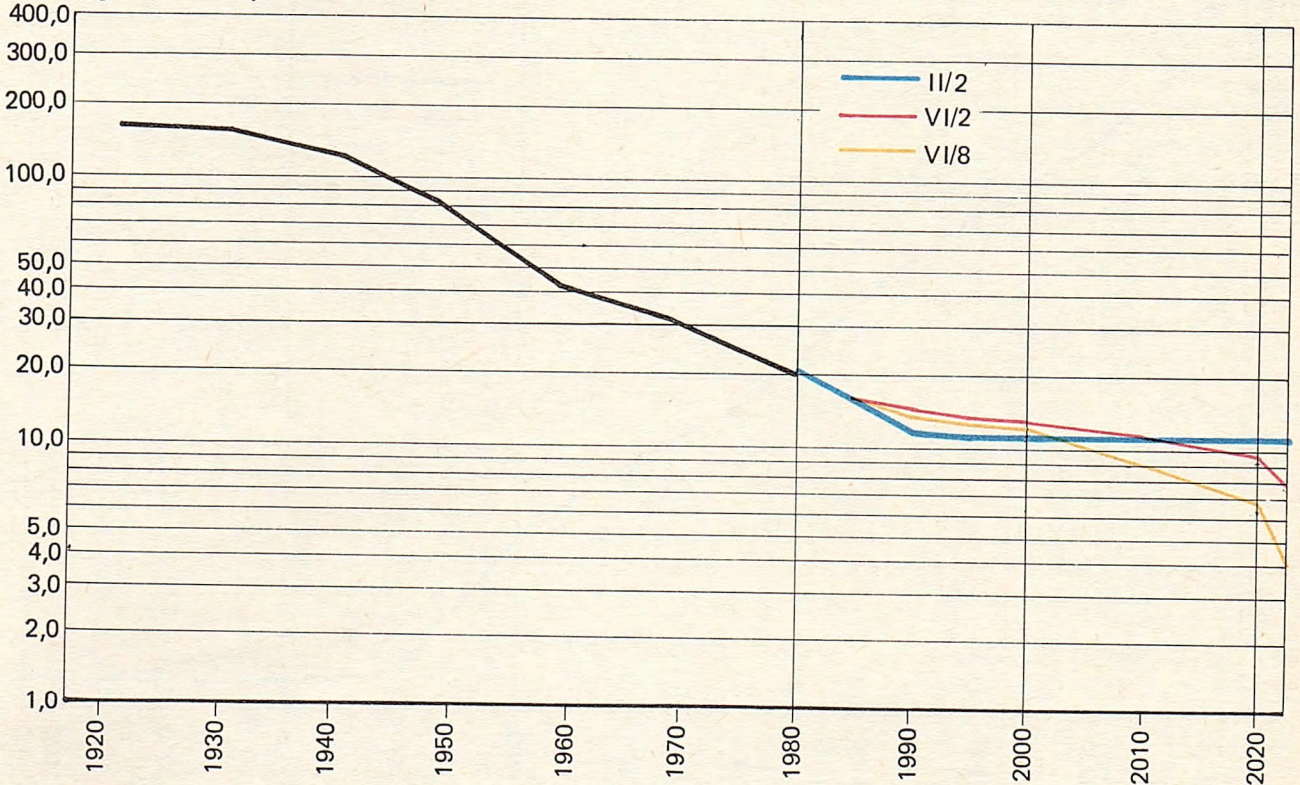
VII. a) A HALANDÓSÁG ALAKULÁSA KORCSOPORTONKÉNT
 1920-2020
 0 ÉVESEK
 FÉRFI

Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

NŐ

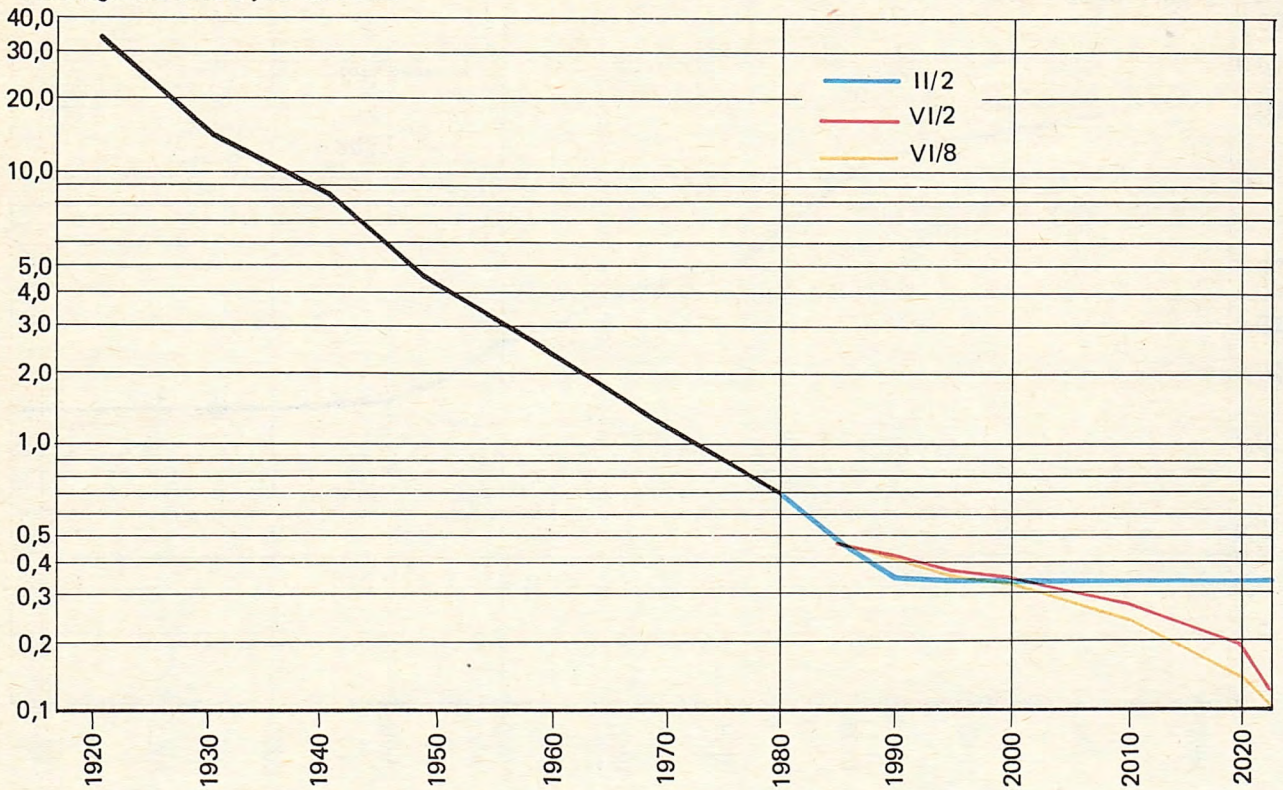
Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

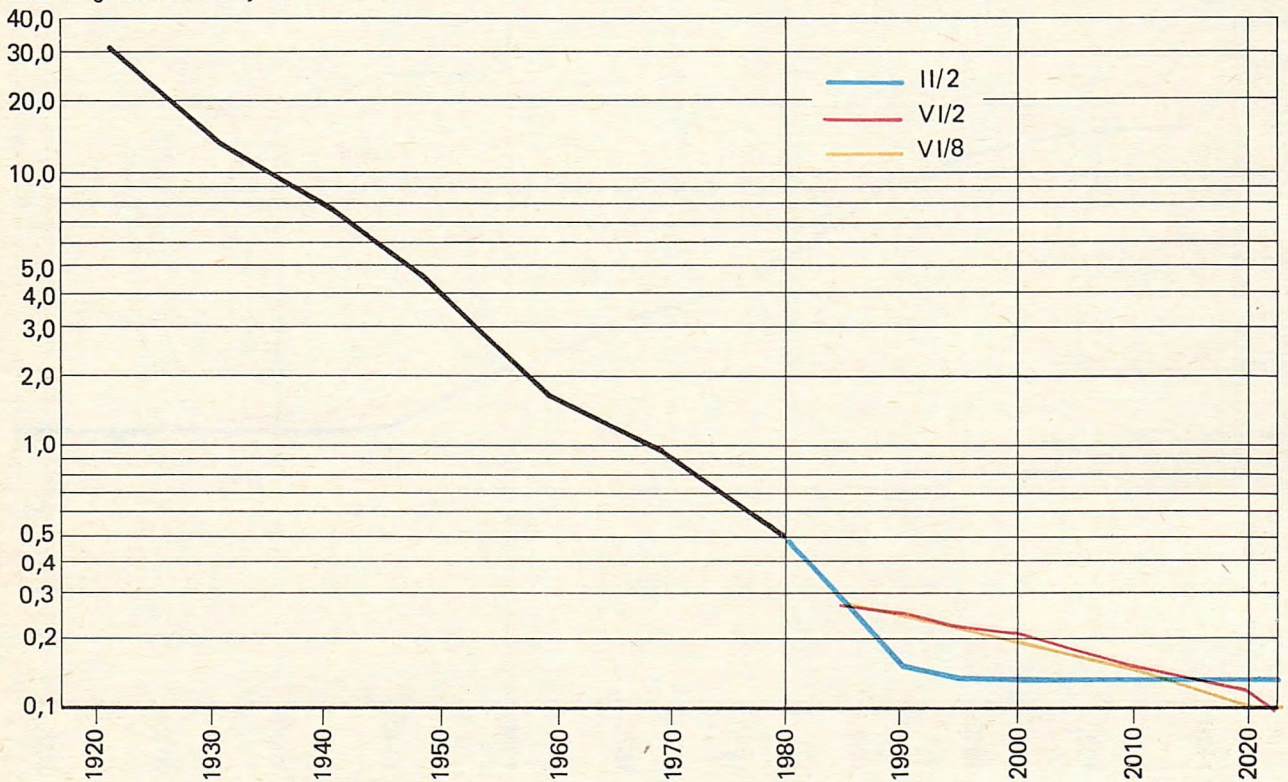
VII. b) A HALANDÓSÁG ALAKULÁSA KORCSOPORTONKÉNT
 1920-2020
 1-4 ÉVESEK
 FÉRFI

Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

NŐ

Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

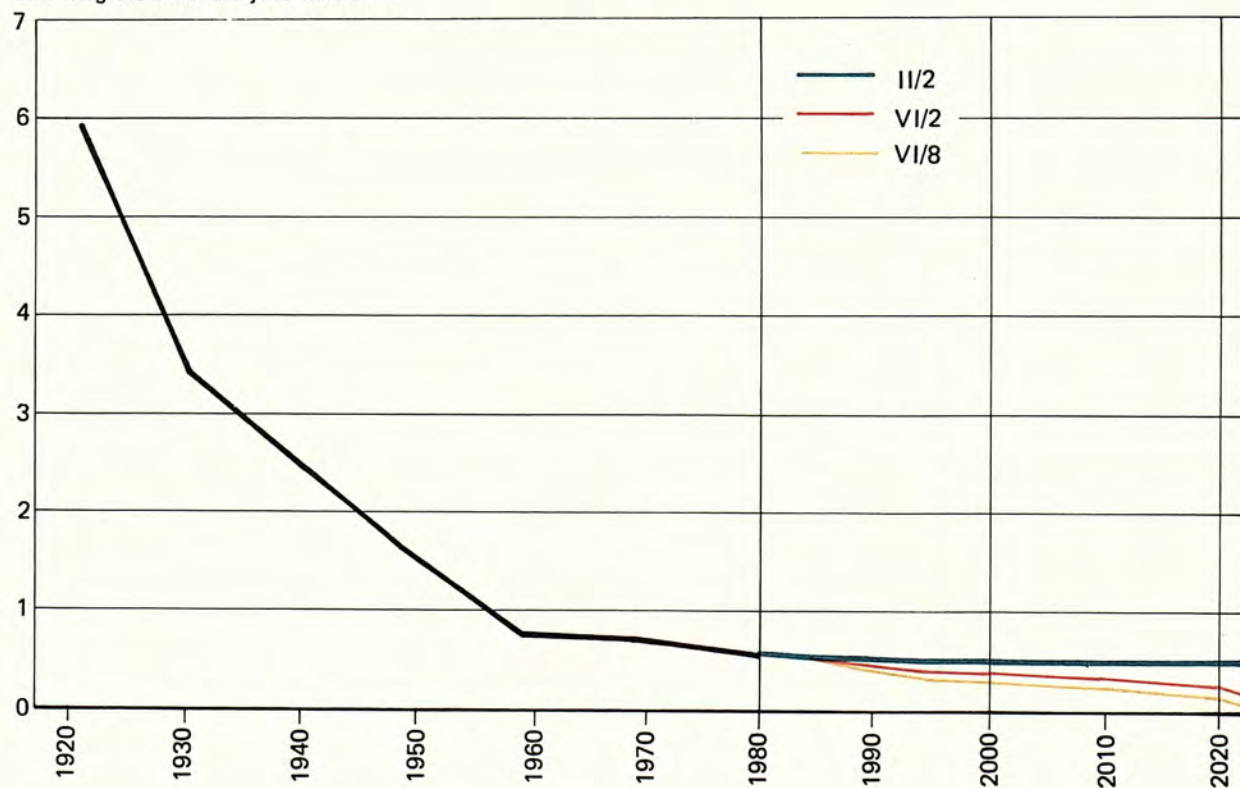

VII. c) A HALANDÓSÁG ALAKULÁSA KORCSOPORTONKÉNT

1920-2020
5-19 ÉVESEK

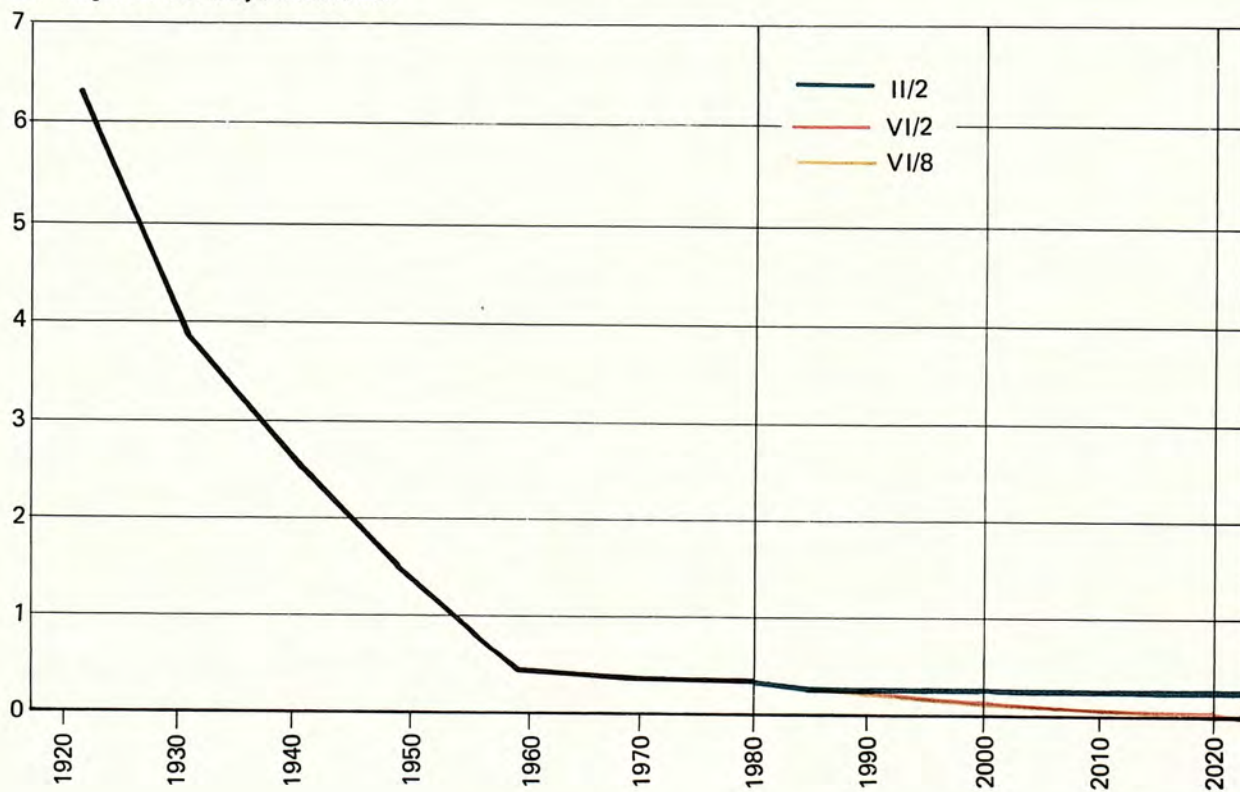
FÉRFI

Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

NŐ

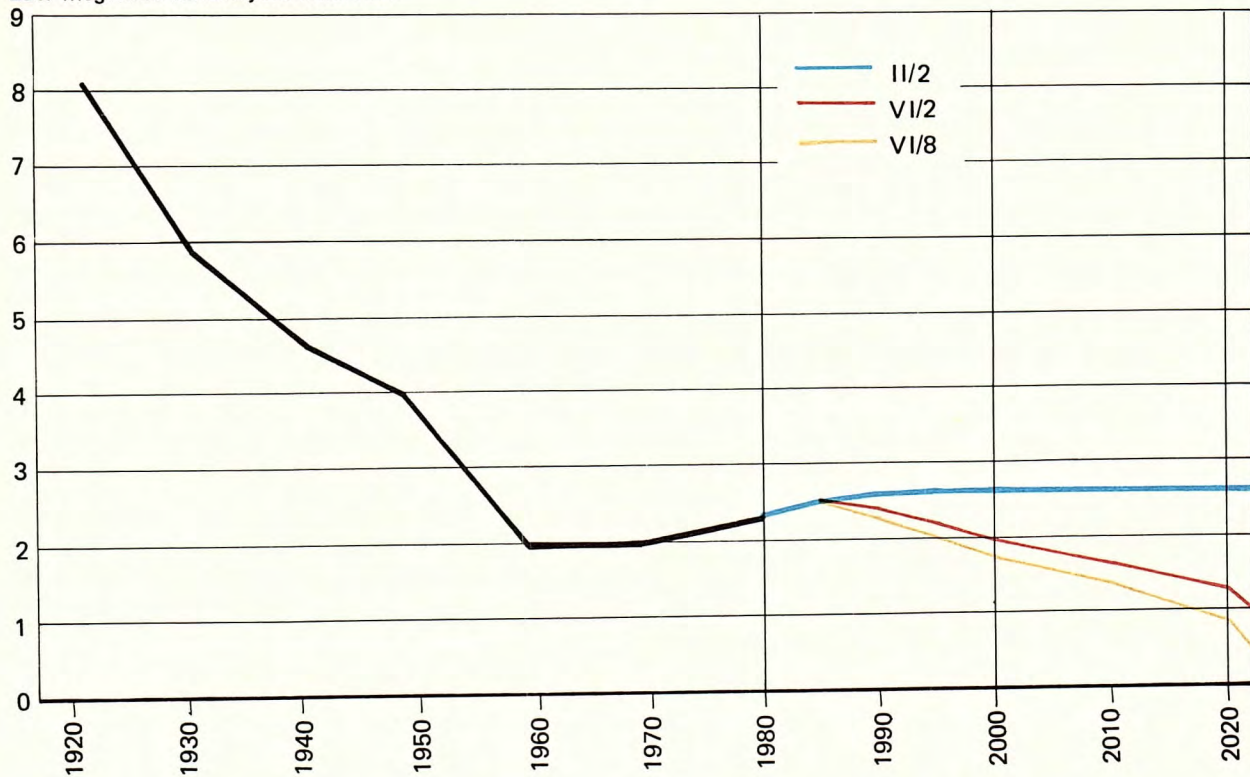
Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

VII. d) A HALANDÓSÁG ALAKULÁSA KORCSOPORTONKÉNT
1920-2020
20-39 ÉVESEK

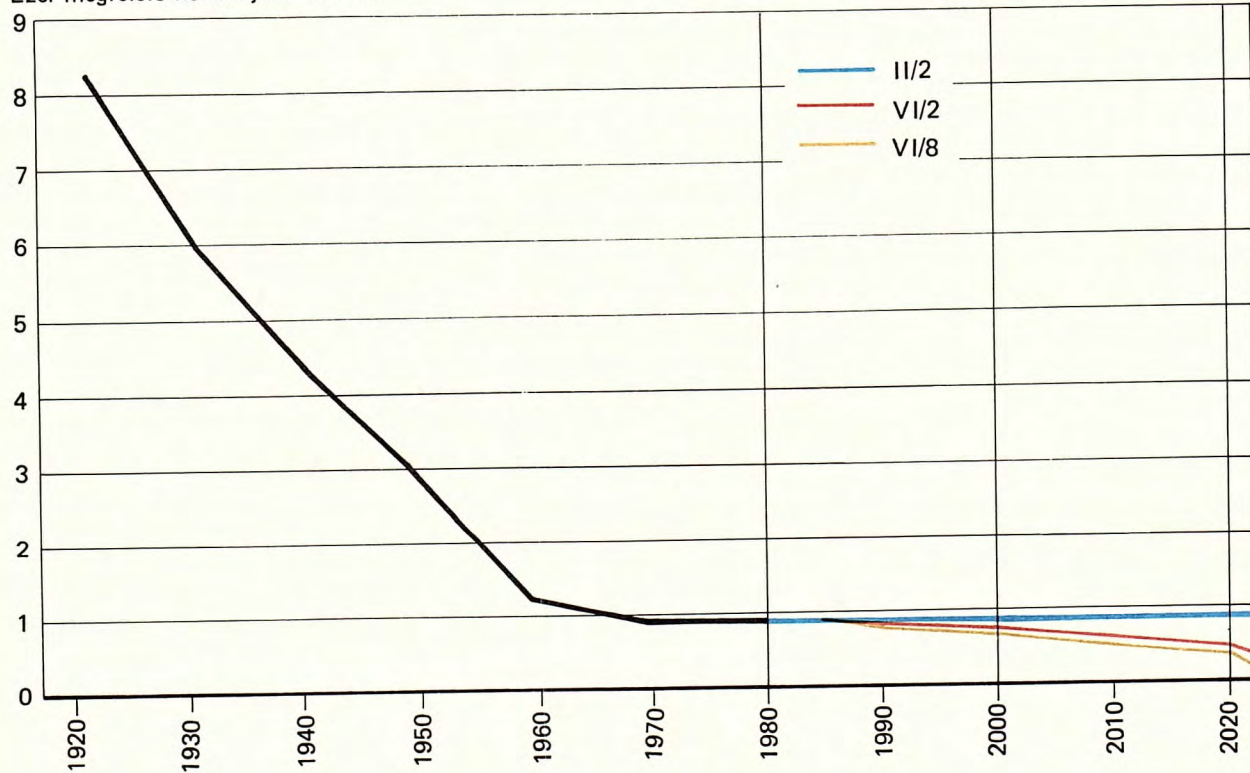
FÉRFI

Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

NŐ

Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

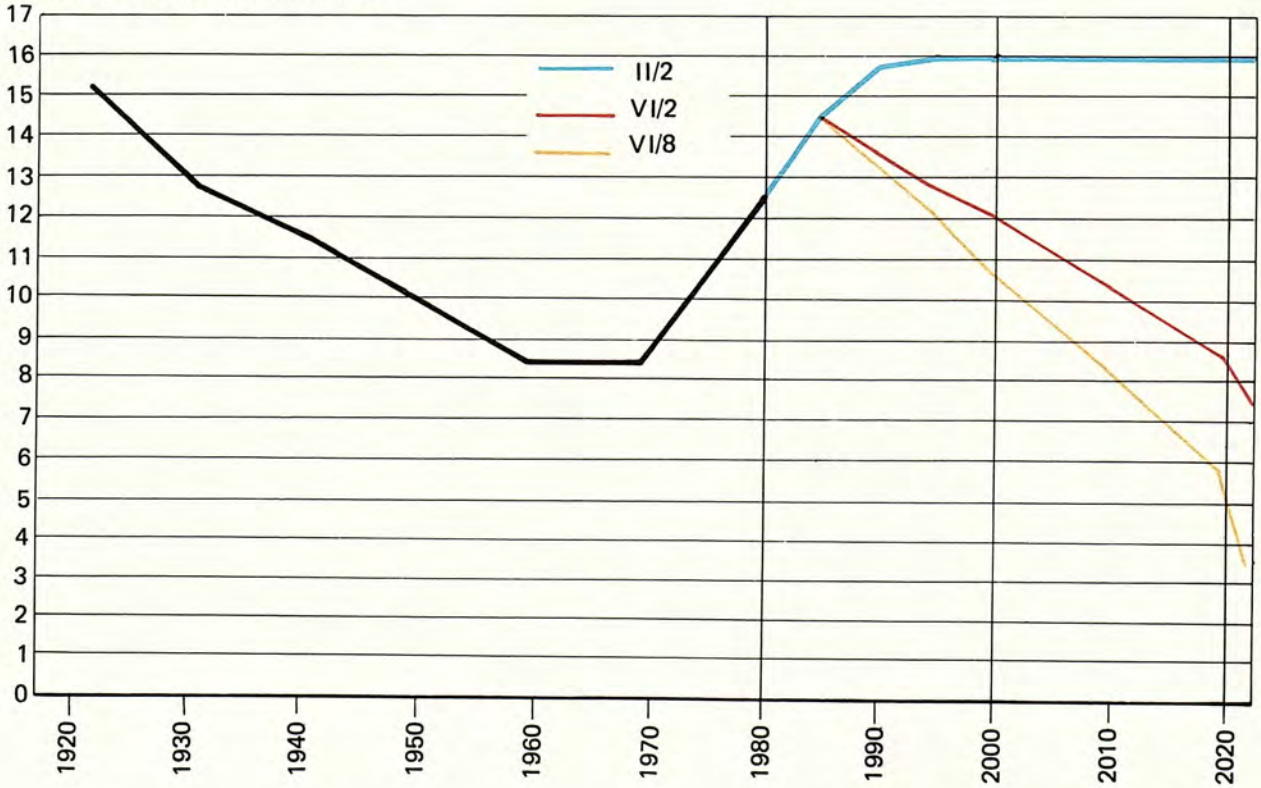
VII. e) A HALANDÓSÁG ALAKULÁSA KORCSOPORTONKÉNT

1920-2020

40-59 ÉVESEK

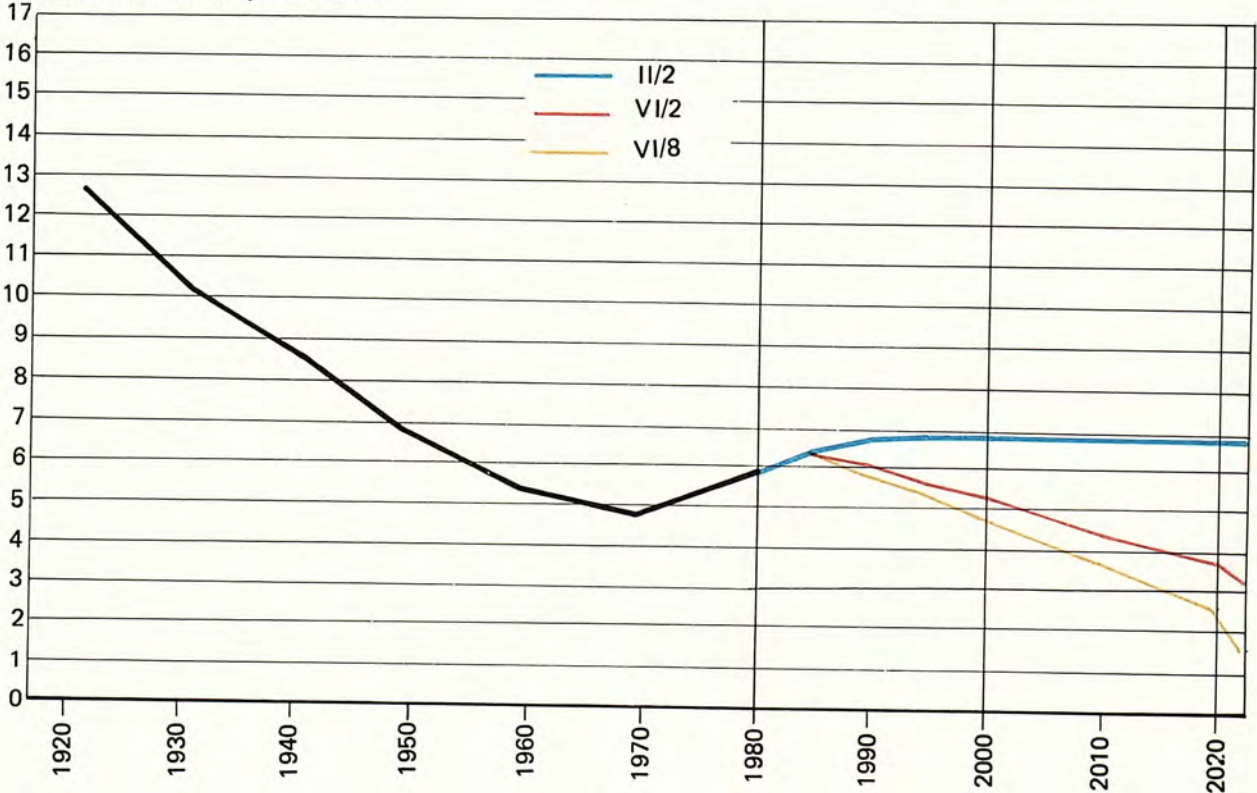
FÉRFI

Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

NŐ

Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

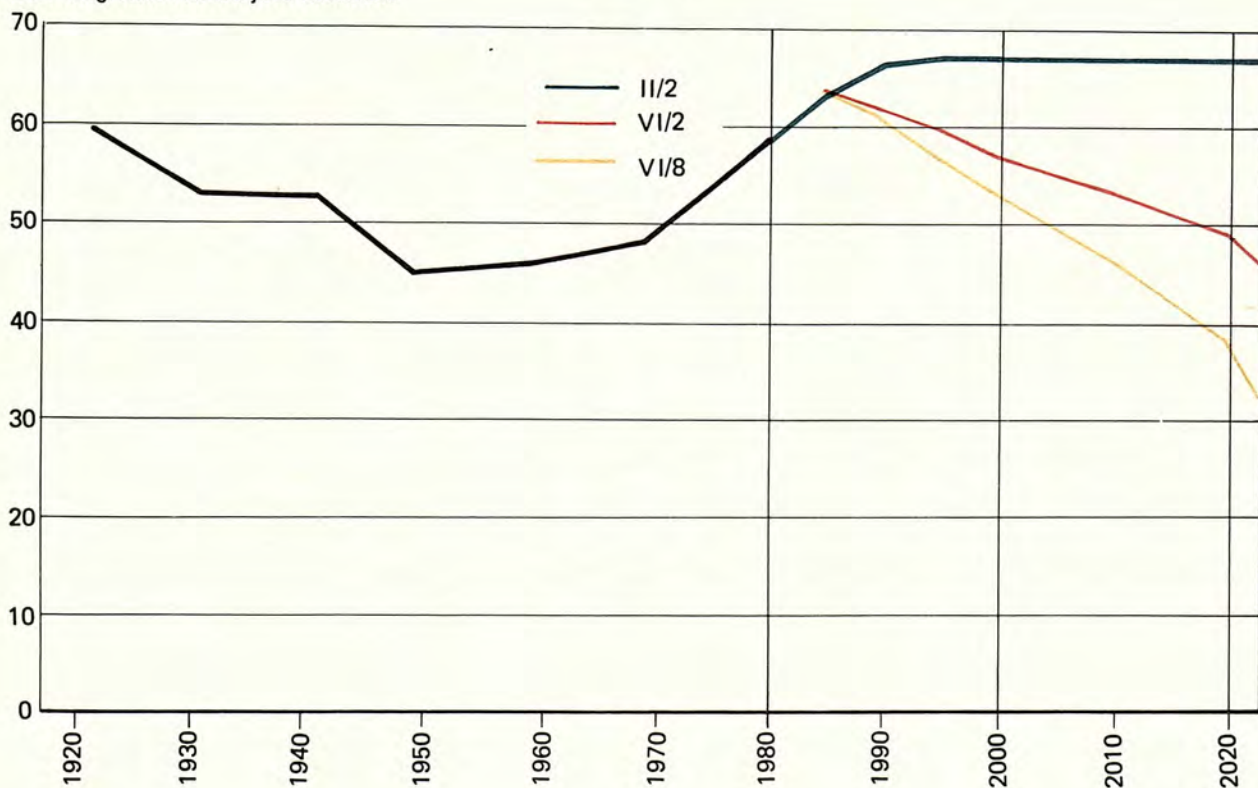

VII. f) A HALANDÓSÁG ALAKULÁSA KORCSOPORTONKÉNT

1920-2020
60-79 ÉVESEK

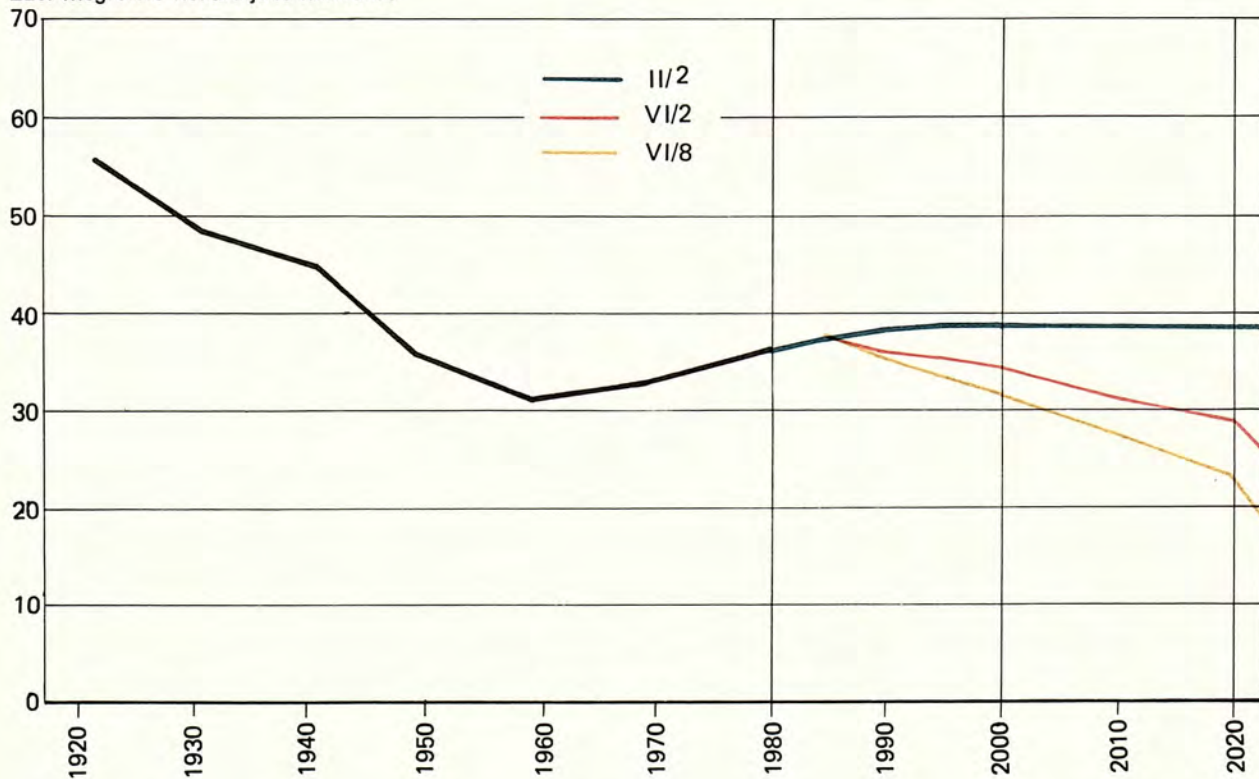
FÉRFI

Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

NŐ

Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

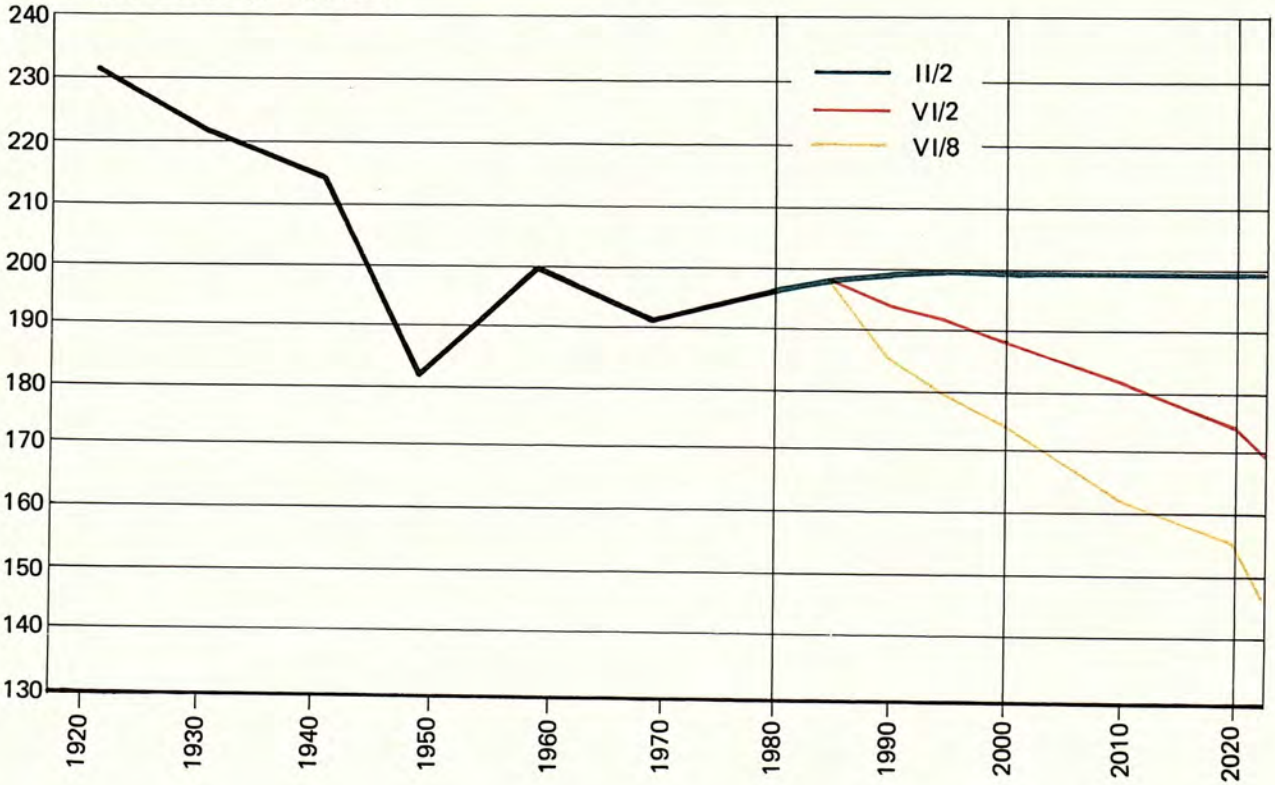

VII. g) A HALANDÓSÁG ALAKULÁSA KORCSOPORTONKÉNT

1920-2020
80-X ÉVESEK

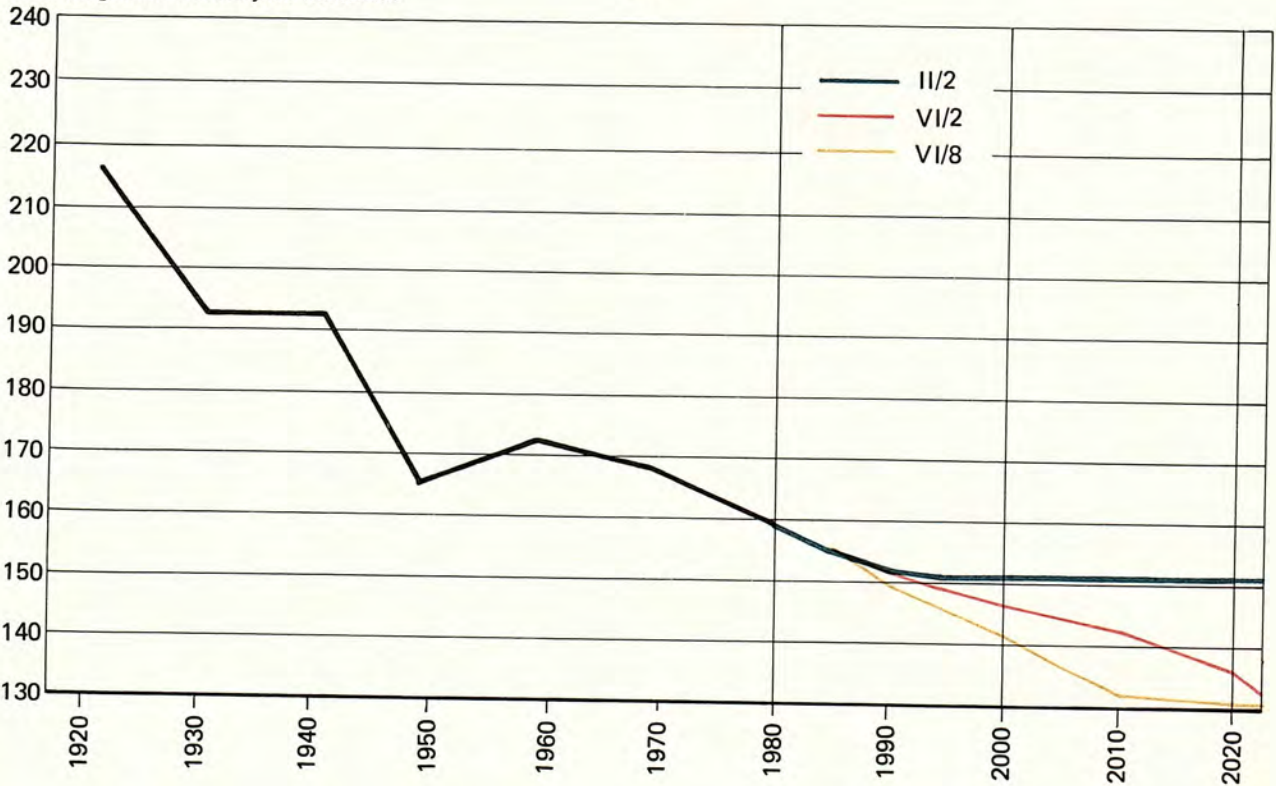
FÉRFI

Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

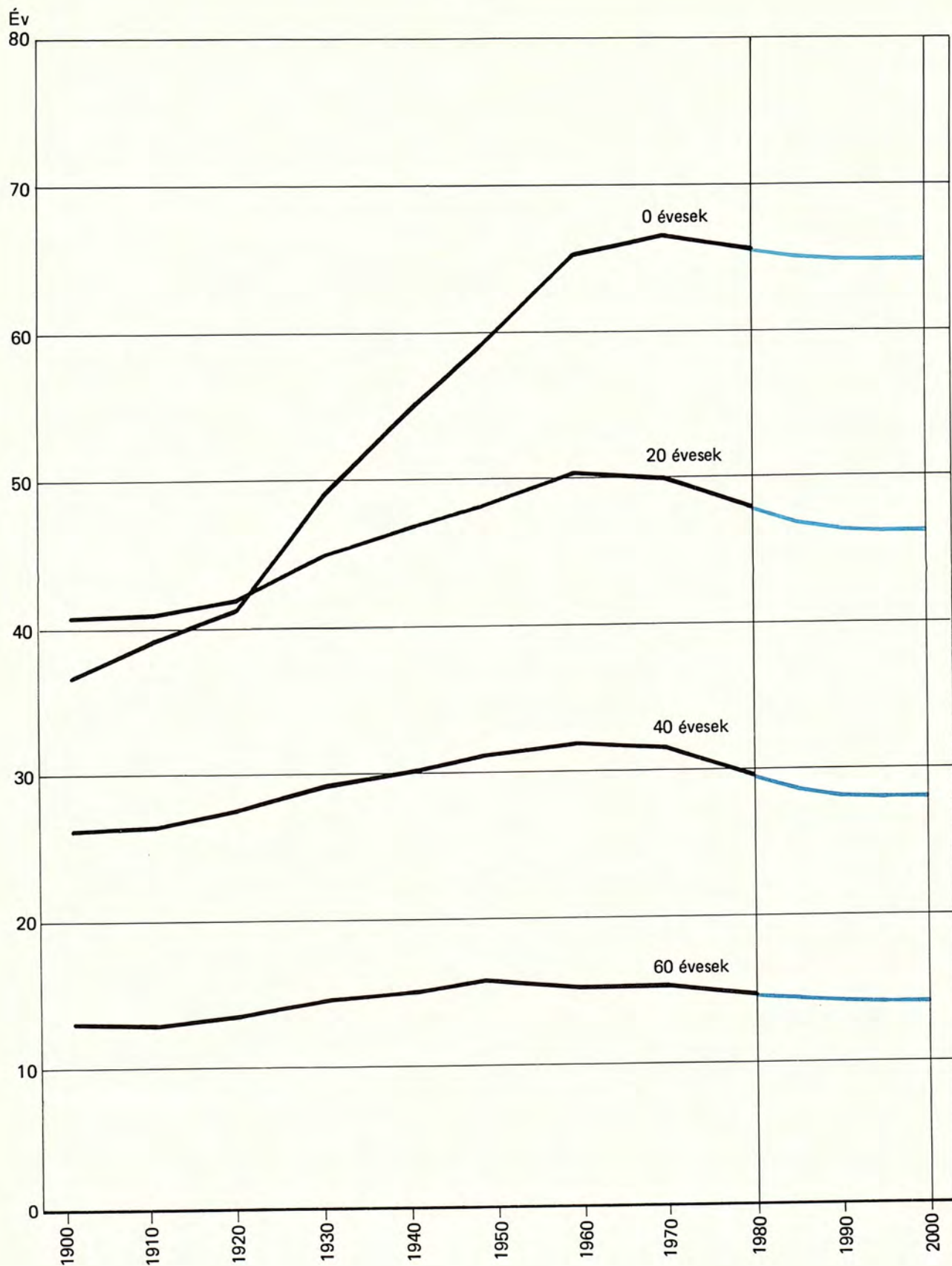
NŐ

Ezer megfelelő korúra jutó halálozás

VIII. a) A KÜLÖNBÖZŐ ÉLETKOROKBAN VÁRHATÓ ÁTLAGOS ÉLETTARTAMOK ALAKULÁSA 1900-2000

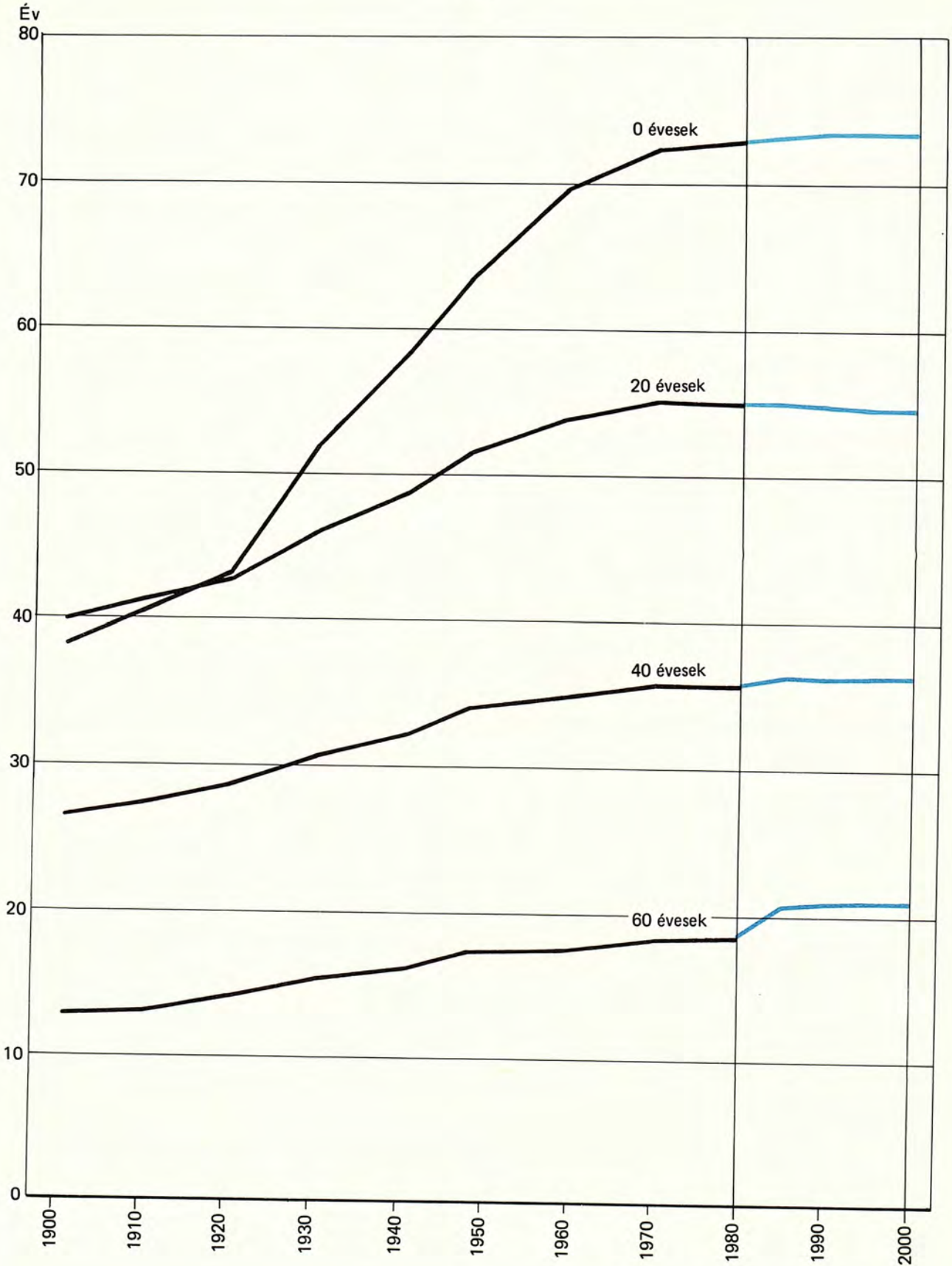
FÉRFI

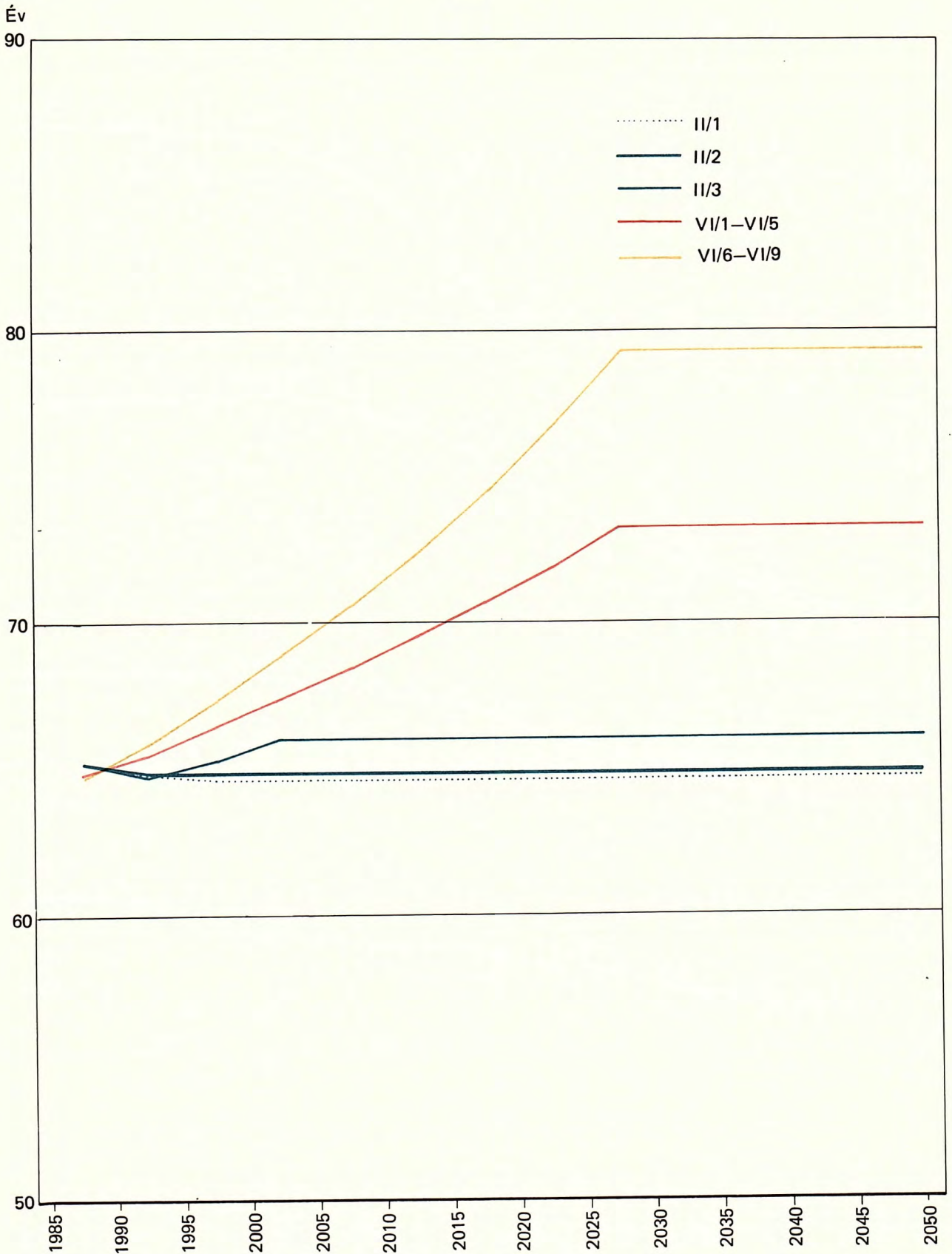

VIII. b) A KÜLÖNBÖZŐ ÉLETKOROKBAN VÁRHATÓ ÁTLAGOS ÉLETTARTAMOK ALAKULÁSA
1900-2000

NŐ

**IX. a) A SZÜLETÉSKOR VÁRHATÓ ÁTLAGOS ÉLETTARTAMOK ALAKULÁSA
1985–2050
FÉRFI**

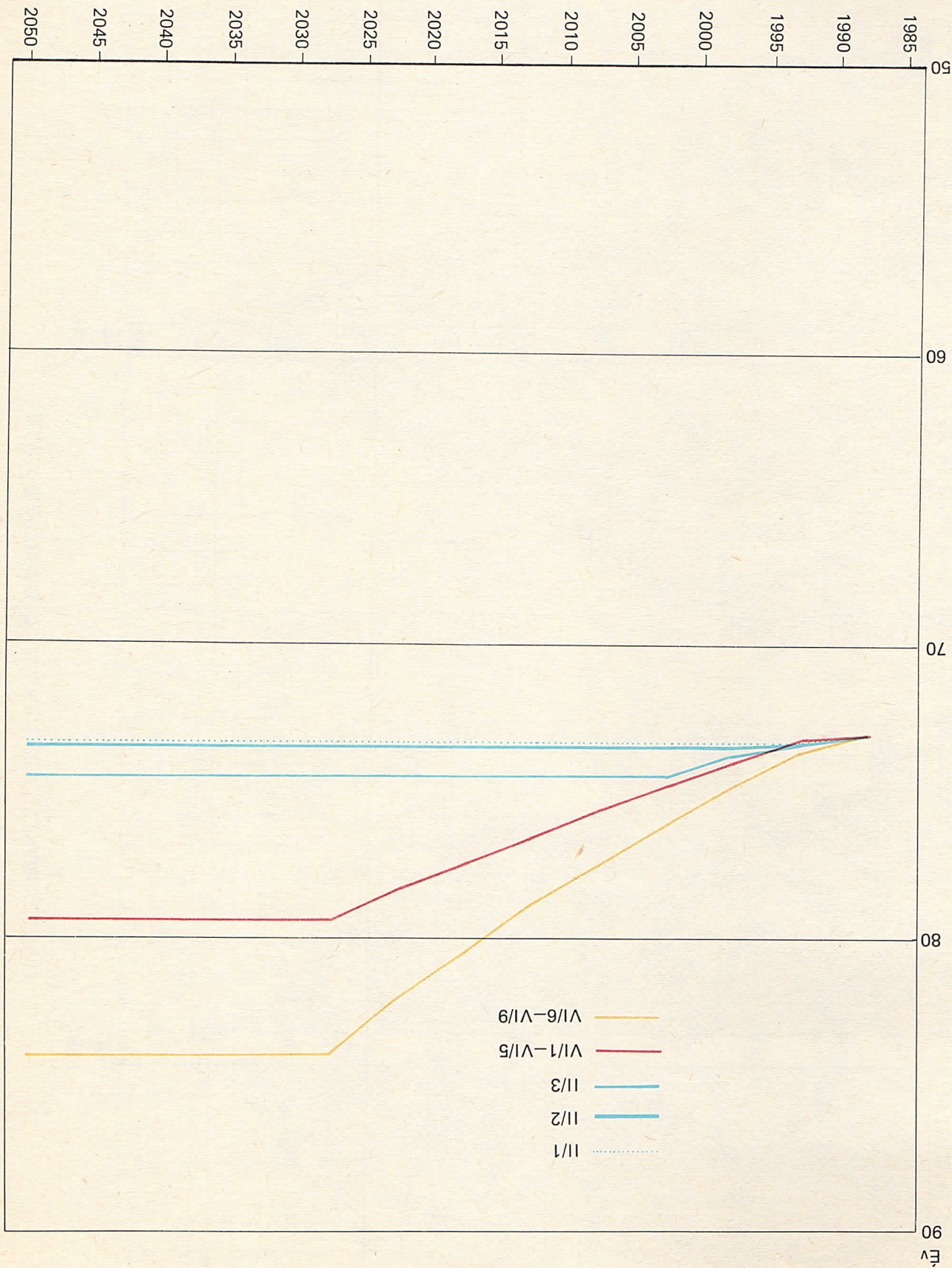

IX. b) A SZÜLETÉSKOR VÁRHATÓ ÁTLAGOS ÉLETTARTAMOK ALAKULÁSA

1985-2050

NŐ

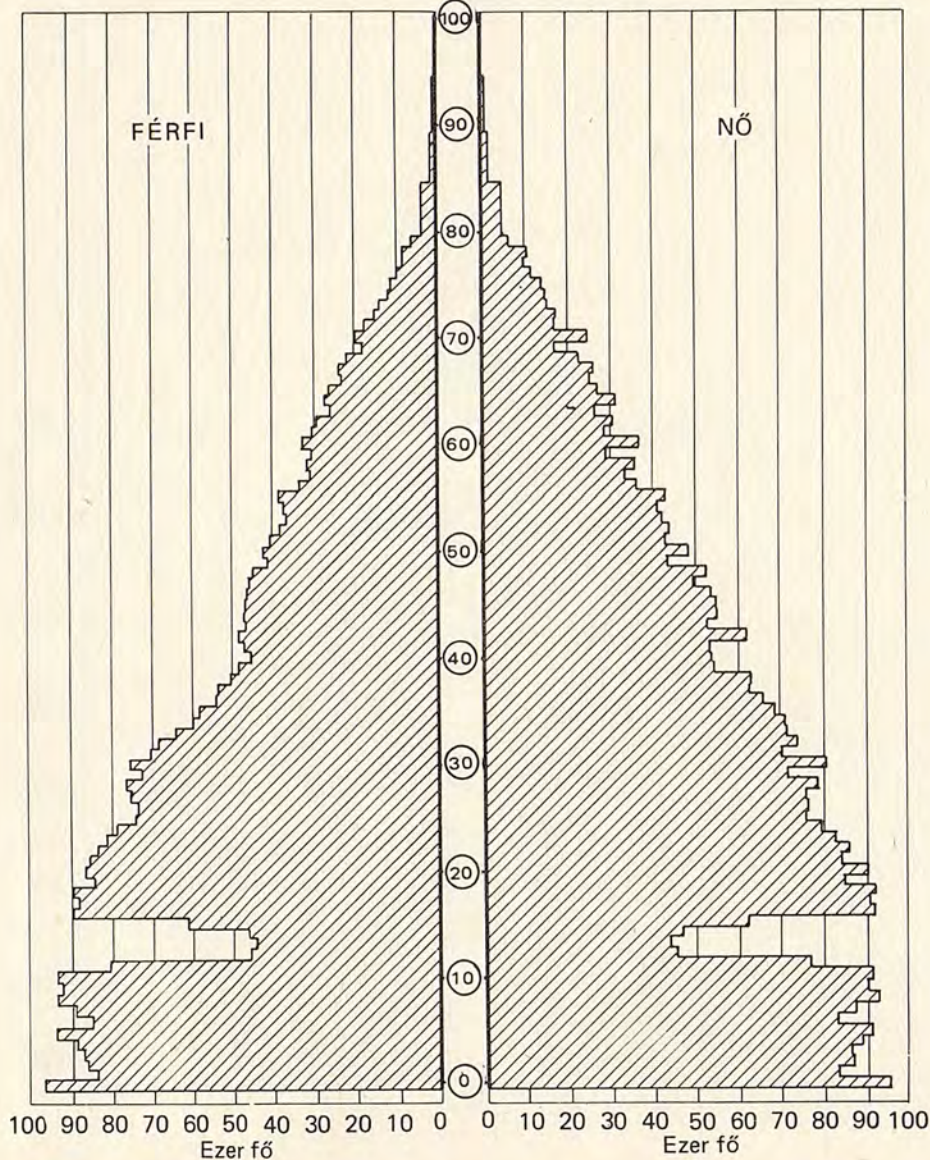

X. a) A NÉPESSÉG SZÁMA NEM ÉS ÉLETKOR SZERINT

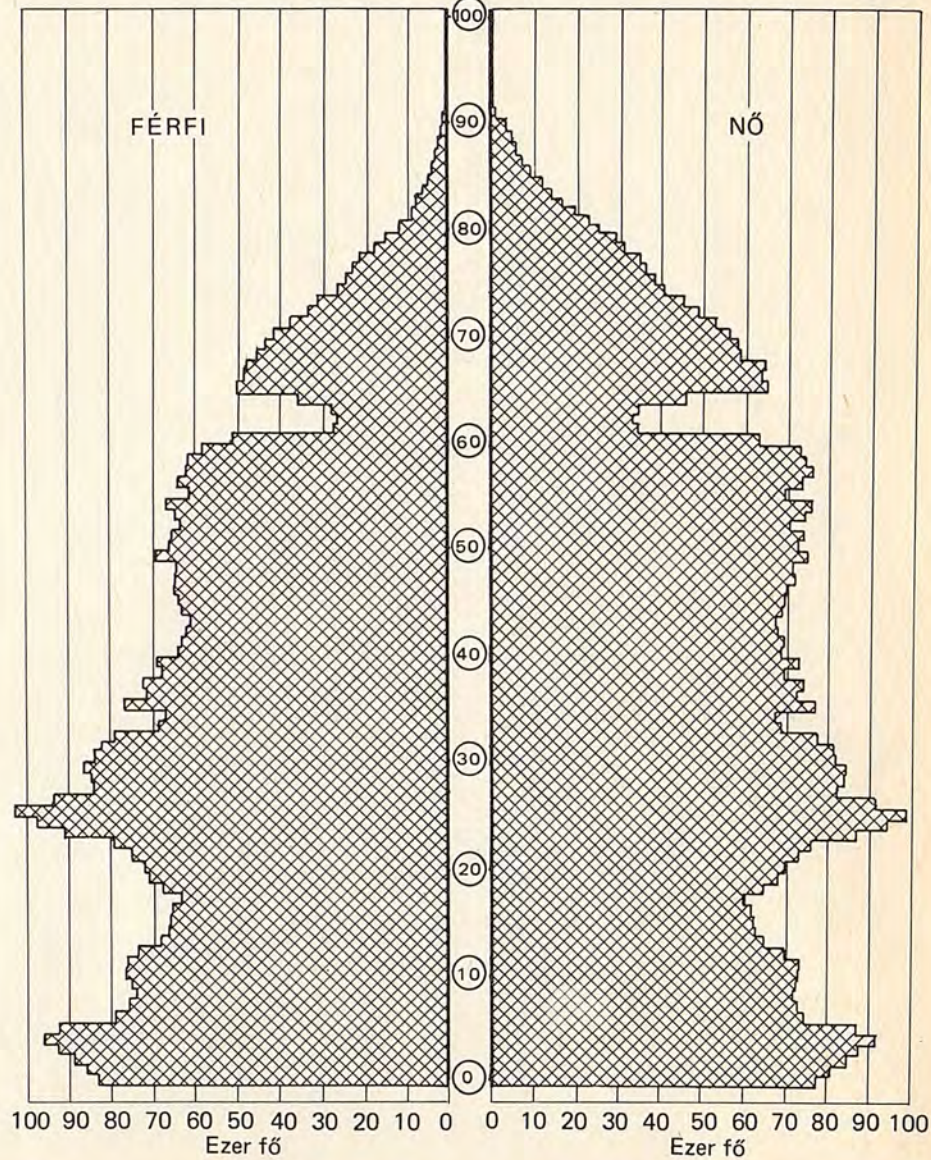
1930

éves

1980

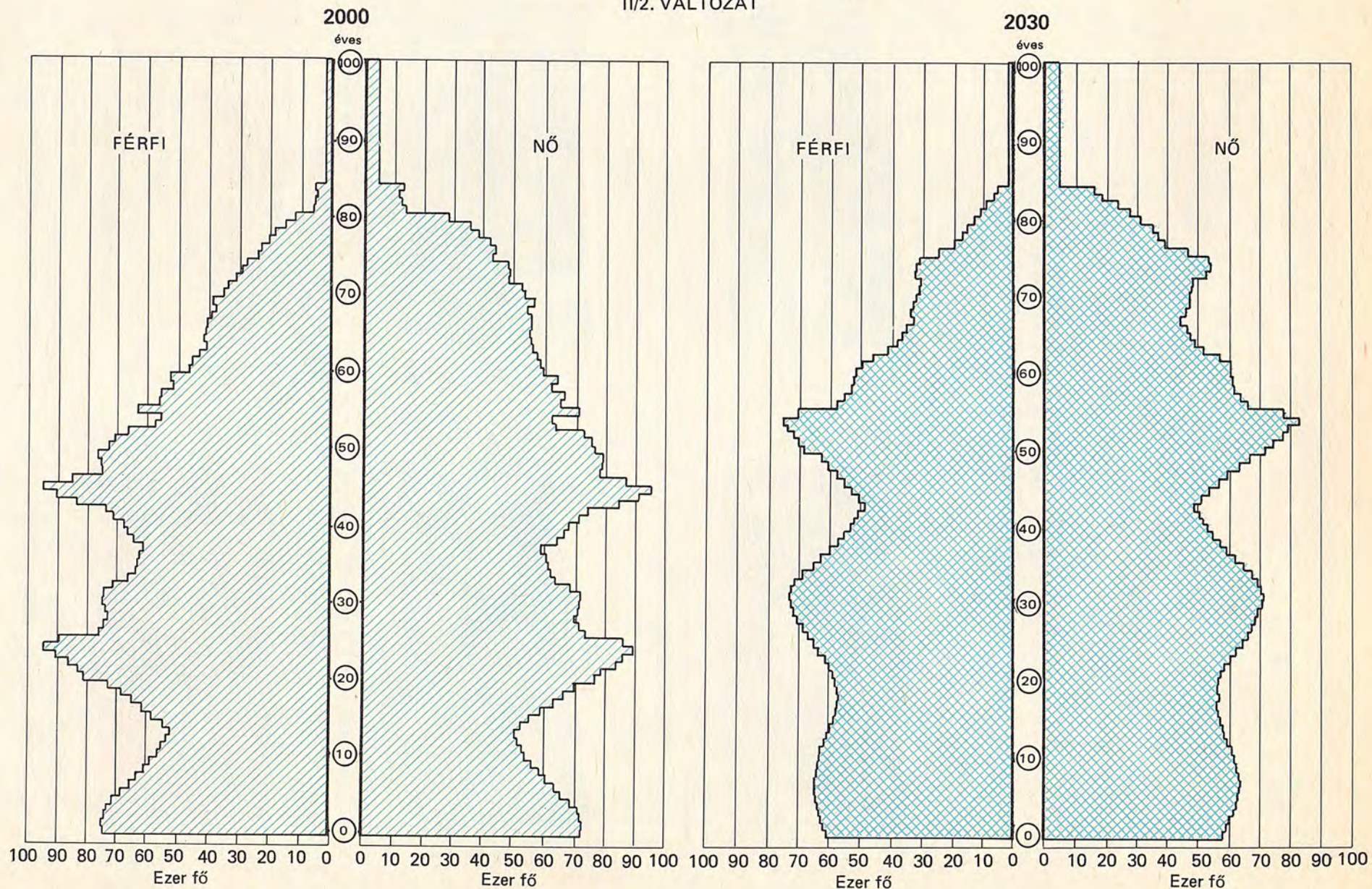
éves

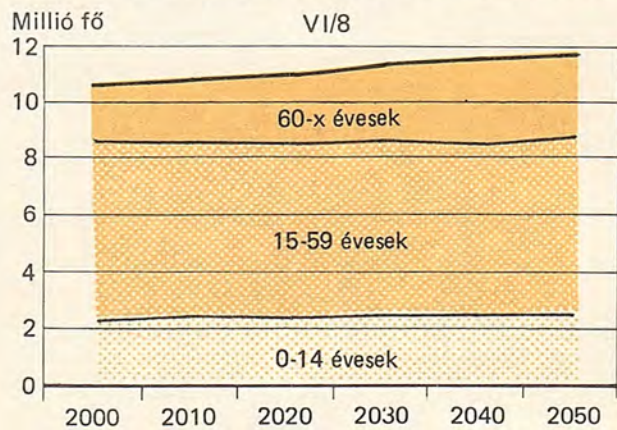
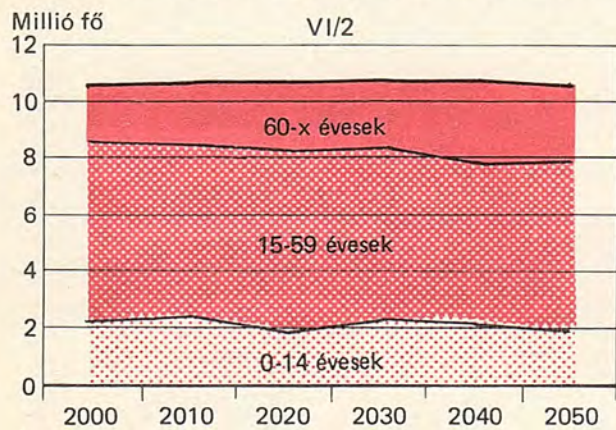
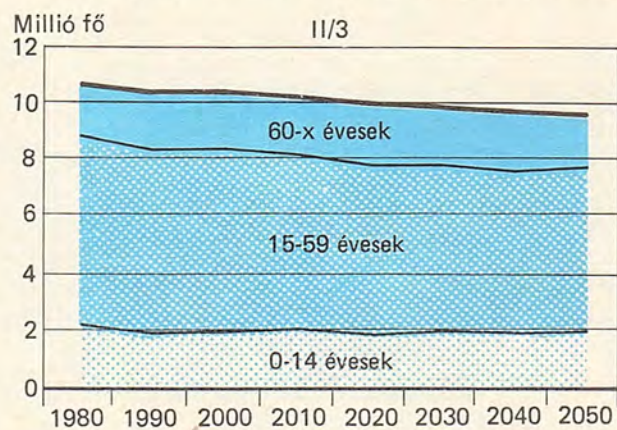
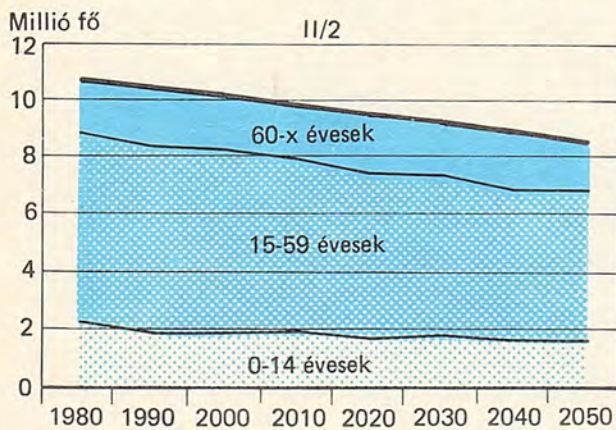
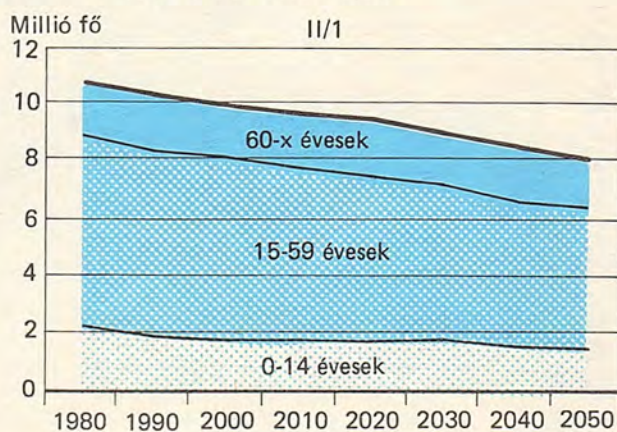
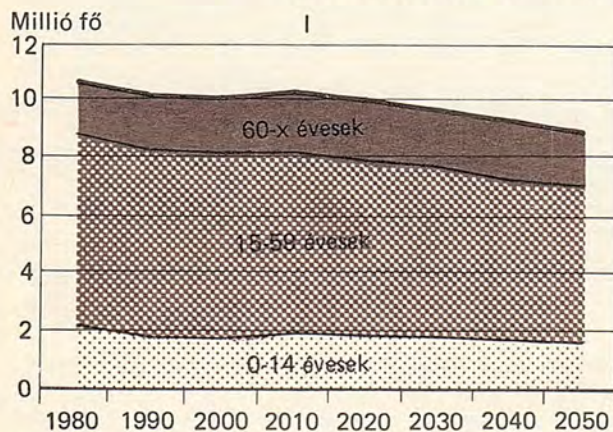
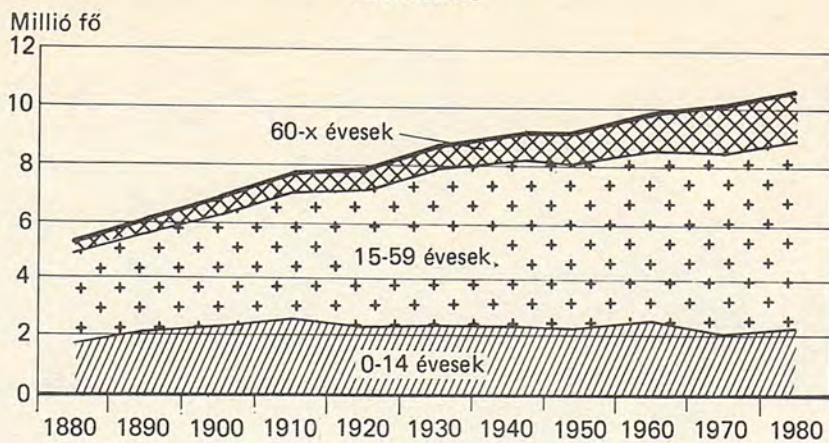
X. b) A NÉPESSÉG SZÁMA NEM ÉS ÉLETKOR SZERINT

II/2. VÁLTOZAT

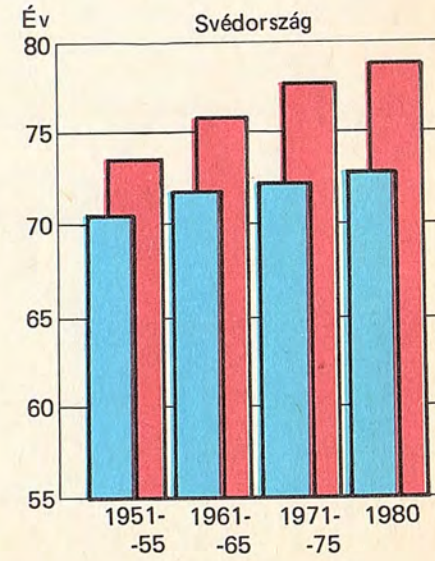
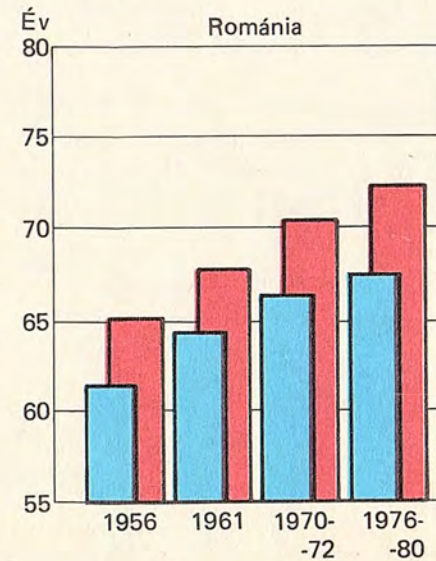
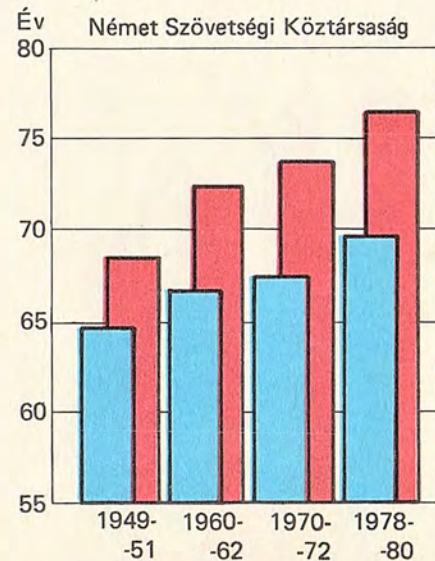
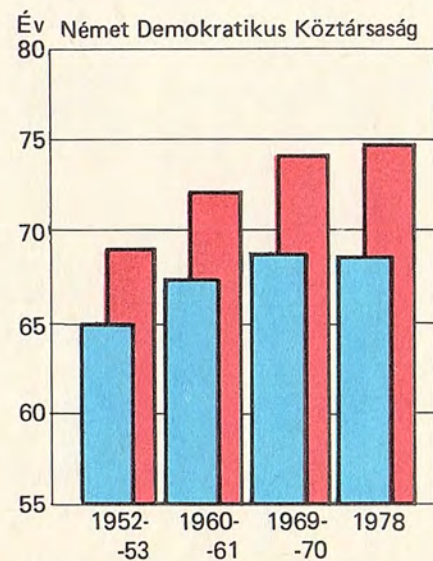
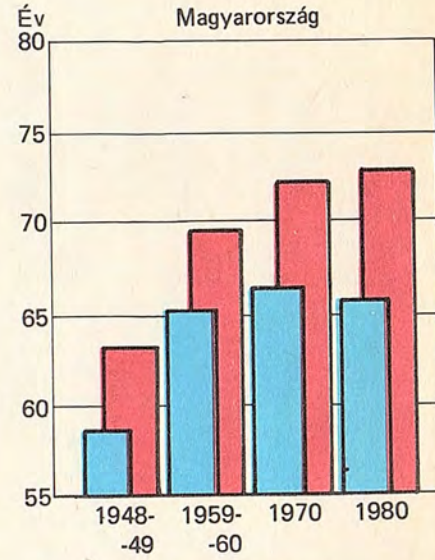
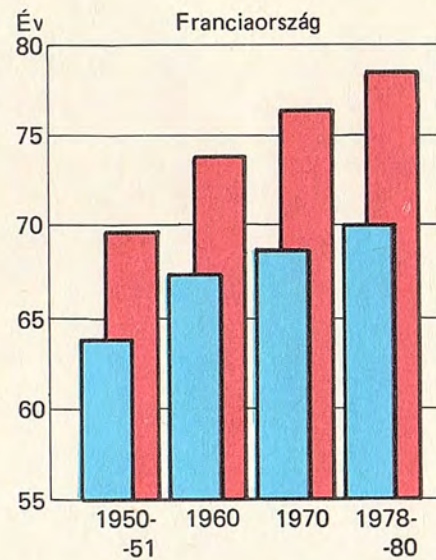
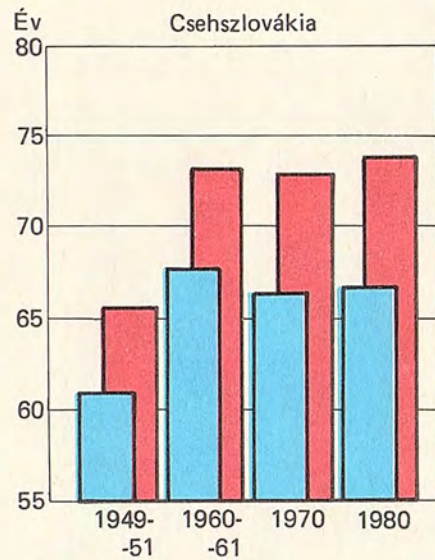
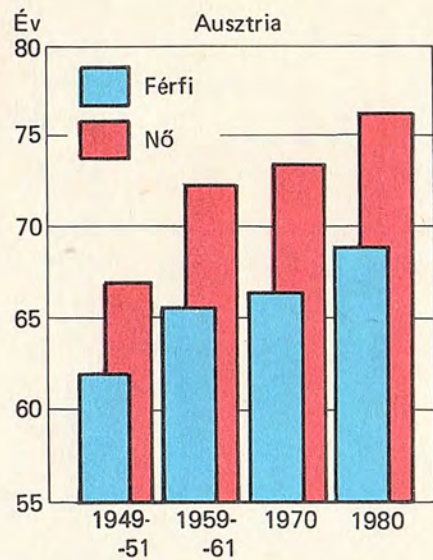
XI. A NÉPESSÉG SZÁMÁNAK ALAKULÁSA NAGY KORCSOPORTOK SZERINT 1880-2050

XII. A SZÜLETÉSKOR VÁRHATÓ ÁTLAGOS ÉLETTARTAMOK ALAKULÁSA NÉHÁNY EURÓPAI ORSZÁGBAN 1950-1980

85

IX. T Á B L Á Z A T O K

1.1 A népesség számának alakulása, 1881-2050

Ezer fő

Év	A népesség száma	Év	A népesség száma						
			I.	II/1.	II/2.	II/3.	VI/2.	VI/8.	
			változat						
1881	5 329,2	1985	10 669,9	10 590,4	10 590,4	10 590,4			
1891	6 009,4	1990	10 582,8	10 363,1	10 379,6	10 386,7	10 450,3	10 450,3	
1901	6 854,4	1995	10 517,1	10 207,9	10 259,8	10 301,6	10 407,9	10 444,1	
1911	7 612,1	2000	10 484,2	10 127,6	10 223,8	10 344,0	10 448,0	10 552,2	
1921	7 986,9								
1931	8 685,1	2005	10 416,2	9 992,6	10 129,8	10 337,4	10 475,8	10 662,9	
1941	9 316,1	2010	10 290,0	9 775,4	9 951,6	10 233,9	10 457,4	10 739,1	
1949	9 204,8	2015	10 142,7	9 540,3	9 761,8	10 098,7	10 441,3	10 830,3	
1960	9 961,0	2020	10 001,2	9 338,2	9 614,8	9 999,0	10 458,8	10 975,9	
1970	10 322,1	2025	9 854,4	9 146,6	9 482,7	9 941,2	10 499,2	11 170,1	
1980	10 709,5	2030	9 680,5	8 923,2	9 317,8	9 848,0	10 532,1	11 378,5	
		2035	9 485,9	8 672,1	9 125,5	9 725,1	10 512,3	11 514,4	
		2040	9 294,1	8 428,6	8 945,5	9 618,8	10 469,0	11 605,6	
		2045	9 193,0	8 214,6	8 800,4	9 554,4	10 437,4	11 701,1	
		2050	8 948,9	8 013,0	8 669,5	9 508,5	10 412,9	11 806,8	

1.2 Az elveszületések számának alakulása, 1881-2050

/ötéves átlagok/

Ezer fő

Évek	Évek	Élveszületések száma ¹	Az elveszületések száma				
			I.	II/1.	II/2.	II/3.	VI/2.

1881-1885	246,3	1981-1985	139,3	125,0	125,0	125,0		
1886-1890	255,3	1986-1990	132,7	108,8	111,5	113,6	125,8	125,8
1891-1895	257,1	1991-1995	137,7	125,5	131,1	136,3	138,7	142,1
1896-1900	262,4	1996-2000	145,0	140,2	147,8	155,4	150,2	157,2
1901-1905	260,4							
1906-1910	265,0	2001-2005	138,8	129,3	136,4	143,3	143,8	151,2
1911-1915	251,0	2006-2010	129,1	112,8	119,9	126,8	133,9	141,6
1916-1920	172,2	2011-2015	125,2	129,7	116,8	125,7	131,4	139,7
1921-1925	240,1	2016-2020	126,6	135,5	124,7	136,4	135,5	145,7
1926-1930	221,6	2021-2025	126,8	115,6	128,0	141,2	138,9	151,7
1931-1935	198,0	2026-2030	122,8	109,7	122,1	135,5	137,4	152,1
1936-1940	188,4	2031-2035	117,9	102,5	115,2	129,0	134,2	149,8
1941-1945	181,5	2036-2040	115,4	100,1	114,0	129,5	132,8	149,4
1946-1950	186,9	2041-2045	114,7	100,6	116,2	133,6	133,8	152,1
1951-1955	203,4	2046-2050	113,2	99,5	115,9	134,6	134,8	155,3
1956-1960	163,2							
1961-1965	133,6							
1966-1970	149,6							
1971-1975	168,1							
1976-1980	168,0							

¹Magyarországot ma területén, 1918-ig részben becsült adatok alapján.

1.3 A halálozások számának alakulása, 1881-2050
/ötéves átlagok/

Ezer fő

Évek átlaga	Halá- lozások száma ²	Évek átlaga	Halálozások száma						
			I.	II/1.	II/2.	II/3.	VI/2.	VI/8.	
			változat						
1881-1885	183,2	1981-1985	147,9	149,5	149,5	149,5			
1886-1890	189,1	1986-1990	150,1	154,3	153,7	154,4	153,8	153,8	
1891-1895	196,6	1991-1995	150,9	156,6	155,0	153,4	147,2	143,3	
1896-1900	176,4	1996-2000	151,6	156,4	150,1	146,9	142,2	135,6	
1901-1905	180,3								
1906-1910	177,7	2001-2005	152,1	155,6	154,5	146,9	138,3	129,1	
1911-1915	179,3	2006-2010	154,3	156,3	155,5	150,5	137,6	126,4	
1916-1920	171,6	2011-2015	154,6	155,2	154,8	151,6	134,7	121,5	
1921-1925	162,5	2016-2020	154,9	154,0	154,1	151,9	132,0	116,6	
1926-1930	144,9	2021-2025	156,2	154,0	154,4	152,7	130,8	112,8	
1931-1935	139,6	2026-2030	157,6	145,8	155,1	154,1	130,9	110,4	
1936-1940	128,9	2031-2035	156,8	152,7	153,7	153,6	138,1	122,6	
1941-1945	152,9	2036-2040	153,8	148,8	150,1	150,8	141,5	131,2	
1946-1950	114,3	2041-2045	149,7	141,7	145,2	146,5	140,1	133,0	
1951-1955	106,8	2046-2050	147,3	139,8	142,1	143,7	139,7	134,1	
1956-1960	102,2								
1961-1965	102,7								
1966-1970	112,7								
1971-1975	124,5								
1976-1980	137,3								

² Magyarország mai területén, 1918-ig részben becült adatok alapján.

1.4 A természetes szaporodás alakulása, 1881-2050
/ötéves átlagok/

Ezer fő

Évek átlaga	Természetes szaporodás ³	Évek átlaga	A természetes szaporodás					
			I.	II/1.	II/2.	II/3.	VI/2.	VI/8.
			változat					
1881-1885	63,1	1981-1985	- 8,6	-24,4	-24,4	-24,4		
1886-1890	66,2	1986-1990	-17,4	-45,6	-42,2	-40,8	- 28,0	-28,0
1891-1895	60,4	1991-1995	-13,1	-31,1	-24,0	-17,1	- 8,5	- 1,2
1896-1900	86,0	1996-2000	- 6,6	-16,1	- 7,2	8,4	8,0	21,6
1901-1905	80,1							
1906-1910	87,3	2001-2005	-13,3	-26,3	-18,1	- 3,6	5,5	22,1
1911-1915	71,7	2006-2010	-25,2	-43,4	-35,6	-23,7	- 3,7	15,2
1916-1920	0,6	2011-2015	-29,5	-47,0	-38,0	-25,9	- 3,3	18,2
1921-1925	77,6	2016-2020	-28,3	-40,4	-29,4	-15,5	3,5	29,1
1926-1930	76,7	2021-2025	-29,4	-38,3	-26,4	-11,6	8,1	38,9
1931-1935	58,4	2026-2030	-34,8	-44,7	-33,0	-18,7	6,5	41,7
1936-1940	53,6	2031-2035	-38,9	-50,2	-38,5	-24,6	- 3,9	27,2
1941-1945	28,6	2036-2040	-38,4	-48,7	-36,0	-21,3	- 8,7	18,2
1946-1950	72,6	2041-2045	-35,0	-34,0	-29,0	-12,9	- 6,3	19,1
1951-1955	96,6	2046-2050	-34,1	-40,3	-26,2	- 9,2	- 4,9	21,2
1956-1960	61,0							
1961-1965	30,9							
1966-1970	36,8							
1971-1975	43,7							
1976-1980	30,7							

³Magyarország mai területén, 1918-ig részben becsült adatok alapján.

1.5 A nyers élveszületési arányszámok alakulása, 1881-2050
/ötéves átlagok/

Évek átlaga	Az 1000 lakosra jutó él- veszüle- tések száma ⁴	Évek átlaga	Az 1000 lakosra jutó élveszületések száma					
			I.	II/1.	II/2.	II/3.	VI/2.	VI/8.
			változat					
1881-1885	45,0	1981-1985	13,0	11,7	11,7	11,7		
1886-1890	43,7	1986-1990	12,5	10,4	10,7	10,9		
1891-1895	41,7	1991-1995	13,1	12,2	12,7	13,2	13,3	13,6
1896-1900	39,9	1996-2000	13,8	13,8	12,4	15,1	14,4	15,0
1901-1905	36,9							
1906-1910	35,8	2001-2005	13,3	12,9	13,4	13,9	13,7	14,3
1911-1915	32,1	2006-2010	12,5	11,4	12,0	12,3	12,8	13,2
1916-1920	21,8	2011-2015	12,3	13,5	11,9	12,4	12,6	13,0
1921-1925	29,4	2016-2020	12,6	14,4	12,9	13,6	13,0	13,4
1926-1930	26,0	2021-2025	12,8	12,5	13,4	14,2	13,3	13,7
1931-1935	22,4	2026-2030	12,6	12,2	13,0	13,7	13,1	13,5
1936-1940	19,9	2031-2035	12,3	11,6	12,5	13,2	12,7	13,1
1941-1945	19,4	2036-2040	12,3	11,7	12,7	13,4	12,7	12,9
1946-1950	20,4	2041-2045	12,5	12,1	13,1	14,0	12,8	13,1
1951-1955	21,2	2046-2050	12,6	12,3	13,3	14,1	12,9	13,2
1956-1960	16,5							
1961-1965	13,2							
1966-1970	14,6							
1971-1975	16,1							
1976-1980	15,8							

⁴Magyarország mai területén, 1918-ig részben becsült adatok alapján.

1.6 A nyers halálozási arányszámok alakulása, 1881-2050

/ötéves átlagok/

Évek átlaga	Az 1000 főre jutó meghaltak száma	Évek átlaga	Az 1000 főre jutó meghaltak száma					
			I.	II/1.	II/2.	II/3.	VI/2.	VI/8.
			változat					
1881-1885	33,5	1981-1985	13,8	14,0	14,0	14,0		
1886-1890	32,4	1986-1990	14,1	14,8	14,7	14,8		
1891-1895	31,9	1991-1995	14,3	15,3	15,1	14,9	14,1	13,7
1896-1900	26,8	1996-2000	14,4	15,4	16,7	14,2	13,6	12,9
1901-1905	25,6							
1906-1910	24,0	2001-2005	14,6	15,5	15,2	14,2	13,2	12,2
1911-1915	22,9	2006-2010	14,9	15,8	15,5	14,6	13,1	11,8
1916-1920	21,7	2011-2015	15,1	16,1	15,7	14,9	12,9	11,3
1921-1925	19,9	2016-2020	15,4	16,4	15,9	15,2	12,6	10,7
1926-1930	17,0	2021-2025	15,8	16,7	16,2	15,3	12,5	10,2
1931-1935	15,8	2026-2030	16,2	16,2	16,5	15,6	12,4	9,8
1936-1940	14,1	2031-2035	16,4	17,3	16,7	15,7	13,1	10,7
1941-1945	16,4	2036-2040	16,4	17,5	16,6	15,6	13,5	11,3
1946-1950	12,5	2041-2045	16,3	17,1	16,4	15,3	13,4	11,4
1951-1955	11,1	2046-2050	16,3	17,3	16,3	15,1	13,4	11,4
1956-1960	10,3							
1961-1965	10,2							
1966-1970	11,0							
1971-1975	11,9							
1976-1980	12,9							

1.7 A férfiak nyers halálózási arányszámának alakulása, 1920-2050 /ötéves átlagok/

Évek	Az 1000 férfira jutó férfiak meghalt férfiak száma	Évek					Átlaga
		I.	II/1.	II/2.	II/3.	VI/2.	
1920-1921	22,5	15,0	15,7	15,7	15,7	15,7	15,7
1930-1931	16,9	15,0	16,5	16,2	16,5	16,5	16,5
1940-1941	14,6	15,1	16,7	16,3	16,9	15,0	14,6
1948-1949	12,5	15,2	16,8	16,4	15,2	14,4	13,6
1959-1960	10,9						
1969-1970	12,3	15,4	16,8	16,4	15,5	13,8	12,7
1979-1980	14,3	15,7	17,0	16,6	15,8	13,6	12,0
2001-2005		15,4	16,8	16,4	15,5	13,8	12,7
2006-2010		15,7	17,0	16,6	15,8	13,6	12,0
2011-2015		16,0	17,3	16,8	16,0	13,2	11,3
2016-2020		16,4	17,7	17,1	16,2	12,9	10,7
2021-2025		16,9	18,1	17,5	16,5	12,7	10,1
2026-2030		17,2	18,5	17,7	16,7	12,6	9,6
2031-2035		17,3	18,4	17,6	16,6	13,3	10,6
2036-2040		17,3	18,3	17,5	16,3	13,6	11,2
2041-2045		17,3	18,3	17,3	16,1	13,7	11,4
2046-2050		17,5	18,5	17,4	16,1	13,9	11,6

1.8. A nők nyers halálozási arányszámának alakulása, 1920-2050.
/ötéves átlagok/

Évek átlaga	Az 1000 nőre jutó meghalt nők száma	Évek átlaga	Az 1000 nőre jutó meghalt nők száma					
			I.	II/1.	II/2.	II/3.	VI/2.	VI/3.
			változat					
1920-1921	20,1	1981-1985	13,2	13,1	13,1	13,1		
1930-1931	15,2	1986-1990	13,6	13,7	13,7	13,7		
1940-1941	13,5	1991-1995	13,9	14,3	14,2	13,6	13,3	12,3
1948-1949	12,9	1996-2000	14,0	14,4	14,3	13,1	13,0	12,3
1959-1960	9,7							
1969-1970	10,7	2001-2005	14,2	14,6	14,4	13,5	12,6	11,7
1979-1980	12,1	2006-2010	14,5	15,1	14,8	14,1	12,8	11,6
		2011-2015	14,6	15,3	15,0	14,3	12,6	11,2
		2016-2020	14,8	15,5	15,1	14,4	12,4	10,7
		2021-2025	15,2	15,9	15,4	14,6	12,3	10,3
		2026-2030	15,6	16,3	15,8	14,9	12,3	10,0
		2031-2035	15,8	16,7	16,0	15,1	13,0	10,9
		2036-2040	15,7	16,7	15,9	15,0	13,3	11,5
		2041-2045	15,4	16,3	15,5	14,5	13,1	11,4
		2046-2050	15,6	16,4	15,5	14,3	13,0	11,3

1.9 A természetes szaporodási arány alakulása, 1881-2050
/ötéves átlagok/

Évek átlaga	Az 1000 főre jutó természetes szaporodás	Évek átlaga	Az 1000 főre jutó természetes szaporodás					
			I.	II/1.	II/2.	II/3.	VI/2.	VI/8.
			változat					
1881-1885	11,5	1981-1985	- 0,8	- 2,3	- 2,3	- 2,3		
1886-1890	11,3	1986-1990	- 1,6	- 4,4	- 4,0	- 3,9		
1891-1895	9,8	1991-1995	- 1,2	- 3,1	- 2,4	- 1,7	- 0,8	- 0,1
1896-1900	13,1	1996-2000	- 0,6	- 1,6	- 4,3	0,9	- 0,8	2,1
1901-1905	11,3							
1906-1910	11,8	2001-2005	- 1,3	- 2,6	- 1,8	- 0,3	0,5	2,1
1911-1915	9,2	2006-2010	- 2,4	- 4,4	- 3,5	- 2,3	- 0,3	1,4
1916-1920	0,1	2011-2015	- 2,8	- 2,6	- 3,8	- 2,5	- 0,3	1,7
1921-1925	9,5	2016-2020	- 2,8	- 2,0	- 3,0	- 1,6	0,4	2,7
1926-1930	9,0	2021-2025	- 3,0	- 4,2	- 2,8	- 1,1	0,8	3,5
1931-1935	6,6	2026-2030	- 3,6	- 4,0	- 3,5	- 1,9	0,7	3,7
1936-1940	5,8	2031-2035	- 4,1	- 5,7	- 4,2	- 2,5	- 0,4	2,4
1941-1945	3,0	2036-2040	- 4,1	- 5,8	- 3,9	- 2,2	- 0,8	1,6
1946-1950	7,9	2041-2045	- 3,8	- 5,0	- 3,3	- 1,3	- 0,6	1,7
1951-1955	10,1	2046-2050	- 3,7	- 5,0	- 3,0	- 1,0	- 0,5	1,8
1956-1960	6,2							
1961-1965	3,0							
1966-1970	3,6							
1971-1975	4,2							
1976-1980	2,9							

2.1 A teljes termékenységi arányszám alakulása, 1900-2050

Év /évek átlaga/	Teljes termékenység ⁵	Évek átlaga	Teljes termékenység					
			I.	II/1.	II/2.	II/3.	VI/2.	VI/8.
			változat					
1900	5,32	1981-1985	1,91	1,71	1,71	1,71		
1910-1911	4,86	1986-1990	1,91	1,57	1,59	1,61		
1921	3,79	1991-1995	1,91	1,75	1,82	1,89		
1926-1930	3,02	1996-2000	1,91	1,85	1,95	2,05		
1931-1935	2,63							
1936-1940	2,47	2001-től	1,91	1,85	1,95	2,05	2,05	2,05
1940-1941	2,48							
1946-1950	2,55							
1951-1955	2,70							
1956-1960	2,22							
1961-1965	1,84							
1966-1970	1,98							
1971-1975	2,09							
1976-1980	2,09							

⁵ Magyarország mai területén, 1918-ig részben becsült adatok alapján.

2.2 A férfiak halandóságának alakulása kiemelt korcsoportok szerint, 1920-2050

Év /évek átlaga/	Ezer megfelelő koru férfira jutó halálozás a						
	0	1-4	5-19	20-39	40-59	60-79	80-X
éves korcsoportban							
1920-1921	207,19	33,40	5,94	8,10	15,19	59,32	231,10
1930-1931	170,74	13,50	3,42	5,83	12,70	53,03	221,54
1940-1941	135,80	8,74	2,48	4,59	11,47	52,72	214,40
1948-1949	102,00	4,69	1,65	3,99	10,12	44,78	181,80
1959-1960	52,62	2,34	0,77	1,94	8,47	46,00	199,92
1969-1970	40,16	1,16	0,72	2,00	8,47	48,25	190,81
1980	25,86	0,70	0,59	2,31	12,55	58,55	195,65
I. változat							
1985	25,86	0,70	0,59	2,31	12,55	58,55	195,65
1990	25,86	0,70	0,59	2,31	12,55	58,55	195,65
1995	25,86	0,70	0,59	2,31	12,55	58,55	195,65
2000-től	25,86	0,70	0,59	2,31	12,55	58,55	195,65
II/1. változat							
1985	18,71	0,47	0,53	2,47	14,59	63,70	198,07
1990	11,56	0,24	0,46	2,62	16,63	68,85	200,49
1995	10,13	0,19	0,45	2,65	17,04	69,88	200,97
2000-től	10,13	0,19	0,45	2,65	17,04	69,88	200,97
II/2. változat							
1985	18,71	0,47	0,53	2,47	14,59	63,70	198,07
1990	14,42	0,33	0,49	2,56	15,81	66,79	199,52
1995	13,71	0,31	0,48	2,57	16,02	67,31	199,76
2000-től	13,71	0,31	0,48	2,57	16,02	67,31	199,76
II/3. változat							
1985	18,71	0,47	0,53	2,47	14,59	63,70	198,07
1990	11,56	0,24	0,46	2,62	16,63	68,85	200,49
1995	9,67	0,19	0,43	2,53	16,26	66,68	191,78
2000-től	9,12	0,17	0,40	2,39	15,33	62,89	180,88
VI/2. változat							
1985	18,71	0,47	0,53	2,47	14,59	63,70	198,07
1990	17,67	0,43	0,49	2,30	13,76	61,55	194,77
1995	16,63	0,39	0,45	2,13	12,93	59,40	191,47
2000	15,59	0,35	0,40	1,96	12,10	57,25	188,17
2010	13,52	0,28	0,32	1,61	10,43	52,96	181,56
2020	11,44	0,20	0,23	1,27	8,77	48,66	174,96
2030-től	9,36	0,12	0,15	0,93	7,11	44,36	168,36
VI/8. változat							
1985	18,71	0,47	0,53	2,47	14,59	63,70	198,07
1990	17,15	0,42	0,48	2,23	13,36	60,07	185,86
1995	15,59	0,37	0,42	2,00	12,13	56,45	179,75
2000	14,03	0,32	0,37	1,76	10,90	52,82	173,64
2010	12,47	0,23	0,26	1,29	8,44	45,57	161,43
2020	7,80	0,13	0,15	0,82	5,98	38,32	155,32
2030-től	4,68	0,03	0,04	0,35	3,52	31,07	143,11

2.3 A nők halandóságának alakulása kiemelt korcsoportok szerint, 1920-2050

Év /évek átlaga/	Ezer megfelelő koru nőre jutó halálozás a						
	0	1-4	5-19	20-39	40-59	60-79	80-X
	éves korcsoportban						
1920-1921	177,31	32,04	6,31	8,23	12,78	55,99	215,22
1930-1931	142,38	12,98	3,79	5,96	10,24	48,38	191,84
1940-1941	109,20	7,87	2,47	4,24	8,61	45,07	192,10
1948-1949	82,40	4,27	1,48	3,03	6,84	36,07	163,70
1959-1960	42,28	1,51	0,42	1,22	5,39	31,30	171,25
1969-1970	31,34	0,95	0,35	0,89	4,83	33,23	167,10
1980	20,33	0,50	0,31	0,89	5,91	36,39	158,62
I. változat							
1985	20,33	0,50	0,31	0,89	5,91	36,39	158,62
1990	20,33	0,50	0,31	0,89	5,91	36,39	158,62
1995	20,33	0,50	0,31	0,89	5,91	36,39	158,62
2000-től	20,33	0,50	0,31	0,89	5,91	36,39	158,62
II/1.változat							
1985	14,83	0,28	0,29	0,89	6,45	37,97	154,38
1990	9,32	0,05	0,27	0,89	6,99	39,55	150,14
1995	8,22	0,01	0,27	0,89	7,10	39,87	149,29
2000-től	8,22	0,01	0,27	0,89	7,10	39,87	149,29
II/2. változat							
1985	14,83	0,28	0,29	0,89	6,45	37,97	154,38
1990	11,52	0,14	0,28	0,89	6,77	38,92	151,84
1995	10,97	0,12	0,28	0,89	6,83	39,08	151,41
2000-től	10,97	0,12	0,28	0,89	6,83	39,08	151,41
II/3. változat							
1985	14,83	0,28	0,29	0,89	6,45	37,97	154,38
1990	9,32	0,05	0,27	0,89	6,99	39,55	150,14
1995	7,84	0,01	0,25	0,85	6,77	38,04	142,46
2000-től	7,40	0,01	0,24	0,80	6,39	35,88	134,36
VI/2. változat							
1985	14,83	0,28	0,29	0,89	6,45	37,97	154,38
1990	14,01	0,26	0,27	0,83	6,08	36,71	151,81
1995	13,18	0,23	0,24	0,77	5,72	35,46	149,23
2000	12,36	0,21	0,22	0,70	5,35	34,20	146,66
2010	10,71	0,16	0,17	0,58	4,62	31,69	141,51
2020	9,07	0,12	0,13	0,45	3,89	29,18	136,37
2030-től	7,42	0,07	0,08	0,33	3,16	26,67	131,22
VI/8. változat							
1985	14,83	0,28	0,29	0,89	6,45	37,97	154,38
1990	13,59	0,25	0,26	0,81	5,91	35,84	149,62
1995	12,36	0,22	0,22	0,72	5,37	33,72	144,86
2000	11,12	0,19	0,19	0,64	4,83	31,59	140,10
2010	8,65	0,14	0,14	0,47	3,74	27,34	130,58
2020	6,18	0,08	0,08	0,30	2,66	23,08	121,06
2030-től	3,71	0,02	0,02	0,13	1,58	18,83	111,54

2.4. A születéskor várható átlagos élettartam alakulása, 1900-2050.

Év /évek átlaga/	Születéskor várható átlagos élet- tartam	Év	Születéskor várható átlagos élettartam					
			I.	II/1.	II/2.	II/3.	VI/2.	VI/8.
			változat					
férfi								
1900-1901	36,56	1985	65,48	65,10	65,10	65,10	64,92	64,92
1910-1911	39,07	1990	65,48	64,74	64,88	64,74	65,47	65,93
1920-1921	41,04	1995	65,48	64,61	64,88	65,23	66,43	67,40
1930-1931	48,70	2000	65,48	64,61	64,88	65,99	67,43	68,99
1941	54,95							
1949	59,31	2005	65,48	64,61	64,88	65,99	68,47	70,70
1960	65,87	2010	65,48	64,61	64,88	65,99	69,56	72,56
1970	66,31	2015	65,48	64,61	64,88	65,99	70,70	74,58
1980	65,48	2020	65,48	64,61	64,88	65,99	71,90	76,78
		2030	65,48	64,61	64,88	65,99	73,16	79,20
		2040	65,48	64,61	64,88	65,99	73,16	79,20
		2050	65,48	64,61	64,88	65,99	73,16	79,20
nő								
1900-1901	38,15	1985	72,73	73,00	73,00	73,00	73,08	73,08
1910-1911	40,48	1990	72,73	73,15	73,16	73,15	73,20	73,60
1920-1921	43,13	1995	72,73	73,12	73,18	73,51	73,97	74,81
1930-1931	51,80	2000	72,73	73,12	73,18	74,27	74,76	76,09
1941	58,24							
1949	63,47	2005	72,73	73,12	73,18	74,27	75,59	77,46
1960	70,14	2010	72,73	73,12	73,18	74,27	76,44	78,91
1970	72,09	2015	72,73	73,12	73,18	74,27	77,32	80,47
1980	72,73	2020	72,73	73,12	73,18	74,27	78,23	82,15
		2030	72,73	73,12	73,18	74,27	79,17	83,96
		2040	72,73	73,12	73,18	74,27	79,17	83,96
		2050	72,73	73,12	73,18	74,27	79,17	83,96

2.5 Különböző életkorokban várható átlagos élettartamok alakulása, 1900-2000

Év /évek átlaga/	0		20		40		60	
	éves korban várható élettartam							
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
1900/1901	36,56	38,15	40,61	39,87	26,16	26,49	12,88	12,79
1910/1911	39,07	40,48	40,79	41,29	26,27	27,34	12,84	13,07
1920/1921	41,04	43,12	41,78	42,66	27,43	28,58	13,44	13,96
1930/1931	48,70	51,80	44,77	46,09	29,13	30,70	14,50	15,38
1941	54,95	58,24	46,65	48,73	30,14	32,12	15,00	16,03
1948/1949	58,75	63,24	47,95	51,34	31,07	33,89	15,78	17,32
1959/1960	65,18	69,57	50,16	53,79	31,72	34,80	15,30	17,40
1970	66,31	72,09	49,91	54,98	31,50	35,76	15,18	18,19
1980	65,45	72,74	47,83	54,66	29,59	35,51	14,57	18,36
1985 ⁶	65,10	73,00	46,90	54,71	28,71	36,06	14,35	20,35
1990 ⁶	64,90	73,16	46,35	54,55	28,20	35,97	14,16	20,53
1995 ⁶	64,84	73,19	46,23	54,52	28,13	35,94	14,13	20,57
2000 ⁶	64,84	73,19	46,23	54,52	28,13	35,94	14,13	20,57

⁶A II/2.változat szerint

Megjegyzés

A különböző életkorokban várható átlagos élettartam azt fejezi ki, hogy az adott év /időszak/ halandósági viszonyai mellett az adott életkort elérték átlagosan még hány évet élnek.

3.1 Kiemelt összevont korcsoportok létszáma és aránya az össznépességben, 1880-2050

Év	0 - 14		15 - 59		60 - X	
	évesek					
	száma /ezer fő/	aránya /%/	száma /ezer fő/	aránya /%/	száma /ezer fő/	aránya /%/
1880	1 875,7	35,2	3 097,2	58,1	356,4	6,7
1890	2 176,8	36,2	3 417,6	56,9	414,9	6,9
1900	2 391,6	34,9	3 948,7	57,6	514,1	7,5
1910	2 645,5	34,7	4 358,9	57,3	607,7	8,0
1920	2 446,3	30,6	4 820,4	60,3	720,2	9,0
1930	2 392,2	27,5	5 444,7	62,7	848,2	9,8
1941	2 420,4	26,0	5 898,2	63,3	997,4	10,7
1949	2 290,1	24,9	5 841,7	63,5	1 073,1	11,7
1960	2 529,5	25,4	6 058,9	60,8	1 372,7	13,8
1970	2 176,5	21,1	6 385,8	61,9	1 759,8	17,1
1980	2 341,2	21,9	6 538,2	61,0	1 830,1	17,1
I. változat						
1985	2 309,0	21,6	6 424,6	60,2	1 936,3	18,2
1990	2 140,6	20,2	6 461,1	61,1	1 980,8	18,7
1995	1 990,7	18,9	6 547,3	62,3	1 979,1	18,8
2000	2 018,4	19,3	6 509,0	62,1	1 956,8	18,7
2010	2 009,1	19,5	6 273,6	61,0	2 007,3	19,5
2020	1 854,8	18,6	6 008,2	60,1	2 138,1	21,4
2030	1 832,6	18,9	5 866,5	60,6	1 981,4	20,5
2040	1 734,6	18,7	5 518,2	59,4	2 041,3	22,0
2050	1 672,1	18,7	5 371,4	60,0	1 905,3	21,3
II/1. változat						
1985	2 241,6	21,2	6 415,9	60,6	1 932,9	18,3
1990	1 961,6	18,9	6 434,5	62,1	1 966,9	19,0
1995	1 795,0	17,2	6 501,0	63,7	1 947,9	19,1
2000	1 837,8	18,2	6 382,3	63,0	1 907,5	18,8
2010	1 884,3	19,3	5 974,3	61,1	1 916,8	19,6
2020	1 652,5	17,7	5 666,9	60,7	2 018,8	21,6
2030	1 674,1	18,8	5 384,3	60,3	1 864,9	20,9
2040	1 556,1	18,4	4 993,3	58,9	1 925,8	22,7
2050	1 482,8	18,5	4 861,6	60,7	1 668,6	20,8
II/2. változat						
1985	2 241,6	21,2	6 415,9	60,6	1 932,9	18,3
1990	1 974,4	19,0	6 437,5	62,0	1 967,7	19,0
1995	1 798,1	17,5	6 509,9	63,5	1 951,8	19,0
2000	1 913,3	18,7	6 395,2	62,6	1 915,2	18,7
2010	1 988,2	20,0	6 028,8	60,6	1 934,7	19,4
2020	1 781,9	18,5	5 788,8	60,2	2 044,0	21,3
2030	1 847,7	19,8	5 580,3	59,9	1 889,9	20,3
2040	1 732,4	19,4	5 268,5	58,9	1 944,6	21,7
2050	1 706,4	19,7	5 262,5	60,7	1 700,7	19,6
II/3. változat						
1985	2 241,6	21,2	6 415,9	60,6	1 932,9	18,3
1990	1 985,3	19,1	6 434,5	62,0	1 966,9	18,9
1995	1 836,3	17,8	6 504,9	63,1	1 960,4	19,0
2000	1 990,4	19,2	6 397,7	61,9	1 955,9	18,9
2010	2 100,3	20,6	6 079,3	59,6	2 026,4	19,9
2020	1 923,2	19,2	5 918,3	59,2	2 157,5	21,6
2030	2 042,5	20,7	5 792,6	58,8	2 012,2	20,4
2040	1 948,6	20,3	5 601,4	58,2	2 068,8	21,5
2050	1 967,0	20,7	5 714,7	60,1	1 826,9	19,2
VI/2. változat						
2010	2 105,8	20,1	6 216,0	59,5	2 135,7	20,4
2020	1 978,5	18,9	6 060,1	58,0	2 420,2	23,1
2030	2 038,3	19,4	6 049,9	57,4	2 443,9	23,2
2040	2 003,5	19,1	5 843,1	55,8	2 622,4	25,1
2050	1 988,9	19,1	5 966,4	57,3	2 457,6	23,6
VI/8. változat						
2010	2 218,6	20,7	6 265,9	58,3	2 254,6	21,0
2020	2 114,0	19,3	6 201,7	56,5	2 660,2	24,2
2030	2 233,8	19,6	6 302,3	55,4	2 842,4	25,0
2040	2 246,6	19,3	6 217,0	53,6	3 142,0	27,1
2050	2 274,0	19,3	6 507,6	55,1	3 025,2	25,6

3.2 A népesség számának alakulása kiemelt korcsoportok szerint,
1920-2050

Év	A népesség száma	Ebből								
		0-2	3-5	6-13	14-17	18-24	25-39	40-59	60-79	80-X
1920	7 986,9	471,6	319,3	1 476,8	686,9	1 089,2	1 691,3	1 525,2	675,3	40,7
1930	8 685,1	531,5	535,0	1 234,8	575,3	1 189,9	2 030,6	1 742,7	792,1	55,0
1941	9 316,1	476,0	459,6	1 310,9	698,9	945,3	2 316,5	2 111,5	918,5	77,3
1949	9 204,8	490,7	460,6	1 191,4	606,5	1 100,3	2 010,3	2 271,9	996,3	76,4
1960	9 961,0	451,0	580,0	1 344,0	599,0	971,0	2 229,0	2 392,0	1 265,0	105,0
1970	10 322,1	441,2	386,5	1 149,1	757,4	1 127,9	2 128,0	2 565,6	1 602,6	154,7
1980	10 709,5	498,2	546,7	1 167,1	508,9	1 084,7	2 368,1	2 705,6	1 619,0	211,2
I. változat										
1985	10 669,9	400,1	424,1	1 339,8	587,5	911,0	2 440,2	2 630,8	1 700,8	235,6
1990	10 582,8	388,2	390,0	1 184,0	693,3	1 003,6	2 274,8	2 668,0	1 721,6	259,2
1995	10 517,1	409,8	391,4	1 049,2	605,0	1 149,1	2 074,8	2 858,6	1 719,7	259,3
2000	10 484,2	425,7	420,0	1 043,9	524,0	1 083,7	2 118,3	2 911,8	1 737,4	219,4
II/1. változat										
1985	10 590,4	346,0	410,9	1 339,8	587,4	910,9	2 439,7	2 622,9	1 696,2	236,7
1990	10 363,1	327,6	316,2	1 139,5	693,0	1 002,7	2 273,2	2 644,0	1 703,2	263,7
1995	10 207,9	384,5	344,9	893,6	600,2	1 147,5	2 072,4	2 817,0	1 680,4	267,5
2000	10 127,6	415,3	408,1	912,2	443,7	1 068,7	2 114,9	2 857,2	1 678,5	229,0
II/2. változat										
1985	10 590,4	346,0	410,9	1 339,8	587,4	910,9	2 439,7	2 622,9	1 696,2	236,7
1990	10 379,6	336,8	319,8	1 139,4	693,1	1 002,8	2 273,5	2 646,6	1 704,6	263,1
1995	10 259,8	402,4	357,2	902,4	600,2	1 147,8	2 073,0	2 788,9	1 686,1	265,7
2000	10 223,8	437,4	429,2	943,0	445,1	1 069,0	2 115,7	2 868,9	1 688,7	226,5
II/3. változat										
1985	10 590,4	346,0	410,9	1 339,8	587,4	910,9	2 439,7	2 622,9	1 696,2	236,7
1990	10 386,7	345,0	322,4	1 139,5	693,0	1 002,7	2 273,2	2 644,0	1 703,2	263,7
1995	10 301,6	420,7	369,3	910,2	600,2	1 147,7	2 072,9	2 820,1	1 687,8	272,6
2000	10 344,0	460,7	451,5	973,5	446,4	1 069,5	2 116,8	2 869,8	1 709,4	246,5

3.3 A népesség átlagéletkora, 1880-2050

Év	A népesség átlagélet- kora	Év	A népesség átlagéletkora					
			I.	II/1.	II/2.	II/3.	VI/2.	VI/8.
			változat					
1880	26,5	1985	36,7	36,9	36,9	36,9	36,9	36,9
1890	26,7	1990	37,2	37,7	37,6	37,6	37,4	37,4
1900	27,0	1995	37,5	38,1	37,9	37,8	37,7	37,7
1910	27,3	2000	37,7	38,1	37,9	37,8	37,9	37,9
1920	28,8							
1930	30,0	2005	37,9	38,2	38,0	38,0	38,2	38,2
1941	31,6	2010	38,2	38,6	38,3	38,3	38,6	38,7
1949	32,5	2015	38,5	39,0	38,6	38,5	39,0	39,2
1960	33,7	2020	38,7	39,2	38,7	38,5	39,3	39,7
1970	35,7	2025	38,8	39,2	38,6	38,4	39,6	40,0
1980	36,2	2030	38,9	39,2	38,5	38,2	39,8	40,4
		2035	38,9	39,3	38,5	38,1	39,9	40,7
		2040	39,0	39,3	38,4	38,0	40,0	40,8
		2045	39,0	39,2	38,3	37,8	40,0	40,8
		2050	39,1	39,1	38,2	37,7	40,0	40,8

Megjegyzés

A népesség átlagéletkora az adott évben élő teljes népesség koréveinek átlagát jelenti. Az átlagéletkor változása a népesség korösszetételének módosulásából adódik. Az átlagéletkor nem azonos a születéskor várható átlagos élettartammal, amely azt fejezi ki, hogy az adott év /időszak/ halandósági viszonyai mellett egy újszülött átlagosan hány évet él.

4.1 A teljes termékenységre vonatkozó
hipotézisek a VI. jelű előreszámítás-változatokban,
1986 - 2050

Változat	A teljes termékenységi arányszám átlaga		
	1986-1990	1991-1995	1996-2050
VI/1.	1,81	1,88	1,95
VI/2.	1,81	1,93	2,05
VI/3.	1,81	1,98	2,15
VI/4.	1,81	2,03	2,25
VI/5.	1,81	2,08	2,35
VI/6.	1,81	1,88	1,95
VI/7.	1,81	1,93	2,05
VI/8.	1,81	1,98	2,15
VI/9.	1,81	2,03	2,25

4.2 A születéskor várható átlagos élettartamra
vonatkozó hipotézisek a VI. jelű előreszámítás-változatokban,
1986 - 2050

Évek átlaga	A férfiak		A nők	
	születéskor várható átlagos élettartama a			
	VI/1.-VI/5.	VI/6.-VI/9.	VI/1.-VI/5.	VI/6.-VI/9.
	változat szerint /év/			
1986-1990	64,92	64,92	73,08	73,08
1991-1995	65,47	65,93	73,20	73,60
1996-2000	66,43	67,40	73,97	74,81
2001-2005	67,43	68,99	74,76	76,09
2006-2010	68,47	70,70	75,59	77,46
2011-2015	69,56	72,56	76,44	78,91
2016-2020	70,70	74,58	77,32	80,47
2021-2025	71,90	76,78	78,23	82,15
2026-2030	73,16	79,20	79,17	83,96
2031-2050	73,16	79,20	79,17	83,96

4.3 A népesség számának alakulása a VI. jelű
előreszámítás-változatok szerint,
1986-2051

Ezer fő

	VI/1.	VI/2.	VI/3.	VI/4.	VI/5.	VI/6.	VI/7.	VI/8.	VI/9.
	változat								
Teljes termékenység 1996-től	1,95	2,05	2,15	2,25	2,35	1,95	2,05	2,15	2,25
Születéskor várható átlagos élettartam 2031-től	76,09	76,09	76,09	76,09	76,09	81,52	81,52	81,52	81,52
Év									
1986	10 590	10 590	10 590	10 590	10 590	10 590	10 590	10 590	10 590
1991	10 450	10 450	10 450	10 450	10 450	10 450	10 450	10 450	10 450
1996	10 391	10 408	10 425	10 441	10 458	10 410	10 427	10 444	10 461
2001	10 397	10 448	10 499	10 549	10 602	10 450	10 501	10 552	10 602
2006	10 388	10 476	10 563	10 649	10 740	10 488	10 576	10 662	10 750
2011	10 333	10 457	10 581	10 705	10 834	10 490	10 615	10 739	10 863
2016	10 277	10 441	10 605	10 768	10 939	10 502	10 666	10 830	10 994
2021	10 247	10 459	10 670	10 882	11 104	10 551	10 764	10 976	11 189
2026	10 229	10 499	10 771	11 044	11 332	10 625	10 897	11 170	11 445
2031	10 196	10 532	10 872	11 217	11 583	10 698	11 036	11 378	11 726
2036	10 108	10 512	10 924	11 345	11 794	10 690	11 099	11 514	11 939
2041	9 993	10 469	10 956	11 457	11 993	10 631	11 113	11 606	12 111
2046	9 884	10 437	11 007	11 594	12 227	10 563	11 124	11 701	12 296
2051	9 776	10 413	11 073	11 757	12 498	10 488	11 136	11 807	12 502

4.4 Az élveszületések számának alakulása a VI. jelű
előreszámítás-változatok szerint,
1986-2050

Ezer fő

	VI/1.	VI/2.	VI/3.	VI/4.	VI/5.	VI/6.	VI/7.	VI/8.	VI/9.
	változat								
Teljes termékenység 1996-től	1,95	2,05	2,15	2,25	2,35	1,95	2,05	2,15	2,25
Születéskor várható átlagos élettartam 2031-től	76,09	76,09	76,09	76,09	76,09	81,52	81,52	81,52	81,52
Évek átlaga									
1986-1990	125,8	125,8	125,8	125,8	125,8	125,8	125,8	125,8	125,8
1991-1995	135,2	138,7	142,1	145,5	148,9	135,2	138,7	142,1	145,5
1996-2000	143,3	150,2	157,2	164,0	171,3	143,4	150,3	157,2	164,1
2001-2005	136,4	143,8	151,2	158,5	166,3	136,5	143,9	151,2	158,6
2006-2010	126,4	133,9	141,5	149,0	157,0	126,5	134,1	141,6	149,2
2011-2015	123,4	131,4	139,5	147,6	156,0	123,6	131,7	139,7	147,8
2016-2020	125,8	135,5	145,3	155,3	165,7	126,2	135,9	145,7	155,6
2021-2025	127,0	138,9	151,1	163,6	177,1	127,4	139,4	151,7	164,2
2026-2030	124,1	137,4	151,3	165,8	181,5	124,7	138,1	152,1	166,6
2031-2035	120,1	134,2	148,8	164,2	181,2	120,9	135,0	149,8	165,3
2036-2040	118,2	132,8	148,3	164,5	182,4	119,1	133,9	149,4	165,8
2041-2045	117,9	133,8	150,7	168,6	188,4	119,0	135,1	152,1	170,2
2046-2050	117,3	134,8	153,6	173,7	196,1	118,6	136,3	155,3	175,6

4.5 A halálozások számának alakulása a VI. jelű

előreszámítás-változatok szerint,

1986-2050

Ezer fő

	VI/1.	VI/2.	VI/3.	VI/4.	VI/5.	VI/6.	VI/7.	VI/8.	VI/9.
	változat								
Teljes termékenység 1996-től	1,95	2,05	2,15	2,25	2,35	1,95	2,05	2,15	2,25
Születéskor várható átlagos élettartam 2031-től	76,09	76,09	76,09	76,09	76,09	81,52	81,52	81,52	81,52
Évek átlaga									
1986-1990	153,8	153,8	153,8	153,8	153,8	153,8	153,8	153,8	153,8
1991-1995	147,1	147,2	147,2	147,3	147,3	143,2	143,3	143,3	143,4
1996-2000	142,1	142,2	142,3	142,4	142,5	135,4	135,5	135,6	135,7
2001-2005	138,1	138,3	138,4	138,5	138,6	128,9	129,0	129,1	129,2
2006-2010	137,5	137,6	137,7	137,9	138,0	126,2	126,3	126,4	126,5
2011-2015	134,5	134,7	134,8	135,0	135,1	121,2	121,4	121,5	121,6
2016-2020	131,9	132,0	132,2	132,4	132,6	116,3	116,5	116,6	116,7
2021-2025	130,6	130,8	131,0	131,2	131,4	112,6	112,7	112,8	112,9
2026-2030	130,7	130,9	131,1	131,3	131,5	110,2	110,3	110,4	110,5
2031-2035	137,8	138,1	138,4	138,6	138,9	122,4	122,5	122,6	122,7
2036-2040	141,1	141,5	141,8	142,2	142,6	130,9	131,0	131,2	131,3
2041-2045	139,6	140,1	140,6	141,1	141,7	132,6	132,8	133,0	133,2
2046-2050	139,0	139,7	140,4	141,1	141,9	133,5	133,8	134,1	134,4

4.6 A természetes szaporodás /fogyás/ alakulása a VI. jelű
előreszámítás-változatok szerint,
1986-2050

Ezer fő

	VI/1.	VI/2.	VI/3.	VI/4.	VI/5.	VI/6.	VI/7.	VI/8.	VI/9.
	változat								
Teljes termékenység 1996-től	1,95	2,05	2,15	2,25	2,35	1,95	2,05	2,15	2,25
Születéskor várható átlagos élettartam 2031-től	76,09	76,09	76,09	76,09	76,09	81,52	81,52	81,52	81,52
Évek átlaga									
1986-1990	- 28,0	- 28,0	- 28,0	- 28,0	- 28,0	- 28,0	- 28,0	- 28,0	- 28,0
1991-1995	- 11,9	- 8,5	- 5,1	- 1,8	1,6	- 8,0	- 4,6	- 1,2	2,1
1996-2000	1,2	8,0	14,9	21,6	28,8	8,0	14,8	21,6	28,4
2001-2005	- 1,7	5,5	12,8	20,0	27,7	7,6	14,9	22,1	29,4
2006-2010	- 11,1	- 3,7	3,8	11,1	19,0	0,3	7,8	15,2	22,7
2011-2015	- 11,1	- 3,3	4,7	12,6	20,9	2,4	10,3	18,2	26,2
2016-2020	- 6,1	3,5	13,1	22,9	33,1	9,9	19,4	29,1	38,9
2021-2025	- 3,6	8,1	20,1	32,4	45,7	14,8	26,7	38,9	51,3
2026-2030	- 6,6	6,5	20,2	34,5	50,0	14,5	27,8	41,7	56,1
2031-2035	- 17,7	- 3,9	10,4	25,6	42,3	- 1,5	12,5	27,2	42,6
2036-2040	- 22,9	- 8,7	6,5	22,3	39,8	- 11,8	2,9	18,2	34,5
2041-2045	- 21,7	- 6,3	10,1	27,5	46,7	- 13,6	2,3	19,1	37,0
2046-2050	- 21,7	- 4,9	13,2	32,6	54,2	- 14,9	2,5	21,2	41,2

4.7 Kiemelt összevont korcsoportok létszáma a VI. jelű
előreszámítás-változatok szerint,
1981, 2001, 2021, 2051

Ezer fő

	VI/1.	VI/2.	VI/3.	VI/4.	VI/5.	VI/6.	VI/7.	VI/8.	VI/9.
	változat								
Teljes termékenyseg 1996-től	1,95	2,05	2,15	2,25	2,35	1,95	2,05	2,15	2,25
Születéskor várható átlagos élettartam 2031-től	76,09	76,09	76,09	76,09	76,09	81,52	81,52	81,52	81,52
Korcsoport /éves/	1981 ⁷								
0-14	2 341	2 341	2 341	2 341	2 341	2 341	2 341	2 341	2 341
15-59	6 538	6 538	5 538	6 538	6 538	6 538	6 538	6 538	6 538
60-X	1 830	1 830	1 830	1 830	1 830	1 830	1 830	1 830	1 830
Együtt	10 709	10 709	10 709	10 709	10 709	10 709	10 709	10 709	10 709
	2001								
0-14	1 984	2 035	2 086	2 136	2 189	1 986	2 037	2 088	2 139
15-59	6 433	6 433	6 433	6 433	6 433	6 444	6 444	6 444	6 444
60-X	1 980	1 980	1 980	1 980	1 980	2 020	2 020	2 020	2 020
Együtt	10 397	10 448	10 499	10 549	10 602	10 450	10 501	10 552	10 603
	2021								
0-14	1 854	1 979	2 104	2 230	2 362	1 863	1 988	2 114	2 241
15-59	5 973	6 060	6 146	6 232	6 322	6 028	6 116	6 202	6 288
60-X	2 420	2 420	2 420	2 420	2 420	2 660	2 660	2 660	2 660
Együtt	10 247	10 459	10 670	10 882	11 104	10 551	10 764	10 976	11 189
	2051								
0-14	1 751	1 989	2 242	2 511	2 809	1 776	2 017	2 274	2 547
15-59	5 567	5 966	6 373	6 788	7 231	5 687	6 094	6 508	6 930
60-X	2 458	2 458	2 458	2 458	2 487	3 025	3 025	3 025	3 025
Együtt	9 776	10 413	11 073	11 757	12 527	10 488	11 136	11 807	12 502
	/‰/								
	1981 ⁷								
0-14	21,9	21,9	21,9	21,9	21,9	21,9	21,9	21,9	21,9
15-59	61,0	61,0	61,0	61,0	61,0	61,0	61,0	61,0	61,0
60-X	17,1	17,1	17,1	17,1	17,1	17,1	17,1	17,1	17,1
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2001								
0-14	19,1	19,4	19,9	20,2	20,6	19,0	19,4	19,8	20,2
15-59	61,9	61,6	61,3	61,0	60,7	61,7	61,4	61,1	60,8
60-X	19,0	19,0	18,8	18,8	18,7	19,3	19,2	19,1	19,0
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2021								
0-14	18,1	16,9	19,7	20,5	21,3	17,7	18,5	19,3	20,0
15-59	58,3	58,0	57,6	57,3	56,9	57,1	56,8	56,5	56,2
60-X	23,6	23,1	22,7	22,2	21,8	25,2	24,7	24,2	23,8
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2051								
0-14	17,9	19,1	20,2	21,4	22,4	16,9	16,1	19,3	20,4
15-59	57,0	57,3	57,6	57,7	57,7	54,2	54,7	55,1	55,4
60-X	25,1	23,6	22,2	20,9	19,9	28,9	27,2	25,6	24,2
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

⁷ Tényadatok.

4.8 A 0-14 évesek létszámának alakulása öt éves korcsoportonként
a VI/2. és a VI/8. előreszámítás-változatok szerint,
1991 - 2051

Ezer fő

Év	0-4	5-9	10-14	0-14 évesek összesen
	évesek			

VI/2. változat

1991	618,5	610,0	816,3	2 044,8
1996	682,8	616,3	608,0	1 907,1
2001	740,3	680,7	614,5	2 035,5
2006	709,4	738,3	678,9	2 126,6
2011	661,4	707,8	736,6	2 105,8
2016	649,8	660,0	706,4	2 016,2
2021	670,8	648,7	659,2	1 978,5
2026	688,0	669,9	648,0	2 005,9
2031	681,6	687,3	669,4	2 038,3
2036	665,1	680,9	686,8	2 032,8
2041	658,6	664,5	680,4	2 003,5
2046	663,6	658,0	664,0	1 985,6
2051	668,5	662,9	657,5	1 988,9

VI/8. változat

1991	618,5	610,0	816,3	2 044,8
1996	699,9	616,4	608,0	1 924,3
2001	775,4	697,9	614,6	2 087,9
2006	747,4	773,4	696,2	2 217,0
2011	700,8	745,9	771,9	2 218,6
2016	692,5	699,7	744,7	2 136,9
2021	723,4	691,7	698,9	2 114,0
2026	754,0	722,9	691,3	2 168,2
2031	757,2	753,8	722,8	2 233,8
2036	745,7	757,1	753,7	2 256,5
2041	744,0	745,6	757,0	2 246,6
2046	757,4	743,8	745,5	2 246,7
2051	773,1	757,2	743,7	2 274,0

4.9 A 15-59 évesek létszámának alakulása ötéves korcsoportonként
a VI/2. és a VI/8. előreszámítás-változatok szerint,

1991-2051

Ezer fő

Év	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	15-59 évesek összesen
	évesek									

VI/2. változat

1991	805,6	711,9	632,6	748,2	892,7	765,1	676,4	610,7	594,5	6 437,7
1996	812,5	800,6	707,7	627,8	739,5	875,7	742,7	646,8	571,2	6 524,5
2001	605,4	807,9	796,4	702,8	621,1	726,5	852,1	712,8	607,3	6 432,3
2006	612,2	602,3	804,1	791,4	696,0	611,1	708,7	820,8	672,1	6 318,7
2011	676,7	609,4	599,8	799,6	784,5	685,9	597,5	685,1	777,5	6 216,0
2016	734,6	674,0	607,2	596,8	793,5	774,4	672,3	579,6	651,9	6 084,3
2021	704,8	732,1	671,9	604,6	592,9	784,4	760,8	654,6	554,0	6 060,1
2026	657,8	702,8	730,2	669,5	601,2	587,0	772,6	743,5	628,5	6 093,1
2031	647,1	656,4	701,3	728,1	666,3	596,2	579,6	757,8	717,1	6 049,9
2036	668,6	645,7	655,0	699,3	724,7	660,8	588,6	568,5	730,8	5 942,0
2041	685,9	667,1	644,3	653,1	696,0	718,7	652,4	577,3	548,3	5 843,1
2046	679,5	684,4	665,6	642,5	650,0	690,3	709,5	639,9	556,8	5 918,5
2051	663,1	678,0	682,9	663,7	639,4	644,7	681,5	695,9	617,2	5 966,4

VI/8. változat

1991	805,6	711,9	632,6	748,2	892,7	765,1	676,4	610,7	594,5	6 437,7
1996	812,6	800,8	707,9	627,9	739,8	876,2	743,4	647,8	572,5	6 528,9
2001	605,6	808,3	796,8	703,3	621,7	727,7	854,3	715,6	611,0	6 444,3
2006	612,5	602,8	804,9	792,4	697,3	612,9	711,9	826,5	679,5	6 340,7
2011	694,3	610,3	600,7	801,2	786,7	688,9	601,5	692,3	790,1	6 266,0
2016	770,2	692,2	608,5	598,5	796,5	779,0	678,5	587,9	666,3	6 177,6
2021	743,6	768,5	690,8	606,8	595,8	790,4	769,8	666,4	569,6	6 201,7
2026	698,3	742,5	767,4	689,4	604,9	592,6	783,8	760,0	650,1	6 289,0
2031	691,1	697,8	741,9	766,7	688,2	602,9	589,5	777,7	746,5	6 302,3
2036	722,5	690,5	697,3	741,2	765,3	686,0	599,9	585,0	763,8	6 251,5
2041	753,5	722,0	690,0	696,6	739,9	762,8	682,4	595,2	574,6	6 217,0
2046	756,7	752,9	721,5	689,4	695,4	737,4	758,9	677,2	584,6	6 374,0
2051	745,2	756,2	752,3	720,7	688,1	693,1	733,7	753,1	665,1	6 507,5

4.10 A 60 évesek és idősebbek letszámának alakulása öt éves korcsoportonként a VI/2. és a VI/8. előreszámítás-változatok szerint, 1991-2051

Ezer fő

Év	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85-X	60-X évesek összesen
	évesek						

VI/2. változat

1991	582,3	534,2	299,9	288,1	175,0	88,2	1 967,7
1996	540,4	509,7	439,2	214,5	171,0	101,5	1 976,3
2001	522,5	476,7	423,1	319,0	130,3	108,6	1 980,2
2006	558,3	464,5	399,8	311,8	197,9	98,2	2 030,5
2011	621,4	499,4	393,4	299,1	197,3	125,1	2 135,7
2016	722,9	559,6	426,4	298,8	193,2	139,8	2 340,7
2021	609,6	655,7	482,0	327,7	196,9	148,3	2 420,2
2026	520,9	556,7	569,9	375,4	219,6	157,7	2 400,2
2031	594,4	479,0	488,3	449,8	256,0	176,4	2 443,9
2036	678,1	546,5	419,8	385,0	306,4	201,7	2 537,5
2041	691,1	623,5	478,7	330,6	261,9	236,6	2 622,4
2046	518,5	635,3	546,1	376,8	224,6	232,0	2 533,3
2051	526,5	476,7	556,4	429,7	255,9	212,4	2 457,6

V/8. változat

1991	582,4	534,2	299,9	288,1	175,0	88,1	1 967,7
1996	542,2	512,0	442,0	216,8	173,8	104,1	1 990,9
2001	527,1	482,5	430,4	327,8	135,9	116,3	2 020,0
2006	567,2	474,2	412,2	327,0	212,9	111,1	2 105,2
2011	636,3	516,2	412,0	321,0	219,5	149,6	2 254,6
2016	746,5	585,5	454,3	328,6	222,8	178,1	2 515,8
2021	635,0	694,7	522,8	370,1	235,5	202,1	2 660,2
2026	547,7	597,6	629,5	435,4	273,0	229,8	2 713,0
2031	630,6	521,1	549,5	535,9	330,8	274,5	2 842,4
2036	724,0	599,9	478,8	467,4	406,6	329,7	3 006,4
2041	740,9	688,7	551,1	406,9	354,2	400,3	3 142,0
2046	557,3	704,6	632,6	468,1	308,0	409,9	3 080,5
2051	567,0	530,1	647,2	537,1	354,1	389,7	3 025,2

5.1 A nyers élveszületési arányszámok alakulása Európa különböző régióiban és Észak-Amerikában, 1950-2000
/ötéves átlagok/

Évek átlaga	Az 1000 lakosra jutó élveszületések száma				
	Nyugat- Európában ⁸	Dél- Európában ⁹	Kelet- Európában ¹⁰	Észak- Amerikában ¹¹	Az EGB régió- ban együtt
1950-1955	18,6	29,1	23,2	26,3	22,7
1955-1960	18,4	28,6	20,9	26,3	22,0
1960-1965	18,6	26,8	17,6	23,9	20,8
1965-1970	17,6	24,0	16,6	18,6	19,0
1970-1975	15,7	22,0	16,6	17,4	17,6
1975-1980	13,2	21,5	17,1	16,3	16,3
1980-1985	12,9	20,6	16,4	16,9	15,8
1985-1990	12,8	19,3	15,2	16,1	15,2
1990-1995	12,7	17,8	14,6	14,9	14,6
1995-2000	12,3	16,6	14,4	14,2	14,0

⁸ Ausztria, Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Hollandia, Írország, Izland, Luxemburg, NSZK, Norvégia, Olaszország, Svájc, Svédország.

⁹ Albánia, Ciprus, Görögország, Jugoszlávia, Málta, Portugália, Spanyolország, Törökország.

¹⁰ Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, NDK, Románia, Szovjetunió.

¹¹ Egyesült Államok, Kanada.

Forrás: Demographic indicators of countries: Estimates and projections as assessed in 1980. United Nations. New York. 1982. /ST/ESA/SER.A/82./

5.2 A nyers élveszületési arányszámok alakulása
 néhány európai országban,
 1950-2000
 /ötéves átlagok/

Évek átlaga	Az 1000 lakosra jutó élveszületések száma							
	Ausztriá- ban	Csehszlo- vákiában	Francia- ország- ban	Jugoszlá- viában	az NDK- ban	az NSZK- ban	Romániá- ban	Svéd- ország- ban
1950-1955	15,0	22,0	19,5	28,8	16,6	15,8	24,9	15,5
1955-1960	16,8	18,5	18,4	24,8	16,1	16,5	22,9	14,5
1960-1965	18,5	16,3	18,0	22,1	17,4	18,0	16,7	14,5
1965-1970	17,3	15,5	17,1	19,8	15,1	16,6	21,3	15,0
1970-1975	14,7	16,9	17,0	18,2	14,0	12,0	19,3	14,2
1975-1980	11,5	18,3	13,8	17,7	13,1	9,8	18,8	11,5
1980-1985	12,0	16,7	13,8	16,4	13,4	10,2	17,4	10,5
1985-1990	12,3	15,2	13,4	15,2	12,8	11,2	16,8	10,2
1990-1995	12,2	15,1	13,1	14,3	11,8	11,5	16,7	10,8
1995-2000	11,5	15,4	12,7	13,8	11,2	10,9	16,3	11,2

Forrás: Lásd a 5.1. táblánál.

5.3 A nyers halálozási arányszámok alakulása
 Európa különböző régióiban és Észak-Amerikában,
 1950-2000
 /ötéves átlagok/

Évek átlaga	Az 1000 lakosra jutó halálozások száma				
	Nyugat- Európában	Dél- Európában	Kelet- Európában	Észak- Amerikában	az EGB- régióban együtt
1950-1955	10,4	11,1	11,0	9,1	10,6
1955-1960	10,3	10,3	9,7	8,8	10,0
1960-1965	10,3	9,8	9,2	8,6	9,8
1965-1970	10,4	9,3	9,7	8,5	9,9
1970-1975	10,4	8,9	10,2	8,5	9,9
1975-1980	10,6	8,8	10,5	8,5	10,0
1980-1985	10,8	8,7	10,7	8,4	10,1
1985-1990	11,1	8,7	10,7	8,6	10,2
1990-1995	11,2	8,6	10,6	8,7	10,2
1995-2000	11,1	8,5	10,4	8,8	10,2

Forrás: Lásd a 5.1. táblánál.

Évek	Az 1000 lakosra jutó természetes szaporodás				
	Nyugat-Európában	Dél-Európában	Kelet-Európában	Észak-Amerikában	Az EGB-régióban együtt
1950-1955	8,2	18,0	12,2	17,2	12,1
1955-1960	8,1	18,3	11,2	17,5	12,0
1960-1965	8,3	17,0	8,4	15,3	11,0
1965-1970	7,2	14,7	6,9	10,1	9,1
1970-1975	5,3	13,1	6,1	8,9	7,7
1975-1980	2,6	12,7	6,4	7,8	6,3
1980-1985	2,1	11,9	5,7	8,5	5,7
1985-1990	1,7	10,6	4,5	7,5	5,0
1990-1995	1,5	9,2	4,0	6,2	4,4
1995-2000	1,2	8,1	4,0	5,4	3,8

5.5 A természetes szaporodási arány alakulása Európa különböző régióiban és Észak-Amerikában, 1950-2000 /ötéves átlagok/

Forrás: Lásd a 5.1. táblánál.

Évek	Az 1000 lakosra jutó halálozások száma							
	Ausztria-ban	Csehszlovákia-ban	Franciaországban	Jugoszláviában	az NDK-ban	az NSZK-ban	Románia-ban	Svédországban
1950-1955	12,3	10,9	12,8	12,4	11,9	10,8	12,0	9,8
1955-1960	12,5	9,7	11,8	10,5	12,6	11,2	9,7	9,6
1960-1965	12,5	9,5	11,2	9,4	13,3	11,4	8,6	10,0
1965-1970	13,0	10,4	11,1	8,8	13,7	11,8	9,2	10,2
1970-1975	12,2	10,7	10,6	9,2	13,2	12,1	10,3	10,5
1975-1980	12,6	11,2	10,7	8,7	13,1	12,8	9,4	11,4
1980-1985	12,8	11,5	10,9	8,8	13,2	12,9	9,6	11,8
1985-1990	12,6	10,9	10,9	8,8	12,3	12,8	9,6	12,7
1990-1995	12,2	10,8	10,8	9,1	11,8	12,6	9,6	12,9
1995-2000	11,8	10,4	10,5	9,0	11,2	12,4	9,5	13,0

5.4 A nyers halálozási arányszámok alakulása néhány európai országban, 1950-2000 /ötéves átlagok/

5.6 A természetes szaporodási arány alakulása
 néhány európai országban,
 1950-2000
 /ötéves átlagok/

Évek átlaga	Az 1000 lakosra jutó természetes szaporodás							
	Ausztriá- ban	Csehszlo- vákiában	Francia- ország- ban	Jugosz- lávíá- ban	az NDK- ban	az NSZK- ban	Romániá- ban	Svéd- ország- ban
1950-1955	2,7	11,1	6,7	16,4	4,7	5,0	12,9	5,7
1955-1960	4,3	8,8	6,6	14,3	3,5	5,3	13,2	4,9
1960-1965	6,0	6,8	6,8	12,7	4,1	6,6	8,1	4,5
1965-1970	4,3	5,1	7,0	11,0	1,4	4,8	12,1	4,8
1970-1975	2,5	6,2	6,4	9,0	0,8	-0,1	9,3	3,7
1975-1980	-1,1	7,1	3,1	9,0	0,0	-3,0	9,4	0,1
1980-1985	-0,8	5,2	2,9	7,6	0,2	-2,7	7,8	-1,3
1985-1990	-0,3	4,3	2,5	6,4	0,5	-1,6	7,2	-2,5
1990-1995	0,0	4,3	2,3	5,2	0,0	-1,1	7,1	-2,1
1995-2000	-0,3	5,0	2,2	4,8	0,0	-1,5	6,8	-1,8

5.7 A születéskor várható átlagos élettartam Európa különböző
 régióiban és Észak-Amerikában, 1970-ben és 1980-ban

Régió	A férfiak		A nők	
	születéskor várható átlagos élettartama			
	1970-ben	1980-ban	1970-ben	1980-ban
Nyugat-Európa	69,0	70,8	75,1	77,4
Dél-Európa	65,4	67,8	69,6	71,9
Kelet-Európa	66,9	66,9	72,8	73,8
Észak-Amerika	68,2	70,6	75,4	77,9
EGB-régió együtt	67,6	69,1	73,4	75,3

Forrás: Recent Mortality Levels and Trends in National Populations. Paper prepared for the Expert Group on Mortality and Health Policy, Rome, 30 May - 3 June, 1983. UN Population Division. /IESA/P/ICP-1984/EG.IV/9/

5.8 Különböző életkorokban várható átlagos
élettartamok alakulása néhány európai
országban, 1950-1980

Év /évek átlaga/	0		20		40		60	
	éves korban várható élettartam							
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
Ausztria								
1949-1951	61,91	66,97	48,68	52,62	30,74	34,20	15,12	17,27
1959-1961	65,60	72,03	49,60	55,26	31,42	36,19	15,25	18,67
1970	66,34	73,52	49,36	55,81	31,08	36,51	14,84	18,86
1980	68,97	76,15	51,00	57,66	32,54	38,35	16,39	20,41
Csehszlovákia								
1949-1951	60,93	65,53	48,46	52,06	30,77	33,88	15,17	16,96
1960-1961	67,64	73,12	50,43	55,23	32,01	36,03	15,49	18,36
1970	66,23	72,94	49,88	55,18	30,59	35,92	14,63	18,32
1980	66,78	73,96	48,52	55,51	30,20	36,10	14,57	18,37
Franciaország								
1950-1951	63,60	69,30	48,40	53,40	30,40	35,00	15,10	18,10
1960	67,20	73,80	79,90	55,90	31,40	36,90	15,60	19,50
1970	68,60	76,10	50,60	57,60	32,20	38,50	16,20	20,80
1978-1980	70,05	78,20	51,63	59,38	33,14	40,14	17,14	22,21
Német Demokratikus Köztársaság								
1952-1953	65,06	69,07	50,66	53,59	32,31	34,99	15,99	17,75
1960-1961	67,31	72,18	51,09	55,11	32,59	36,08	15,95	18,51
1969-1970	68,85	74,19	51,19	56,05	32,66	36,86	16,12	19,30
1978	68,78	74,74	50,63	56,06	32,06	36,74	15,60	18,99
Német Szövetségi Köztársaság								
1949-1951	64,56	68,48	50,34	53,24	32,32	34,67	16,20	17,46
1960-1962	66,84	72,34	50,31	55,11	31,87	36,03	15,45	18,42
1970-1972	67,41	73,83	50,21	55,97	31,77	36,77	15,31	19,12
1978-1980	69,60	76,36	51,44	57,77	32,80	38,48	16,30	20,60
Románia								
1956	61,48	64,99	49,61	52,43	31,49	34,03	15,30	17,05
1961	64,19	67,70	49,61	52,43	31,49	34,03	15,30	17,05
1970-1972	66,27	70,85	49,61	52,43	31,49	34,03	15,30	17,05
1976-1980	67,42	72,18	49,61	52,43	31,49	34,03	15,30	17,05
Svédország								
1951-1955	70,49	73,43	53,10	55,36	34,42	36,22	17,38	18,61
1961-1965	71,60	75,70	53,57	57,18	34,72	37,84	17,45	19,84
1971-1975	72,07	77,65	53,51	58,74	34,70	39,38	17,65	21,29
1980	72,76	78,81	53,79	59,80	34,94	40,18	17,87	22,06

Forrás: ENSZ demográfiai évkönyvek.

5.9 A népesség megoszlása kiemelt összevont korcsoportok szerint az
EGB-régióban, 1950-2025
/százalék/

Év	0-14	15-59	60-X
	évesek aránya az össznépességben		
1950	27,2	61,2	11,6
1980	23,7	61,3	15,0
2000	22,0	60,7	17,3
2025	20,6	57,5	21,9

Forrás: Lásd a 5.1. táblánál.

5.10 A népesség megoszlása kiemelt összevont
korcsoportok szerint Európa különböző
régióiban és Észak-Amerikában, 1950-2025
/százalék/

Év	0-14	15-59	60-X
	évesek aránya az össznépességben		
Nyugat-Európában			
1950	24,0	61,7	14,3
1980	20,9	60,8	18,3
2000	17,9	61,2	20,9
2025	17,5	55,8	26,7
Dél-Európában			
1950	31,3	59,6	9,1
1980	30,2	58,4	11,4
2000	26,6	59,4	14,0
2025	22,6	59,6	17,8
Kelet-Európában			
1950	29,0	61,4	9,6
1980	24,1	62,2	13,7
2000	22,9	59,3	17,8
2025	21,6	57,8	20,6
Észak-Amerikában			
1950	27,1	60,8	12,1
1980	22,9	62,1	15,0
2000	22,0	63,0	15,0
2025	20,5	57,2	22,3

Forrás: Lásd a 5.1. táblánál.

A NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZET KUTATÁSI JELENTÉSEI

1982.

1. Népesedés és népesedéspolitika tárcaszintű középtávu kiemelt kutatási főirány /1982-1985/.
A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet távlati tevékenységének irányelvei /1982-1990/.
2. Érték-orientációk a népesedési magatartásban.
3. A sorköteles fiatalok testi fejlettsége, biológiai, egészségi állapota /Előzetes tájékoztató/.
4. A népességelőreszámítások néhány módszertani kérdése /Előterjesztés az MTA Demográfiai Bizottságának/.
5. A demográfiai átmenet elemzésének néhány gyakorlati nehézségéről.
6. A területi népességprognózisok előkészítése.
7. A demográfiai tudomány helyzete Magyarországon.

1983.

8. Vélemények és előítéletek az öregségről.
9. Az utolsó nagy kolerajárvány demográfiai képe Európában és az Egyesült Államokban /1872-1873/.
10. A népesedéspolitika tartalma, jellege, céljai, eszközei, hatékonysága. Nyugat-európai tapasztalatok.
11. Társadalompolitika, gazdaságpolitika, szociálpolitika, valamint a népesedéspolitika kapcsolatai a szocialista országokban.
12. Születési súly és születési hossz standard az 1973-78. évben élveszületett újszülöttek adatai alapján. /magyar, angol és orosz nyelven/
13. Fiatalkori terhesek társadalmi, demográfiai vizsgálata.
14. A népesedéspolitika eszközei, különös tekintettel a gazdasági jellegű eszközök alkalmazásának gyakorlatára és az ezekkel összefüggő nézetekre a szocialista országokban.

1984.

15. Területi népességelőreszámítás 1981-2001.
16. Családok és háztartások néhány jellemzőjének alakulása, 1981-2001. /Előzetes változat/
17. Társadalmi-demográfiai prognózisok. A Népeségtudományi Kutató Intézet tudományos szemináriuma. Budapest, 1983. május 17-18.
18. A családtervezési programokon kívüli népesedéspolitikai intézkedések hatása a termékenységre /angol nyelven/.
19. Települési tényezők és az öngyilkosság. Az öngyilkosság egyes demográfiai összefüggései egy összetételhatást vizsgáló elemzés eredményei.

20. A 18 éven aluli nők házasságkötéseinek néhány demográfiai jellemzője Magyarországon.
21. A népesedéssel összefüggő tudományos kutatások főbb eredményei, a jövőbeni kutatás fő irányai.
22. Budapest es Pest megye népességfejlődése, az ezredfordulóig várható tendenciák.

1985.

23. Veszélyeztetett gyermekek szocializációjának vizsgálata a családtípusok kialakításával.
24. Népesedéspolitikai tartalmak a sajtóban.
25. A népesség területi elhelyezkedése és mozgása.
A TIT Demográfiai-Szociológiai Választmánya, az MTA Regionális Kutatások Központja és a Népességtudományi Kutató Intézet tudományos szemináriuma. Pécs, 1984. április 25-26.